

Onsdagen den 21 mars

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt (forts.)

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Min gruppledare, interpellanten, har inte tillfälle att närvara. Jag får på hans vägnar – och mina egna – tacka för svaret.

Jag kan väl från början säga att jag inte är nöjd med alla delar, men innan jag kommer till det måste jag dröja något vid den aktuella situationen.

Det avtal om ett slut på kriget och återupprättande av freden i Vietnam som undertecknades i Paris den 27 januari 1973 innebar, får man hoppas, slutet på ett krig som varat praktiskt taget utan avbrott sedan det fascistiska Japan ockuperade landet 1940.

I överensstämmelse med § 19 sammankallades en internationell konferens inom 30 dagar för att bekräfta och garantera avtalet. Denna konferens, som hölls i Paris, enades överraskande snabbt om en deklaration i åtta artiklar, som undertecknades den 2 mars 1973 av representanter för tolv regeringar. De tolv regeringarna, däribland FN:s säkerhetsråds fem permanenta medlemmar, godkände till alla delar Parisavtalet med dess bilagor. I deklarationens inledning erkände de och förpliktade sig att respektera det vietnamesiska folkets fundamentala nationella rättigheter och Sydvietnams folks självbestämmanderätt.

USA:s regering har alltså denna gång vid två tillfällen undertecknat det avtal som träffats – till skillnad från 1954 då USA:s företrädare vid Genèvekonferensen om Vietnam vägrade underteckna avtalen och nöjde sig med en muntlig deklaration som hade brutits långt innan den avgavs.

Man kan först konstatera att Parisavtalet innehåller allt som var värdefullt från vietnamesisk synpunkt i Genèveavtalen 1954 och därtill – i motsats till 1954 års avtal – erkänner den sydvietnamesiska befrielse-rörelsen och dess regeringsmakt.

Man kan vidare konstatera att det avtal som USA:s regering undertecknade den 27 januari 1973 är samma avtal som samma regering vägrade underteckna den 31 oktober 1972. På vissa punkter är det slutgiltiga avtalet och de bilagda protokollen t. o. m. klarare och mera preciserade än den text som förelåg i oktober.

Den ohyggliga bomboffensiven mot Hanoi och Haiphong före jul resulterade i en oerhörd skadegörelse och stora förluster bland civilbefolkningen. Den resulterade också i USA-flygets största nederlag - inte mindre än 34 B-52:or sköts ner under de tolv dygn som offensiven pågick. Samtliga sköts ner med sovjetiska SAM-2-robotar. Dessutom

Onsdagen den

21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

förlorades många andra plan. Men USA lyckades inte med denna terrorbombning förändra den avtalstext som förelåg tidigare. USA-regeringen lyckades inte heller radera ut Hanoi och Haiphong, vilket uppenbarligen var avsikten.

Avtalet den 27 januari motsvarade det vietnamesiska folkets aspirationer. Parisavtalet innehåller i korthet följande förpliktelser:

- Ett omedelbart eld upphör på stället av samtliga parter
- Ett slut på alla repressalie- och påtryckningsåtgärder
- Upprättandet av en internationell kommission att övervaka eld upphör
- Frigivning av alla krigsfångar på båda sidor
- Totalt tillbakadragande av amerikansk militär personal från Vietnam
- Nedmontering av alla USA:s militärbaser i Vietnam
- En fredlig lösning av Sydvietnams politiska framtid
- Återförening av Nord- och Sydvietnam
- Kambodjas och Laos' interna angelägenheter skall lösas av deras respektive folk utan utländsk inblandning.

Parisavtalet bekräftade den historiska seger, som det vietnamesiska folket vunnit. "Det var en triumfens dagorder för hela vår nation, för framstegsvännerna i USA och för hela den framstegsvänliga mänskligheten", skrev ledartörfattaren i FNL:s officiella organ South Viet Nam in struggle den 29 januari. "För första gången på ett århundrade och som resultatet av en hård och lång kamp kommer det snart inte längre att finnas någon angripare på vårt territorium. Vi har återerövat vårt oberoende och vår frihet. Vårt folks heliga motståndskamp har lett till en historisk seger, som fyller oss med stolthet och som vi också hälsar som en seger för världens folk."

Men mindre än två månader efter att avtalet undertecknades kan man med största oro fråga sig vad Nixonadministrationen håller på med. Är det en "hederlig fred" eller en "fred" med bomber som Nixon vill ha i Vietnam?

I avtalets § 4 heter det: "USA kommer inte att fortsätta sin militära inblandning eller intervensera i Sydvietnams inre angelägenheter."

I avtalets § 5 förtydligas detta ytterligare: "Inom 60 dagar från undertecknandet av denna överenskommelse kommer det att ske ett fullständigt tillbakadragande från Sydvietnam av trupper, militära rådgivare och militär personal, inbegripet teknisk militär personal och militär personal knuten till pacificeringsprogrammet, vapen, ammunition och krigsmateriel tillhörande USA och de andra utländska stater som nämndes i § 3 (A)", dvs. "andra utländska stater allierade med" USA och Saigonjuntan.

I samma paragraf heter det vidare: "Rådgivare från ovannämnda länder till halvmilitära organisationer och polisstyrkorna kommer också att dras tillbaka inom samma tidsrymd."

Men i New York Times den 27 november 1972 berättades att man från välunderrättade källor upplysts om att "omkring 10 000 amerikanska civila rådgivare och tekniker, de flesta av dem på kontrakt under försvarsdepartementet, kommer att stanna i Sydvietnam efter eld upp-

hör" och att dessa skulle ha huvudsakligen militära uppgifter. Enligt Washington Post den 8 januari 1973 skulle dessutom en styrka på omkring 1 000 man, tillhörande Agency for International Development, stanna kvar för att ha överinseende över pacificeringsprogrammet i varje provins.

I en korrespondens från Saigon i Far Eastern Economic Review den 12 mars bekräftas dessa förutsägelser:

"Under det att USA:s styrkor fortsätter att dra sig tillbaka, blir de ersatta av en armé av civil personal. Dagliga plan från USA har fört hundratals regeringsanställda till Sydvietnam — — . Det är följaktligen svårt att se hur USA:s engagemang i Sydvietnam kommer att bli nämnvärt förändrat under de kommande månaderna. USA:s bombningar har upphört, men stödet till Thieuregeringen fortsätter oförminskat. Närvaron av ett stort antal amerikanska civila antyder, även om många observatörer betraktar det som temporärt, att USA syftar till att fortsätta med ett omfattande stöd till Saigon."

Herr Zachrisson nämnde förut — med hänvisning till en uppgift i Le Monde — den nyrekrytering av militär personal som pågår i USA för Sydvietnam, och jag kan komplettera detta med uppgifter från den mycket sakkunniga tidskriften Indochina Chronicle, som i sitt nummer för den 28 februari i faksimil visar att mystiska firmor annonserar efter helikopterpiloter och andra flygare med militär erfarenhet samt flygmekaniker och ett tjugofemtal andra yrkeskategorier med kvalificerad militär erfarenhet eller militär anknytning, alla för tjänstgöring i Sydvietnam.

Nixonregeringen har varit petigt noga med tidtabellen för de fångna piloternas frigivning. Däremot har den varit mindre noga med att avlägsna de minor som fällt i DRV:s territorialvatten, hamnar och farleder. Enligt ett av de protokoll som fanns fogade till Parisavtalet skulle denna minröjningsoperation inledas vid midnatt den 27 januari, alltså samtidigt med eld upphör, och avslutas "tidigaste möjliga datum".

Men när försvarsdepartementet i Washington den 13 mars meddelade att det första utländska fartyget, ett sovjetiskt fraktfartyg, gått in i Haiphongs hamn, så förklarade departementets talesman samtidigt, enligt International Herald Tribune den 14 mars, att "vår varning till sjöfarande gäller alltjämt, och fartyg som går på Nordvietnam gör det på egen risk — vi ger dem ingen assistans, och detta inbegriper kartor som visar var minorna finns". Detta var alltså den 14 mars. Enligt en uppgift som jag såg i en fransk tidning hade USA den 5 mars fortfarande inte svept en enda mina i DRV:s farvatten.

I skydd av denna obstruktionspolitik från USA:s sida intensifierar Thieujuntan terrorn i Sydvietnam.

Enligt artikel 3 i protokollet om eld upphör får ingendera parten i Sydvietnam hindra eller begränsa "civila leveranser, rörelsefrihet, frihet att arbeta och frihet för folket att inlåta sig på handel och civila förbindelser och transporter mellan och inom alla områden i Sydvietnam".

Enligt själva avtalets § 11 skall de två sydvietnamesiska parterna omedelbart efter eld upphör "tillförsäkra folket demokratiska rättigheter:

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
nadsplan för Viet-
nam*

personlig frihet, yttrandefrihet, tryckfrihet, mötesfrihet, organisationsfrihet, frihet för politisk verksamhet, trosfrihet, rörelsefrihet, fritt val av uppehållsort, rätt till arbete, rätt till innehav av egendom och rätt till fri företagsamhet”.

Om avtalet följdes av båda parter i Sydvietnam kan förutsättas att bönderna, som flytt till städerna undan bombningarna eller på annat sätt tvingats lämna sina byar, skulle strömma tillbaka till sina hemtrakter utan dröjsmål. De 6 å 8 miljoner flyktingar som lever i storstadsslummens utkanter eller i flyktingläger har självfallet ingen önskan att stanna kvar i den miserabla tillvaro som de flesta varit anvisade sedan årtal. Men såvitt man vet har det inte varit någon sådan återströmning av flyktingar. Detta är inte överraskande mot bakgrunden av att Thieu någon dag innan Parisavtalet undertecknades hotade med att alla flyktingar som sökte återvända till PRR-kontrollerade områden skulle arresteras och att var och en som sökte ”uppvigla” flyktingar att flytta kunde bli skjuten. Det var Washington Post som rapporterade detta den 23 januari.

”Orsakerna till Thieus stränga åtgärder, som står i direkt strid mot Parisavtalet, är inte svåra att förstå”, heter det i det nummer av Indochina Chronicle som jag nyss citerat. ”Han är medveten om att det inflytande han har över folket i Sydvietnams städer inte beror på att hans regering är populär utan på den militära och polisiära kontroll han utövar. Om folk flyttar ut från dessa instängda städer till PRR-områden, så kommer Thieus politiska bas att krympa och göra honom mer isolerad än någonsin.”

I en lång deklARATION den 25 februari redogjorde den provisoriska revolutionära regeringen för de allvarliga, systematiska och omfattande kränkningar som USA och Saigonjuntan iscensatt mot Parisavtalet. Mängder av militära operationer hade företagits mot de befriade områdena trots eldupphöravtalet. Dagligen företogs 200 å 250 bombningar mot byarna. Pacificeringsprogrammet fortsatte som förut. Terrorn intensifierades. ”USA och Saigonadministrationen har ännu inte gett upp sin plan att fortsätta att genomföra neokolonialismen i Sydvietnam och permanenta Vietnams delning”, hette det i deklARATIONEN.

Någon frigivning av politiska fångar hade då ännu inte förekommit. Tvärtom företogs arresteringar i stort antal, och arrestering har på Saigonsidan alltid varit liktydigt med tortyr. Massakrer på politiska fångar har rapporterats. Mellan 200 000 och 300 000 politiska fångar finns i Saigonjuntans fängelschålor, som i många fall uppförts av amerikanska byggnadsfirmor för pengar från AID — Agency for International Development —, som teoretiskt och propagandamässigt sett skall vara USA:s motsvarighet till svenska SIDA men i realiteten fungerar som ett av de mest elakartade organen för neokolonialismen.

De politiska fångarna i Saigonjuntans tigerburar och andra skräckanstalter är i dödlig fara, och många har bragts om livet sedan Parisavtalet undertecknades. Den 4 mars meddelade l'Agence Libération, PRR:s nyhetsbyrå, att Saigonjuntans bödlar ”i hemlighet har avrättat flera tusen politiska fångar i Sydvietnam”. Man rapporterade följande:

”Fiskare i Chau Ha har de senaste dagarna sett talrika lik som av vågorna drivits mot den lilla ön Hon Roi. Dessa lik var klädda i svarta

kläder och bar märken efter den speciella regim som kännetecknar Saigonjuntans behandling av fångar.”

”Det är uppenbart”, fortsatte l’Agence Libération, ”att Saigonadministrationen har transporterat talrika politiska fångar ut på öppna havet för att i hemlighet avrätta dem.”

Hur förhållandena är för de fångar som överlevt tortyren och hålls internerade i Saigonjuntans fängelser har varit väl känt sedan många år. Herr Zachrisson redogjorde före middagspausen för de politiska fångarnas förhållanden. Två nya skakande berättelser har lämnats av Saigonkorrespondenten DeVoss i tidskriften Time den 19 mars och Agence France Presse-korrespondenten Roland-Pierre Paringaux i den franska tidningen l’Humanité den 5 mars. I slutet av februari frigavs 124 politiska fångar från tigerburarna i Con Son, och det är om dem dessa två korrespondenter skriver. De beskrivs som fruktansvärt invaliderade av att under årtal ha hållits hopvikta i burarna. De förflyttar sig som krabbor, skriver DeVoss. De hasar sig över golvet på skinkorna och handflatorna. I Time fanns också ett foto av tre av dem i den beklagansvärda ställning som han skildrade.

Jag skulle till sist ha velat ta upp situationen i Laos och Kambodja men kan i samband med C.-H. Hermanssons interpellation bara beröra den med några få ord. Avtalet om att återställa fred och uppnå internationellt samförstånd i Laos undertecknades den 21 februari och var liksom Parisavtalet en historisk seger för befrielse rörelsen. Men USA fortsätter bombningarna i södra Laos, i Kambodja, där Lon Nol-juntan är i ett jämmerligt stadium av förruttnelse och sönderfall, finns det bara ett skäl till att befrielse rörelsen inte har petat undan quislingarna i Phnom Penh och de små områden som ännu inte är befriade. Det är den säkerligen realistiska misstanken att USA flyget i så fall skulle förinta huvudstaden och de övriga städer som juntan ännu behärskar, låt vara endast formellt. De B-52:or som blev kvar efter USA-flygets katastrofala erfarenheter från julbombningen av Hanoi och Haiphong sätts nu in med samma hänsynslöshet mot de befriade områdena av Kambodja. Dessa militära operationer från USA:s sida utgör givetvis flagranta kränkningar av Parisavtalet och, beträffande Laos, även mot Vientiane-avtalet den 21 februari.

USA:s regeringar under en serie av presidenter har verkligen haft de marionetter de förtjänat i Indokina. Den mycket konservativa tidskriften U.S. News & World Report, som står Pentagon och det officiella Washington nära, tecknade i numret av den 12 mars en talande bild av situationen i Kambodja i två meningar:

”USA har relativt liten förmåga att framtvinga ett vapenstillestånd i Kambodja. Washington skulle kunna inställa den militära och ekonomiska hjälpen, men det skulle nästan garantera att Lon Nol-regimen kollapsade.”

Efter att ha tecknat denna bakgrund skall jag fatta mig kort beträffande interpellationssvaret. Till att börja med vill jag säga att utrikesministern gett en ohållbar skildring av beslutet 1957 att erkänna marionettregimen i Sydvietnam. Det fanns ingen, som det heter i svaret, ”konkurrerande sydvietnamesisk regering”. Jo, det fanns tre år tidigare,

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

---

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kinu, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

vid tiden för Genèvekonferensen, en enda legitim regering i Vietnam, nämligen Ho Chi-minhs regering i Hanoi. Det är dock ett historiskt faktum att det vietnamesiska folket genom augustirevolutionen 1945 skakade av sig den japanska ockupationsmakten och att Demokratiska republiken Vietnam utropades av Ho Chi-minh i Hanoi den 2 september 1945 vid ett massmöte med hundratusentals jublande vietnameser. Demokratiska republiken Vietnam av den 2 september 1945 omfattade hela Vietnam, både Syd- och Nordvietnam. Över hela landet hade befolkningen gjort sig fri från ockupanterna.

Det är likaså ett historiskt faktum att Genèveavtalen 1954, bekräftelsen på att den franska kolonialmakten hade besegrats, fastställde att den 17:e breddgraden var en temporär gräns mellan två zoner. Viet Minhs, befrielseörelsens, väpnade styrkor skulle omgrupperas norr om denna breddgrad, och de besegrade franska styrkorna skulle omgrupperas söder om denna breddgrad. Frågan om återföreningen skulle som bekant avgöras genom allmänna och fria val i juli 1956.

Om Krister Wickman plockar fram förre utrikesministern Torsten Nilssons förklaringar ur andra kammarens protokoll den 2 november 1965 och den 23 mars 1966 får han en inblick i de dubbelbottnade och motstridiga *officiella* skälen till att Sverige erkände en stat som inte hade någon legitim existens och en s. k. regering som hade samma ruttna fundament som den aktuella Saigonjuntan. Jag behöver inte berätta om situationen i Saigon 1957 med egna ord. Det räcker med att hänvisa till de memoranda som väl alla nu känner till och som ständigt producerades i Saigon av dem som verkligen var de styrande, nämligen USA-regeringens representanter där, och av dem som försökte hålla i trådarna i Washington. Allt detta finns i autentiska dokument i Pentagonrapporten. Det var detta kaos som den svenska regeringen gav sitt diplomatiska erkännande.

Det minimikrav som utrikesministern nu ställer för ett erkännande, nämligen att "det skall finnas statliga myndigheter som faktiskt upprätthåller kontroll över statens territorium och där utövar suveräna befogenheter", hade tydligen inte uppfunnits eller formulerats när USA:s marionetter i Saigon erkändes 1957. Minimikravet fylldes däremot av Demokratiska republiken Vietnam, som dock inte erkändes förrän den existerat i närmare ett kvartssekel – och inte bara existerat utan försvarat sig segerrikt mot först den franska kolonialmakten och sedan USA-imperialismen.

Det bedrövliga beslutet 1957 blev i realiteten – om än inte avsiktligt – ett bidrag till USA:s torpedering av Genèveavtalen från 1954. Den svenska regeringen har ju nu under en följd av år haft en inställning till Vietnam som jag och mitt parti till stora delar gillar och som sammanfaller med den inställning som vi alltid har haft till det smutsiga kriget och till den vietnamesiska befrielseörelsens kamp. Jag anser därför att man inte i oträngt mål skall dra fram regeringens gamla försyndelser utan att man skall koncentrera sig på nuet och framtiden.

Jag och min grupp återkommer till frågan om det materiella stödet till DRV och PRR när våra motioner därom skall behandlas. Herr Zachrisson gav en verkligt engagerad skildring av hjälpbehovet – han ju har varit där

helt nyligen och fått en utmärkt inblick i förhållandena. Det mest angelägna *för ögonblicket* är det politiska stödet till de krafter i Vietnam som kämpar för en strikt tillämpning av Parisavtalet, kort sagt för ett återställande av freden efter så många fruktansvärda år av krig, för den sydvietnamesiska befolkningens självbestämmanderätt, för landets återförening och för en mänsklig tillvaro för ett folk som med sådan tapperhet och klokhet erövat en plats i historien för all framtid.

Genom Parisavtalet den 27 januari och den internationella konferensens enhälliga beslut den 2 mars erkändes den provisoriska revolutionära regeringen som en legitim regering med egna väpnade styrkor och eget territorium. Knappast någon kritisk bedömare ger Saigonjuntan någon som helst chans att överleva i en *fredlig* tävlan med den provisoriska revolutionära regeringen. Det är endast med terror och fortsatt massivt stöd från USA som Thieuregimen kan förlänga sitt liv ett tag till. Det är alltså dags för svenska regeringen att upprätta diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering och bryta de rester av förbindelser som finns med Saigonjuntan.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation.

Min fråga gällde om den svenska regeringen var beredd att i Förenta nationerna ta initiativ till en bred internationell återuppbyggnadsplan för hela Vietnam. Jag har i olika sammanhang fört fram den tanken i riksdagen – jag tror det är sedan 1968 – i interpellationer och inlägg i utrikesdebatterna.

Vi behöver väl i det här sammanhanget inte orda mycket om det oerhört stora återuppbyggnadsbehov som förefinns. Vi är alla överens om att förstöringen är så total i många områden att man inte kan ställa krav på att Vietnam självt skall klara återuppbyggnaden, utan att det måste bli fråga om en bred internationell insats.

Jag har för min del fångats av tanken att just Förenta nationernas medlemsstater borde kunna utfärda en förklaring om sin beredvillighet att solidariskt och efter förmåga bidra till Vietnams återuppbyggnad. Om världens nationer, trots att kriget har skapat så många tragedier och trots att man på olika sätt bedömer de krigsinsatser som ur många synpunkter har varit nedslående, efter det att freden kommit kunde enas om en bred insats, skulle det ha en ur politisk-ideologisk synpunkt mycket gynnsam effekt.

Jag uppfattar interpellationssvaret så; att utrikesministern och jag i princip har samma värdering i det här fallet. Utrikesministern säger att man från svensk sida strävar efter "att alla rika länder skall bidra generöst till hjälpen åt alla dem som drabbats av kriget och till återuppbyggnaden" och att det "skulle kunna ske inom ramen för en samordnad internationell aktion och med utnyttjande av FN:s sakkunskap på olika fackområden".

Men sedan ställer utrikesministern upp vissa politiska förutsättningar för att FN skall kunna påta sig ansvaret för en sådan samordning – och jag förstår mycket väl att de måste föreligga –, nämligen för det första

Nr 49

Ondsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbyggnadsplan för Viet-
nam*

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

att parterna själva önskar biståndet initierat av FN och förmedlat på det här sättet och för det andra att en bred krets av givarländer sluter upp, inte minst naturligtvis stormakterna.

Jag noterar med en viss tillfredsställelse att utrikesministern i svaret meddelar, att man i FN under de senaste månaderna har arbetat med en beredskapsplan för en samordnad internationell biståndsaktion. Men utrikesministern fortsätter:

"I dag nödgas vi emellertid konstatera att förutsättningarna för en internationell biståndsaktion i FN:s regi knappast tycks föreligga. Detta hänger framför allt samman med att de mottagande parterna själva inte uttalat önskemål om en sådan aktion."

Än en gång noterar jag med tillfredsställelse att regeringen har den åsikten att det här är "en internationell angelägenhet av första ordningen", som det heter i interpellationssvaret. Jag hoppas att förutsättningarna skall kunna komma till stånd inom en rimlig tid. Här måste ju satsas massivt av alla intresserade parter. Men jag har också en annan tanke bakom detta, och det är att jag fattar det personligen mycket starkt på det sättet att det är mycket viktigt att återuppbyggnadshjälpen inte får formen av en skall vi säga ideologisk kapplöpning mellan stormakterna som innebär att man gör insatser för att vinna inflytande över den framtida ideologiska inriktningen av samhällssystemet i Vietnam. Det gäller hela Vietnam i detta fall.

Det är inte minst mot denna bakgrund som jag har framställt min interpellation. Jag har haft och har fortfarande åsikten att det skulle vara önskvärt med en bred återuppbyggnadsplan initierad och samordnad av FN. Jag tillåter mig trots att jag har respekt för utrikesministerns konstaterande, att de politiska förutsättningarna i dag inte förefinns, att hoppas att förutsättningarna under den närmaste framtiden skall föreligga. Jag tror att det är av internationellt intresse att så kan ske.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag instämmer med dem som betraktar Parisavtalet av den 27 januari som något mycket förlösande i en tidigare till synes hopplös situation. Men när man har lyssnat till denna debatt i dag, förvånas man över att ingen mera markerat har tagit upp den punkt i Parisavtalet som på visst sätt också gäller oss. Det gäller den fjärde punkten som uttalar det syd-vietnamesiska folkets självbestämmanderätt, eller mera ordagrant: "Sydvietnams folk skall bestämma sin egen politiska framtid genom genuina, fria och demokratiska val under internationellt överinseende." De inblandade staterna uppmanas självfallet att erkänna och respektera detta avtal, men även världens övriga nationer uppmanas därtill, alltså även vi. Detta noterade förvisso utrikesministern i sin deklaration i dag. Men här tycks man ta för givet att ett kommunistiskt maktövertagande i Sydvietnam utgör det enda alternativet. Jag tänker inte bara på herr Takmans anförande här -- bakom hela debatten ligger den uppfattningen, och jag skall försöka att belägga påståendet något i fortsättningen.

Sydvietnam har i alla lägen fått spela syndabock i konflikten sedan USA dragit sig ur sammanhanget. Möjligen har man blivit något

betänksam nu med tanke på de trupp- och materieltransporter som nordvietnameserna på skilda vägar, inte minst Ho Chi-minh-leden, dirigerar söderut, men flertalet uppfattar väl detta som ett led i Vietnams successiva återförenande, som ju också ingår i Parisavtalet punkten 5. Det kan synas, som om dessa punkter, 4 och 5, är motstridande, dels självbestämmanderätten, dels återförenandet. Men skall självbestämmanderätten ha någon möjlighet att komma till uttryck, måste detta komma i första hand, och det måste också skapas klarhet om den politiska kurs som Sydvietnam önskar följa.

Att inte heller regeringen tycks ta punkten 4 om det sydvietnamesiska folkets självbestämmande på allvar, framgår av det stora bistånd som ges till Nordvietnam med 190 miljoner kronor och till PRR med 13,5 miljoner kronor. Om bistånd till det område som administreras av Saigonregeringen sägs intening av utrikesministern, och det är väl opportunt att inte göra det med tanke på två av interpellanterna i detta ärende. Det finns faktiskt ett litet anslag också till den sidan, men det är verkligen så blygsamt att kanske det inte är någonting att tala om.

Det är underligt att det är obekant för herrarna att det finns ett enormt behov av humanitär hjälp också i det av Saigon administrerade området. Jag tänker på alla de stora flyktingläger som har upprättats där och som förvisso behövs, eftersom Sydvietnam i fjor räknade med inte mindre än 6 miljoner registrerade s. k. war victims. 4 miljoner av dessa är registrerade som "refugees", regelrätta flyktingar, och övriga skulle då vara sådana som är skadade av kriget på ett eller annat sätt. Bara under de första fem veckorna av marsoffensiven blev 700 000 civila hemlösa.

Jag har som sagt besökt flera av dessa läger - i ett av dem var det 40 000 människor. Det är helt naturligt att det tarvas stora insatser bland dessa skaror av människor.

Nu kan man naturligtvis svara: Men i Nordvietnam är det ännu värre. Jag vet det, och jag litar på de uppgifter och vittnesbörd som lämnas från trovärdiga källor. Självfallet motsätter jag mig inte ett bistånd till Nordvietnam, och jag är kanske ganska ensam i den här kammaren om att i kyrkan ha predikat ihop rätt stora kollektor till Bach Mai-sjukhuset i Hanoi. Det må vara mitt alibi, om någon betvivlar mitt engagemang i saken.

För vi nu en neutral utrikespolitik, så bör vi väl rimligen kunna bistå dem som lider även om de råkar befinna sig i ett land vars regim regeringen reagerar mot. Men jag antar att regeringen också har anledning att reagera mot en kommunistiskt totalitär regim - jag kan inte tänka mig annat.

Man har talat känsliga ord om "det lilla folkets kamp för självbestämmanderätt". Och visst var det sant under de amerikanska bombningarna. Men det var också sant att detta lilla folk samtidigt försökte övermanna ett annat litet folk genom tet-offensiven 1968 och marsoffensiven i fjor. Och när det gäller de avtalsbrott mot vapenvilan som nu sker kan man väl lugnt påstå att det görs övergrepp från båda sidor. Det vore mycket märkligt annars. I krig finns inga rena samveten. Det finns inga heliga krig.

Visst skall vi stödja Nordvietnam, men vi skall inte idealisera landet

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

och regimen, inte blunda för att det är en kommunistisk totalitär regim, där våld och ofrihet används som politiska medel. Jag skall inte göra som andra talare här, berätta om det som jag inte har sett och inte själv upplevt. Det hade ju varit väldigt berikande om både herr Takman och herr Zachrisson hade kunnat redovisa intryck från Nordvietnam som står dem närmare av skilda anledningar, men man uppehåller sig uteslutande vid förbrytelser i Sydvietnam. Jag vill inte tillämpa deras metod, men man måste ju ha rätt att citera politiska ledare, när de uttalar sig. Och då den nordvietnamesiske generalen Vo Nguyen Giap en gång talade om jordreformen i Nordvietnam sade han: "Alltför ofta handlade vi på ett felaktigt sätt och vi avrättade för många hederliga människor. Vi gick till verket på alltför bred front och då vi såg fiender överallt tillgrip vi en terror som blev alltför utbredd."

Det är självfallet att detta måste vara en för oss helt främmande regim. Det ligger ljusår mellan denne mans arbete på jordbrukets område och vår Ingemund Bengtssons. Jag tycker man skall ha det klart för sig.

Men en stor fråga som man kan ställa sig - och som kanske i synnerhet kan ställas till herr Zachrisson, denne kristlige man - är: Varför gör man halt vid PRR:s gräns? Varför kan man inte känna något humanitärt engagemang för de stora skaror på den andra sidan som också grymt drabbats av kriget? Det behövs bistånd både i norr och syd, kanske inte bara materiellt.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! De inlägg som här följt på mitt interpellationssvar - av olika skäl inte alltid av dem som framställt interpellationerna - föranleder i och för sig inte någon ytterligare kommentar från min sida. Jag har både i interpellationssvaret och i regeringsdeklarationen tidigare i dag angivit regeringens ställningstagande på de punkter som togs upp i de senare inläggen.

Men låt mig säga att det som herr Zachrisson och herr Takman anförde, inte minst de utförliga citaten ur Parisavtalet, visar att det avtalet är en stor politisk händelse. Avtalets bestämmelser är så pass långtgående och så löftesrika till sin form att de i utomordentligt hög grad understryker angelägenheten av att de också blir följda av samtliga parter. Det var precis den ståndpunkten som underströks i regeringsdeklarationen. På det stadium av utvecklingen som vi nu befinner oss är det inte mycket annat som en regeringsrepresentant kan göra än att på nytt uttrycka den oro vi känner inför uppgifterna om brott mot avtalet samt att på nytt understryka angelägenheten av att avtalet verkligen följs.

Herr Antonsson tog upp hjälpinsatserna och biståndsprogrammen från FN-synpunkt. Från andra synpunkter har biståndsfrågorna också behandlats av herr Zachrisson och herr Takman liksom nu senast av herr Werner i Malmö. Herr Antonsson har uppfattat saken rätt: den svenska regeringen hyser stark sympati för en internationell aktion. Samtidigt konstaterar vi emellertid - och jag uppfattade det så att herr Antonsson delade vår mening där - att vi måste respektera den politiska realiteten att de nödvändiga förutsättningarna för en sådan aktion inte föreligger i dag. Det skulle föra för långt att analysera orsakerna härtill och de

bedömningar som ligger bakom det förhållandet att de mottagande parterna – det gäller i detta fall främst Nordvietnam och PRR – avvisar en FN-insats. Det finns en historisk förklaring till det. Bakom den inställningen ligger en politisk bedömning av det aktuella läget, som gör att dessa båda parter – och deras medverkan är självfallet en förutsättning för att en FN-aktion skall komma till stånd – än så länge ställer sig avvisande till en FN-insats. Det kanske inte är min sak att redovisa och värdera de motiv som DRV och PRR har för denna ståndpunkt. Den är ett faktum, och det betyder, som herr Zachrisson sade, att den biståndsverksamhet som är aktuell under den närmaste tiden måste ligga på det bilaterala planet. Jag behöver inte här gå in på den svenska planeringen i fråga; den är redovisad i interpellationssvaret och har också rätt utförligt redovisats i statsverkspropositionen.

Låt mig till herr Werner säga att det inte var någon opportunistisk anpassning till interpellanterna som gjorde att jag inte tog upp behovet av humanitärt stöd till befolkningen i Saigonområdet. Det finns en mycket enklare förklaring till att jag inte gav mig in på det, nämligen att frågorna explicit gällde svenskt materiellt bistånd till DRV och PRR. Jag har tidigare redogjort för vår inställning till stöd till befolkningen i Saigonområdet. Den princip jag tidigare redovisat gäller i full utsträckning också i dag: Det för oss helt avgörande är hjälpbehovet och självfallet också förvisningen om att hjälpen når dit där behoven är störst. Vi har en aktivitet i gång i Saigonområdet. I vilken utsträckning och när den kommer att ökas genom de kanaler som hittills har använts, eventuellt genom en Röda kors-insats, kan jag inte ta ställning till i dag. Det blir anledning att senare redovisa det.

Jag tycker att herr Werner gör det litet för lätt för sig när han påpekar vad veterligen ingen har bestritt, nämligen att det är skillnad mellan de politiska problem herr Ingemund Bengtsson har att möta och den miljö han verkar i å ena sidan och å andra sidan förhållandena i ett land i Indokina, där man efter lång tid av förtryck genomför en jordreform med delvis revolutionära medel. Det är självklart att ingen här i kammaren inbillar sig att utvecklingen i någon del av Indokinaområdet 1945 och 1970 är identisk med utvecklingen i Sverige 1970. Jag känner inget behov av att totaliter identifiera mig med någon regim. Det måste vara de indokinesiska folkens egen sak att bestämma sin politik. Hela det starka svenska engagemanget för den vietnamesiska befrielsekampen har gällt det vietnamesiska folkets rätt att bestämma sin egen framtid. Hur den rätten kommer att utnyttjas måste självfallet överlåtas åt vietnameserna själva. Det är deras värderingar som skall avgöra den frågan och icke våra.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner i Malmö borde av rent yrkesmässiga skäl inte bära falsk vittnesbörd. Jag har slagit upp det citat han anförde av vad general Giap skulle ha sagt på Lao Dongs – alltså arbetarpartiets – tionde kongress i september 1956. Den förfalskning herr Werner anförde är gjord av en herre som indirekt arbetade åt CIA, Hoang Van Chi. En amerikan, Gareth Porter, har gått igenom hela denna förfalskade historia, som Bernard Fall och många andra byggde vidare på. Herr Werner sade

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

att Giap uttalat ungefär – jag har bara den engelska versionen här – följande: "Vi gjorde för många fel och avrättade för många hederliga människor." I realiteten sade Giap: "Vi gjorde fel när vi inte underströk nödvändigheten av att vara försiktiga och av att undvika orättvis bestraffning av oskyldiga människor. Vi angrep på en för bred front och använde överdrivna 'repressive measures on a wide scale'."

Detta var under jordreformen när man tog itu med bl. a. alla de feodalherrar som hade begått grova förbrytelser under första kriget.

Det är alltså någonting helt annat än herr Werner i Malmö sade, och jag hoppas att herr Werner nu kan medge att han vittnat fel.

Vad gäller frågan om vapen utefter Ho Chi-minh-leden – jag hinner tyvärr inte med mer än detta – har jag sett en enda anklagelse om detta, nämligen att man sett avskjutningsramper för SAM-2 uppsatta i Sydvietnam. Från DRV-sidan har man kategoriskt förnekat att dessa kommit dit efter vapenstillståndet; man säger att de fanns där förut. Men jag vill påpeka för herr Werner att SAM-2 bara används för att skjuta ned B 52:or – de kan såvitt jag vet inte användas i något annat syfte – och det är just B 52:orna som åstadkommit den största skadan i Sydvietnam och i andra delar av Indokina. Jag hoppas verkligen att man där fått ned tillräckligt många avskjutningsramper och SAM-2-robotar för att åstadkomma samma nederlag för USA-flyget som i Hanoi och Haipong i december.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern säger att han med anledning av frågorna inte har någon anledning att gå in på frågan om bistandet till de delar av Sydvietnam som administreras av Saigon-regeringen. Det ligger väl ändå snubblande nära till, herr utrikesminister, att så göra den gången man skall besvara frågan huruvida vi skall avbryta förbindelserna med den s. k. Saigonjuntan. Då hade väl ett av motiven kunnat vara att man har ett biståndsarbete där eller avser att initiera ett sådant.

Sedan säger utrikesministern att det helt avgörande för oss är hjälpbehoven och vetskapen om att hjälpen kan komma fram till dem den är avsedd för. Hjälpbehoven är förvisso dokumenterade, och utrikesministern vet att det finns mycket pålitliga biståndsorgan, t. ex. de i vilka kristna kyrkor och buddistiska organisationer ingår. Desstuom finns Röda korset.

Till herr Takman vill jag bara säga att han är en skicklig advokat för kommunistiska regimer. Det var en annan version av Giaps ord han gav oss, men jag kunde inte finna att innebörden var så avvikande från den som framgick av den översättning som jag i min "bristfullhet" gav. Jag skall emellertid gärna tillstå att det var någon felaktighet i ordvalet. Jag tror ändå inte att herr Takman kan övertyga oss om att de kommunistiska staterna skulle kunna uppstå och administreras utan ett omfattande våld, som mycket väl kan tävla med det som förekommer i andra länder med andra totalitära regimer.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara än en gång understryka att det citat som herr Werner i Malmö kom med var ett förfalskat citat. Det står inte, som

herr Werner i Malmö påstår, att "vi avrättade för många människor".

De här förfalskningarna av Hoang Van Chi har använts av bl. a. president Nixon som underlag för den s. k. blodbadsmytten. Gareth Porter gick igenom det här materialet grundligt och har för varje citat sökt upp originalversionen. Han har därvid funnit att det är medvetet systematiska förfalskningar som har varit i omlopp ända sedan Hoang Van Chi skrev boken någon gång omkring 1960.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle också bemöta det som herr Takman sade om militära vapen och transporten av dessa. Herr Takman är väl inte så blåögd att han tror annat än att militära vapen är militära vapen och att dessa kan användas för skilda syften.

När det gäller citatet vill jag minnas att herr Takman rättade mig till att man hade bestraffat hederliga människor i samband med jordreformen. Det är förvisso ganska beklagligt även det.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Takman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! 1973 är på flera sätt ett genombrottsår för nya kontakter mellan de europeiska staterna, För närvarande pågår i Helsingfors förberedelsearbetet för den planerade stora konferensen om samarbete och säkerhet i Europa. Samtidigt har de första stegen tagits för att inleda förhandlingarna om ömsesidiga balanserade truppreduktioner, MBFR, i Wien mellan NATO och Warszawapaktstaterna. En politisk debatt omkring dessa frågor pågår inte minst i Finland, USA och Västtyskland. Här hemma har i den allmänna diskussionen säkerhetspolitik ibland fått en alltför begränsad definition, som kan dölja en del av de frågor som nu är aktuella. Uttrycket säkerhetspolitik har ibland använts med den snäva innebörden, att man söker bedöma ländernas relationer till varandra och deras utveckling med hjälp av truppstyrkornas storlek och förändring. Men de frågor som nu står i brännpunkten i Europa rör också andra och väsentliga problem. Avgörande är naturligtvis ländernas ekonomiska utveckling vid sidan av den militära styrkan. Bägge dessa faktorer finns med i bilden i förslagen om att skapa system för kollektiv säkerhet, någon form av avspänning i Europa.

Sverige har som neutralt land kanske både större ansvar och större skäl att noga följa den säkerhetspolitiska utvecklingen än många andra länder av vår storlek. Större ansvar just därför att vi inte tillhör något block men ändå påverkas av blockens politik, och större skäl därigenom att vår obundna ställning i vissa lägen ger oss större manöverutrymme och möjligheter att agera än de länder som är låsta av respektive militärallians och ekonomiska allians. Ett land med starka sociala ambitioner har också skäl att sträva efter avspänning av andra motiv än syftet att enbart bevara freden. Ett stabilt säkerhetssystem med truppreduktioner kan skapa en ekonomisk potential för sociala reformer. Samhällena kunde på ett fruktbart sätt använda sina politiska resurser till att lösa andra påträngan-

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.

Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket

Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

de problem än dem som har en militär bakgrund. Detta är särskilt viktigt i det ekonomiskt labila läge som industristaterna befinner sig i just nu.

Det är ingen tillfällighet att den europeiska säkerhetskonferensen har blivit möjlig vid just denna tidpunkt. Både de ekonomiska och de säkerhetspolitiska förhållandena i Europa är i stöpsleven av flera skäl. Grundfördraget mellan de två tyska staterna, Berlinavtalet, Västtysklands fördrag med Polen och Sovjet är en del av bakgrunden liksom i detta sammanhang naturligtvis det internationella erkännandet av DDR. I Förenade staterna har de röster i kongressen intensifierats och blivit flera som krävt ett ensidigt tillbakadragande av de amerikanska trupperna från Europa. EEC:s utvidgning förra året i väst förändrade de handelspolitiska förutsättningarna. Valutakriserna, som kommit tätt de senaste åren, påverkar förhållandena mellan stater och kan bli en destabiliserande faktor. De förbindelser och allianser som politiken syftar till att bygga upp kan komma att undermineras av trycket från den ekonomiska verkligheten i de olika länderna. Valutaoron kan då ses som toppen på isberget.

Det är naturligtvis i dag omöjligt att veta något om de konkreta resultat som kan komma ut av säkerhetskonferensen och truppereduktionsförhandlingarna. Båda processerna är i ett inledningsskede, som nyligen har startat. De grundläggande bakgrundsmotiven finns där. Från Sovjetunionens sida är det en önskan att kunna överföra resurser från den militära till den civila sektorn och att kunna ta del av västerlandets snabba civila tekniska utveckling men också en strävan av mer strategisk art, nämligen att stabilisera förhållandena på västflanken med tanke på motsättningarna till Kina; från USA:s sida är det ett starkt intresse att kunna minska sina styrkor i Europa bl. a. av ekonomiska skäl.

Men möjligheten att nå fram till konkreta avspänningsresultat hänger naturligtvis nära samman med de olika staternas syn på den framtida utvecklingen av allianserna och kontakterna mellan länder i Europa. Flera utvecklingslinjer har dragits fram i den internationella debatten. En avspänning byggd på fortsatt stabilitet inom två väldefinierade och starka block, ett status quo, är den givna och rimliga utgångspunkt som tagits av de flesta. Men man har också visat på att en militär nedtrappning eller förändrade handelspolitiska mönster kan leda till en gradvis upplösning av sammanhållningen inom blocken — en labil säkerhetspolitisk situation, svår att bedöma. Man har t. ex. pekat på att vissa randstater i Östeuropa den senaste tiden drivit frågan om säkerhetskonferensen mer intensivt än kanske några andra länder.

Den vanligaste synpunkten i detta sammanhang gäller emellertid inte frågan om en uppluckring av sammanhållningen i öst. Den amerikanska debatten och den skepsis mot säkerhetskonferensen som länge varit stark i USA har byggt på en rädsla för splittring och försvagning av NATO-staterna i avspänningens spår — och i perspektivet av ett intakt östblock. I den amerikanska diskussionen har man talat om risken för en "finlandisering" av Västeuropa. Bortsett från att de föreställningar som ligger bakom detta uttryck är en grov förolämpning mot den finska staten, så är perspektivet dessutom missvisande. Vill man spekulera om framtida förbindelser och utvecklingstendenser mellan länderna, finns det

andra alternativ som är av väsentligt större intresse.

I den svenska pressdebatten har debattörer nyligen givit uttryck för uppfattningen att valutakrisen kan vara symtom på mer djupgående ekonomiska förändringar mellan länderna med risker för en handelspolitisk isoleringstendens, där USA, Västeuropa och Japan uppträder i var sitt block. Ett internt handelskrig i västvärlden skulle sannolikt leda till en hård konkurrens mellan amerikanska, japanska och västeuropeiska exportörer, särskilt på den sovjetiska marknaden, har det sagts i pressdebatten.

Redan i dag kan man skönja vissa tendenser till en förskjutning av den rådande maktbalansen mellan två supermakter till ett läge där en rad starka nationer ökar sitt regionala inflytande i olika delar av världen. En *handelspolitisk* uppsplittring skulle stärka de utvecklingslinjer som skulle göra säkerhetspolitiken till ett maktspel med många deltagare, där oväntade allianser skapades, med flytande maktrelationer, med ökad osäkerhet och en bräcklig, labil balans som följd.

I denna bild skall man möjligen för Europas del se de framtidsspekulationer som ibland uttrycks på kontinenten om nya slags förbindelser mellan Europas stater. Symbolen "Rapallo" kan i detta sammanhang ha större intresse än "finlandisering" när man ger sig ut på spekulationens tunna isar. Men som alla historiska paralleller haltar också en sådan förutsägelse om alliansernas utveckling. Det ekonomiska och militära samarbetet mellan Tyskland och Sovjet på 1920-talet var i hög grad ett förbund mellan två svaga och ensamma stater. I dag har blocktillskapats som dessa länder tillhör och där *en* av många avsikter med blockbildningen just varit att förhindra ett upprepande av ett intimt tysk-sovjetiskt samarbete. Skulle i framtiden Västtyskland och Sovjetunionen utveckla ett nära ekonomiskt samarbete, där Sovjet erbjöde en viktig marknad för den expanderande tyska industrin och där Sovjet finge del av västvärldens civila teknologiska utveckling, skulle det bli ett förbund mellan två starka stater, till skillnad från Rapallosituationen, men där naturligtvis nya lojaliteter, som vuxit fram under 1950- och 1960-talen kan verka dämpande på samarbetet.

Av mer omedelbart intresse är frågan, hur blocken faktiskt kommer att uppträda på säkerhetskonferensen i år och i samband med truppereduktionsförhandlingarna. I vilken grad kommer förhandlingar i realiteten att ske direkt mellan blocken? Frankrike torde vara det enda land på västsidan som starkt och utifrån principiella motiv direkt motsätter sig en sådan uppläggning. Men det har också sagts att ju hårdare väst agerar som block, desto svårare får de östeuropeiska småstaterna att för sin del använda konferensen till att stärka och utveckla nya förbindelser och kontakter. Inte minst i ljuset av de handelspolitiska konflikter som pessimistiska bedömare ser hota framför oss blir det vidare av stor betydelse vem som i det praktiska arbetet kommer att uppträda som västblockets företrädare. Blir EEC eller NATO-organisationen det forum som i praktiken förbereder västsidans ståndpunkter på säkerhetskonferensen?

Säkerhetskonferensen är kanske inte främst viktig därigenom att stora konkreta resultat uppnås under själva förhandlingarna. Den är däremot

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

väsentlig som inledningen till en process där målet är ett kollektivt säkerhetssystem i Europa, i de tyska fördragens spår, som möjliggör avspänning och skapar nya ekonomiska resurser för sociala reformer och utveckling.

I fråga om handelspolitiken har intresset här hemma koncentrerats till den -- relativt sett -- mindre frågan om att sänka redan låga tullar i Västeuropa, dvs. EEC-frågan. Ett komplex av egentligen större dimensioner och angelägenhetsgrad är ju hur man skall kunna konstruera en handelspolitisk nyckel, som möjliggör en snabb expansion av handeln mellan konjunkturberoende marknadsekonomier och planekonomiska system? Och hur kan ett tekniskt samarbete följa i en ökad handels spår? Detta är en av huvudfrågorna i den process som säkerhetskonferensen och truppreduktionerna kan vara den formella inledningen till.

Det är givet att Sverige har ett starkt intresse av att en utveckling begynner med ökade kontakter mellan blocken såsom skisserats. En kärnfråga blir då hur samarbetet skall institutionaliseras efter säkerhetskonferensen. Västsidan har länge haft en minst sagt skeptisk hållning till det sovjetiska förslaget att tillskapa ett permanent organ för ekonomiskt och säkerhetspolitiskt samarbete i Europa. Ett permanent organ kunde enligt mångas mening knytas till FN:s Europakommission, i vart fall i fråga om det ekonomiska samarbetet och det tekniska utbytet. Det har från olika håll föreslagits att expertkommittéer skulle sättas upp på skilda områden för att studera handelspolitiska, ekonomisk-politiska, miljö- värds- och tekniska utvecklingsfrågor.

Det måste vara ett vitalt intresse att sådant organ kommer till stånd för *alla* europeiska länder som ser ett hot i de tydliga tendenserna att USA och Sovjetunionen bilateralt vill göra upp om Europas problem, liksom om problemen i andra världsdelar, över huvudet på de länder som berörs. Och det måste dessutom ha ett särskilt intresse för ett litet och *neutralt* land som Sverige, som icke deltar i NATO:s, Warszawapaktens, COMECON:s eller EEC:s blockpolitik, att det finns ett permanent alleuropeiskt forum där vi deltar och kan hävda våra intressen och synpunkter i fråga om handel, ekonomisk politik och säkerhetspolitik. Frågan om ett permanent organ i europeiska ekonomiska och säkerhetspolitiska frågor är inte i första hand en tekniskt organisatorisk fråga. Det är en prövosten på viljan till längre gående samarbete. Det bör vara en naturlig huvudfråga att driva på konferensen för en stat som Sverige, som vill låta sin politik präglas av nedrustning och avspänning, samarbete över de ideologiska gränserna i Europa, och som också strävar till en social och ekonomisk utjämning, till en förbättring av levnadsförhållandena för folkflertalet i denna världsdel.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Utrikespolitiken är ett av de områden som måste behandlas med största försiktighet och där förhastade ord eller handlingar inte får förekomma. Detta är kanske en av orsakerna till att framstegen i fredssträvandena är så små och går så sakta. Länderna är mycket återhållsamma, och det kan ta lång tid att åstadkomma en till synes ganska ringa överenskommelse eller en kompromiss som skall leda

till en avspänning i det mellanfolkliga samarbetet. I det internationella arbetet får man dock vänja sig vid att uppskatta även de små framstegen och konstatera att man trots tillfälliga motgångar ändå måste fortsätta arbetet. Vad gäller freds- och säkerhetsarbetet kan man dock konstatera att åtskilliga resultat uppnåtts efter det tålmodiga arbete som pågått under många år. Jag nämner som exempel testförbudet för kärnvapen ovan jord, icke-spridningsavtalet, rymdavtalet, avtalet om förbud för placandet av massförstörelsevapen på havsbotten, Antarktisavtalet m. fl. Stridsfrågor, som förekommit i mer än 20 år inom Förenta nationerna, t. ex. frågan om Pekingkinas representation i FN, har dock slutligen kommit till en lösning.

Det torde vara en allmän uppfattning att en avspänning, som givetvis hälsas med största tillfredsställelse, har ägt rum inte minst under detta år. Stilleståndsavtalet i Indokina är det viktigaste som hänt på fredsområdet på mycket lång tid. Det är nu allas förhoppning att de misshälligheter som fortfarande finns och som leder till vissa incidenter skall kunna biläggas så att fred skall komma att råda i området. Det är vanligt när två länder varit i krig med varandra att det därefter förekommer incidenter. Jag åhörde hela debatten i Förenta nationerna om Nord- och Sydkorea med alla beskyllningar som gjordes från båda håll. Sannolikt hade båda parter i viss mån rätt, men det är mycket svårt att döma i en sådan situation. På samma sätt är det nog i Vietnam, det är svårt att avgöra vad som kommer att hända nu. Min förhoppning är i varje fall att stridigheterna skall upphöra, så att det blir ett fredsavtal. Canada, ett land som är känt för stabilitet och gott omdöme och som ingår i övervakningskommissionen, har dock ställt sig ganska pessimistiskt till hur det skall gå. Vi får hoppas att kanadensarna inte blir sannspådda utan att situationen kan klaras upp.

Återuppbyggnadsarbetet i Vietnam återstår, men med den goda vilja som nu finns i världens olika länder att ge bidrag och hjälp, kan man ha goda förhoppningar om ett snabbt återuppbyggnadsarbete. I vårt land torde det råda enighet om att Sverige skall bidra till återuppbyggnadsarbetet efter måttet av våra resurser, även om det inte blir så stora summor i förhållande till vad t. ex. USA och Sovjetunionen kommer att ge.

När det gäller de politiska förhållandena i Indokina är ovissheten mycket stor. Det kan ta mycket lång tid innan politisk stabilitet kan åstadkommas i denna del av världen. Striden i det avseendet står mellan oförenliga ideologier, där kompromisser knappast existerar. Jag bedömer det som osannolikt eller i varje fall en fråga på mycket lång sikt att t. ex. Nord- och Sydkorea skall kunna återförenas. På samma sätt är det med Nord- och Sydvietnam och med Öst- och Västtyskland. I vilken utsträckning de kommunistiska delarna av dessa länder bekänner sig till Bresjnevdoktrinen vet vi inte – det har väl aldrig klart deklarerats – men det kan ha mindre betydelse eftersom vi vet att kommunistiska länder inte gör några kompromisser som kan rubba deras ideologiska målsättning. En förening av ett fritt land och en kommunistisk diktatur kan därför endast ske om det fria landet med våld tvingas underkasta sig den kommunistiska diktaturen. Mig veterligt har det inte förekommit

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

exempel på att de kommunistiska diktaturerna har rubbat på sin ideologiska uppfattning för att tillmötesgå andra önskemål. Vi såg ju hur det gick när Tjeckoslovakien försökte få en smula frihet. Det är mot den bakgrunden jag under nuvarande förhållanden inte tror på Tysklands återförenande. Jag har under åtskilliga år förordat att Sverige skulle erkänna och upprätta diplomatiska förbindelser med Östtyskland. Jag hälsar med tillfredsställelse att det nu har skett utan att fördenskull ha någon sympati för det kommunistiska våldet som kom till uttryck i t. ex. det överfall på Tjeckoslovakien som Sovjetunionen, Östtyskland m. fl. gjorde sig skyldiga till. Det är inte realistiskt att tro på en återförening mellan Öst- och Västtyskland. Jag har blivit sannspådd i att det icke synes vara inom räckhåll att de båda länderna skall kunna återförenas med fredliga medel.

Vad jag nu har sagt står i överensstämmelse med centerpartiets program, nämligen att Sverige skall erkänna alla faktiskt existerande stater med undantag för dem som är föremål för FN-sanktioner. Jag har alltså inte sagt att vi när det gäller att erkänna länder skall göra en bedömning med utgångspunkt från styrelsesätt eller regim. Samma regler gäller för medlemskap i Förenta nationerna, dvs. man tar inte hänsyn till styrelseskicket, utan villkoret för inträde är att det är en fredligt sinnad stat.

Av detta principiella resonemang följer också att Sverige så snart som möjligt bör erkänna Nordkorea, dock med all hänsyn tagen till Förenta nationernas beslut i denna fråga och till vad Sveriges förpliktelser som medlem av övervakningskommissionen föranleder.

När övervakningskommissionen utsågs, så utsågs två kommunistiska länder och två fria länder. Det var under dessa förutsättningar de valdes. Nu förefaller det mig knappast som om det var ett villkor att man skulle ha erkänt det ena eller det andra av länderna. Jag skulle väl förmoda att det inte möter något hinder för övervakningskommissionens del om Sverige, som redan erkänt Sydkorea, också erkänner Nordkorea. I varje fall vill jag understryka att vi ju inte avvikit från beslutet i Förenta nationerna när Koreafrågan varit under diskussion. Därför bör man mycket starkt betona att vi skall ta hänsyn till vad Förenta nationerna har beslutat och i vilken utsträckning Sverige stött de besluten. Utrikesutskottet har också i sitt betänkande nr 2 av den 30 november 1972 framhållit att "regeringen bör uppmärksamt följa utvecklingen och ta initiativ till ett svenskt erkännande av Demokratiska folkrepubliken Korea, när tidpunkten därför finnes lämplig".

Det förhåller sig på liknande sätt i Vietnam. Så snart förhållandena stabiliserats i Sydvietnam och den koalitionsregering, samlingsregering eller vad det kan bli som vi hoppas kommer till stånd har etablerats, bör Sverige ha normala diplomatiska förbindelser med Sydvietnam. Det är glädjande att kontakter har upptagits mellan Nord- och Sydkorea och jag hoppas att alla de incidenter som förekommit tidigare nu skall upphöra, men jag tror fördenskull inte att det blir någon återförening – i varje fall inte inom de närmaste årtiondena. Slutsatsen av vad jag nyss sagt är att en kommunistisk diktatur – eller någon annan diktatur – inte accepterar eller förenar sig med något annat land med annan regim. I så fall blir det endast en med våld åstadkommen underkastelse som kan komma i fråga.

Jag tror att det är den enda realistiska ståndpunkten man kan ha när man diskuterar totalitära regimer.

Den dominerande delen av svenska folket anser att ett demokratiskt styrelseskick är det riktiga, men det hindrar inte att vi måste hjälpa folket – inte regimen – i ett land med diktatur. Utan att föregripa u-hjälpsdebatten anser jag dock att Sverige borde ge mycket mer hjälp till ett land som Indien, som har demokratiskt styrelseskick och där behoven är mycket stora. Det skulle också överensstämja med vad regeringen och riksdagen har uttalat, nämligen att vi också skall använda u-hjälpen till att främja demokratiska styrelseskick. Jag finner det förvånande att anslagen inte är större till detta stora land som Indien är. Jag kommer inte att anmäla någon avvikande mening i u-hjälpsdebatten, men det är någonting att diskutera för framtiden att denna hjälp borde ökas avsevärt.

Därmed har jag också kommit in på den solidaritet som Sverige efter måttet av sina resurser visat mot andra länder. Det gäller givetvis inte endast u-hjälp utan också tillhörighet till och arbete i internationella organisationer. I det fallet har Sverige väl fyllt sin plikt och är anslutet till de organisationer som rimligen kan begäras. Vi har också anslutit oss till konventioner som reglerar det mellanfolkliga samarbetet. Jag vill bara uttrycka min förhoppning att de enligt min uppfattning viktigaste av dessa konventioner, konventionerna och protokollet om de mänskliga rättigheterna, snart skall bli ratificerade av så många länder att de kan träda i kraft. Det är i så många länder som mänskliga rättigheter trampas under fötterna, och det kommer säkert att så förbli även om konventionerna blir allmänt accepterade, men existerar de så kan i varje fall ett yttre tryck utövas mot länder som bryter mot dem.

För närvarande är det tyvärr så, att endast 48 länder undertecknat konventionen om sociala och kulturella rättigheter och att bara 19 har anslutit sig genom en ratifikation. Det erfordras 35 ratifikationer innan konventionen träder i kraft. Beträffande den andra konventionen, om de mänskliga rättigheterna – medborgerliga och politiska rättigheter – så har 47 länder undertecknat den. Det är bara 17 länder som ratificerat den. Det är alltså inte hälften som ännu anslutit sig till konventionen.

Det mest anmärkningsvärda är det fakultativa protokollet som är fogat till konventionerna och som ger möjlighet till den som så önskar att vända sig till en internationell kommitté med klagomål. Det är häpnadsväckande att så få länder har anslutit sig. Det är bara 17 som har skrivit under protokollet, bland dem alla de nordiska länderna, och det är bara åtta som har ratificerat det. Det är t. ex. att observera att inget av de socialistiska länderna har skrivit på protokollet eller tillkännagivit att de tänker göra det. Därmed har de också undandragit sig varje form av kontroll av huruvida de fullföljer konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

I detta sammanhang vill jag starkt understryka vad utrikesministern sade om ett av de andra stridsområdena, där vi lyckligtvis har fått lugnare förhållanden men där situationen inte är uppklarad, nämligen Bangladesh. Det sägs i regeringens deklaration att ett betydande antal bengaler, som önskar återvända till Bangladesh, kvarhålls i Pakistan. Svårigheten i detta sammanhang är att Pakistan inte har erkänt Bangladesh och därför

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

anser att det inte kan sluta något avtal med detta land. Pakistan vill väl i stället vidhålla att det är en del av Pakistan. Jag tror dock att man, om man inte kan gå den vägen men om vilja finns från båda parter, borde via Röda korset eller andra organisationer kunna åstadkomma den överflyttning som det talades om i regeringsdeklarationen, så att de lidanden som dessa människor är utsatta för skulle kunna upphöra.

I övrigt vill jag också säga att Pakistan inte har skrivit på vare sig konventionen eller protokollet om de mänskliga rättigheterna. Men både Genèvekonventionen om krigsfångar och konventionen om de mänskliga rättigheterna liksom deklarationen av 1948 borde väl för varje land - även om det inte är anslutet till eller direkt har bekänt att det skall följa detta - vara ett rättesnöre för människors handlande mot sina medmänniskor.

I fråga om samarbetet med andra länder vill jag säga några ord om Sveriges ställning i den nu rådande oron på valutamarknaden. Den svenska utrikeshandeln är omfattande, och förbindelserna i form av utförda prestationer är också betydande. Jag tänker speciellt på varvsindustrin och sjöfarten. Med tanke på de ofta långsiktiga beställningar som gäller på sådana områden och även i övrigt måste det vara ett svenskt intresse att valutamarknaden är så stabil som möjligt. Detta gäller speciellt i relation till de länder med vilka vi traditionellt driver den största delen av vår handel, dvs. EG-länderna, och de med speciella avtal till dem knutna länderna.

Jag ansluter mig helt till utrikesministerns framhållande av önskan om en ökad handel med de socialistiska länderna. Jag håller helt med om att vi skall försöka få en vidgad handel med dessa länder, men även i detta avseende kan vi ju se saken realistiskt. Vi har under hela 1960-talet försökt att få en ökad handel med östblocket. Det har givit resultat, dock bara i form av en ökning av handeln från 4 till 5 procent av den totala svenska handeln. Man skall givetvis försöka få till stånd en större handel på det hållet, men man skall inte ha stora förhoppningar om att den kommer att utgöra någon större del av hela den svenska handeln.

Det finns visserligen länder som under ganska lång tid tillämpat flytande valutakurser, men jag tror inte att detta vore en lämplig väg för Sverige. Det är ju beklagligt att inte en mera vittomfattande överenskommelse om växelkurserna kunnat träffas, men när detta inte varit möjligt är jag helt införstådd med det beslut som nu fattats, dvs. att överenskommelse dock finns med ett antal länder om deras inbördes valutarelationer. Jag tror dock att det nu inträdda förhållandet får betraktas som temporärt i avvaktan på att en fastare situation kan skapas på valutamarknaden. Sverige har under lång tid tillsammans med ett stort antal andra länder strävat efter ett friare handelsutbyte, och en av förutsättningarna för ett sådant är att man i möjligaste mån har en stabil valutamarknad.

Det bör i detta sammanhang understrykas att Sveriges valutareserv är god och i stigande, och det är ju också en gynnsam faktor i relationerna på detta område, även om det vid vissa tillfällen som just nu kan ställa till en del besvärligheter, som tvingar oss att vidta hårdare åtgärder än normalt.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Den nu träffade överenskommelsen innefattar alltför få länder, men det är att hoppas att flera länder möjligen ansluter sig. Marginalen inom vilken kurserna får röra sig mellan de i överenskommelsen ingående länderna är ganska snäv, och det kan ju diskuteras om den inte borde ha varit något vidare. Å andra sidan skapar marginalen på två och en kvarts procent som nu överenskommit en god fasthet mellan länderna. En konsekvens av den nu ingångna överenskommelsen är givetvis att ytterligare ett steg tagits mot närmare samarbete med EG-länderna. Någon olägenhet kan detta inte ge, eftersom vår handel är så starkt inriktad mot dessa länder. I övrigt finns det ingen anledning att just nu tala om Sveriges relationer till EG-länderna, då vi just nu står inför början av tillämpningen av det tidigare träffade avtalet.

Vad som därutöver är synnerligen angeläget är ju hur samarbetet mellan de nordiska länderna skall utformas med hänsyn till de omständigheter vi har nu. Situationen på det området är ju oklar just nu. Danmark är medlem i EG, Sverige har ett avtal, Norge förhandlar om ett avtal, och Finlands ställning i denna fråga är känslig. För Norges del bör bl. a. beaktas de mycket stora oljefyndigheterna och deras exploatering. Fyndigheterna synes vara mycket rika, men exploateringen medför så stora kostnader att företag från flera länder måste delta, av dem flertalet EG-länder. Det vore givetvis synnerligen önskvärt och gynnsamt för samarbetet, om de nordiska länderna kunde få köpa olja från Norge, men det är tyvärr för närvarande inte tekniskt möjligt. Man kan dock hysa förhoppningar att fyndigheter skall upptäckas norr om sextioandra breddgraden och som i så fall kan komma de nordiska länderna till godo.

Vilka omständigheter som än kommer att spela in, bör allt göras för att stärka det nordiska samarbetet. Nordiska rådet är en betydelsefull institution för att främja det nordiska samarbetet, men jag tror att ständiga kontakter mellan länderna när beslut skall fattas i internationella frågor är minst lika betydelsefulla. Det kan inte begäras att besluten alltid skall bli samstämmiga, men samråd och försök till enighet bör alltid förekomma. Trots olikartade förhållanden bör det finnas de bästa förutsättningar för ett mycket gott nordiskt samarbete.

Med det har jag inte på något sätt velat säga att de nordiska länderna skall isolera sig från den internationella gemenskapen. Men det finns på grund av en massa omständigheter saker som gör att de nordiska länderna har all anledning till att ha ett mycket gott samarbete i framtiden.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Regeringsdeklarationen börjar med regeringens synpunkter på Vietnamavtalet och situationen i Bangladesh. I fråga om Vietnam säger man att hållbarheten i den träffade överenskommelsen beror på parternas vilja att noggrant iaktta avtalets bestämmelser. Vi kan inte ta för givet att så kommer att ske. Det har ju klart framgått av den diskussion som tidigare har förts här. Herr Zachrisson talade t. ex. med rätta om att fredshoppet kan förbli en hägring.

Vi vet att striderna i Sydvietnam har fortsatt trots vapenvilan och att parterna tydligen söker vinna bästa möjliga utgångsläge, innan det i enlighet med avtalet fastställs vilka områden parterna kontrollerar.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Uppenbarligen finns här en risk att sådana strider kan trappas upp. Vad som här händer kommer därför med säkerhet att följas med oro världen över.

En annan fråga som världsoinionen uppmärksamt bör följa är fångarnas öde i Vietnam, både krigsfångarnas och de s. k. politiska fångarnas. Vi vet att man i Parisöverläggningarna före överenskommelsen inte kunde enas om någon lösning, utan att frågan skulle avgöras genom förhandlingar mellan de sydvietnamesiska parterna, som förbinder sig att göra sitt yttersta för att lösa frågan inom 90 dagar. En generös attityd hos parterna härvidlag skulle säkerligen bidra till att undanröja ömsesidig politisk misstro och öka möjligheterna till en överenskommelse på det politiska planet som garanterar demokratiska fri- och rättigheter i enlighet med avtalets intentioner.

Av stor betydelse för den framtida utvecklingen både i Indokina och i Bangladesh är givetvis Kinas agerande. Det är väl inte att ta miste på att den avspänning och den goda atmosfär som nu växer fram mellan USA och Kina har bidragit till att lösa upp knutarna i Vietnam. En fortsatt strävan från både USA:s och Kinas sida att normalisera de kinesisk-amerikanska förbindelserna bör rimligen medföra en benägenhet hos båda parter att icke på nytt komma i direkta konfliktsituationer, politiskt sett, i fråga om den fortsatta utvecklingen i Indokina.

När det gäller Bangladesh har tyvärr inte läget varit detsamma. Vi vet att Kina motsatte sig upprättandet av Bangladesh och också att den kinesiska inställningen utgjort ett av hindren för att Bangladesh skall kunna bli medlem av FN. Att staten Bangladesh har kommit för att stanna är det väl knappast någon som i dag tvivlar på, och det är därför att hoppas att det pragmatiska drag som man kunnat märka alltmer i kinesisk utrikespolitik också får till följd att man snart accepterar Bangladesh som ett faktum och inte med veto på nytt hindrar dess inträde i FN.

Jag tycker också att det är på sin plats att man från svensk sida markerar sin uppskattning av Indiens positiva roll när det gäller denna nya stat. Vi vet att Indien öppnade sina gränser och visade gästfrihet mot mer än 9 miljoner flyktingar från Östbengalen. Vi vet också att Indien bar den överväldigande delen av kostnaderna för dessa flyktingar. Vi vet att det var Indiens klara ståndpunktstagande till förmån för att Östbengalens folk själv fritt skulle få bestämma sin framtid som på ett avgörande sätt bidrog till skapandet av Bangladesh. Vi vet också att Indien trots egna problem lämnade ett generöst bistånd under förra året, bl. a. i fråga om livsmedel. I dag minskar detta bistånd, och även t. ex. USA:s. Men samtidigt vet vi att det i både Vietnam och Bangladesh finns mycket trängande behov av omedelbart bistånd – en fråga som vi diskuterade senast för några dagar sedan i riksdagen. Det är att beklaga att regeringen inte godtog vårt förslag om ett extraanslag på 100 miljoner kronor på tilläggsstat till de här båda länderna. Det hade möjliggjort för Sverige att omedelbart börja planeringen av nya och ytterligare insatser utöver de redan beslutade.

Om man kan hysa vissa förhoppningar om en allmän avspänning i Asien så gäller det motsatta för södra Afrika. Mycket talar för att krisen i

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

denna världsdel under andra hälften av 1970-talet kan komma att utvecklas till ett nytt Vietnam med risk för snabb upptrappning av våldet och förtrycket allteftersom afrikanernas sociala och nationella befrielsekamp intensifieras.

Ären efter Sharpevillemassakern stod Sydafrika i centrum för världsoptionens intresse. Senare har problemen där kommit i skymundan för konflikter på andra håll i världen. Men det finns i dag lika stor anledning som för tio år sedan att med en betydande politisk fantasi söka vägar för att stödja kampen för frigörelse i södra Afrika.

Ty det är här i södra Afrika som frågan om fortsatt kolonialism i Afrika kommer att avgöras. Stabiliteten hos de vita minoritetsregimerna kan ingalunda på sikt betraktas som självklar -- tvärtom finns i dag tydliga tecken på att motsättningarna växer. De vita gör allt för att befästa sitt välde. Man kan peka på annekteringen av FN-mandatet Namibia eller på att Rhodesias självständighetsförklaring 1965 medförde att en ny apartheidstat tillkom i södra Afrika. Man kan peka på att Bantustanpolitiken intensifieras i Sydafrika, utsträcks till Namibia och även successivt införs i Rhodesia eller att ett allt intimare samarbete, inte minst på det militära området, också inletts mellan Sydafrika, Rhodesia och Portugal. Upprättande av gemensamma militära baser, införande av regelbundna sammankomster mellan de militära ledningarna och gemensamma manövrer är exempel på att man är orolig inför de afrikanska befrielseströrelserna ökade aktivitet. Till detta kommer att solidariteten mellan afrikanerna och the coloured, dvs. personer av blandras i Sydafrika, växer sig allt starkare och riktar sig mot de vita. Och inrättandet av bantu-homelands har ingalunda dämpat motståndsviljan, snarare tvärtom -- att döma av det mycket frispråkiga tal som Chief Gatsha Buthelezi nyligen höll vid Afrikainstitutet i Uppsala.

Det är också helt tydligt att motståndsrörelsen i både Angola och Moçambique nu befinner sig i ett skede av kraftig konsolidering. Frelimo tycks ha övervunnit interna motsättningar och har öppnat en ny front i Teiteprovinsen, där kampen inriktas på att försvåra eller om möjligt omintetgöra konstruktionen av Cabora Bassa-dammen.

Vad gäller Angola har de båda dominerande befrielseströrelserna MPLA och FNLA under OAU:s överinseende ingått en överenskommelse om samarbete både på det politiska och på det militära planet, vilket bör leda till att befrielsesträvandena får ökad styrka. Det är riktigt som det sägs i regeringsdeklarationen att det svenska humanitära biståndet till befrielseströrelserna ökar, men jag vill betona att det till den helt övervägande delen hittills har gått just till befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna, vilket i och för sig är rimligt med tanke på den strategiska betydelse som de områdena har för hela befrielsekampen i Afrika.

Från vårt håll har emellertid betonats att stödet till befrielseströrelserna i det egentliga södra Afrika, alltså Sydafrika, Rhodesia och Namibia, väsentligt bör vidgas. Jag konstaterar att regeringen nu *hörjat* tänka om på denna punkt. Lika viktigt är att vi ökar våra insatser till de tre tidigare brittiska protektoraten, nu självständiga Botswana, Lesotho och Swaziland. Där har vi föreslagit att länderprogram för det svenska biståndet utarbetas också för Lesotho och Swaziland. Detta får vi säkert anledning

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

återkomma till i vårens biståndsdebatt.

Herr talman! Inför den upptrappning av befrielsekampen som är att vänta, framför allt i Angola och Moçambique men även i övriga länder, kan vi inte utesluta att preventiva aktioner kommer att vidtas mot Tanzania och Zambia. Smithregimens åtgärd för en tid sedan att spärra av gränsen till Zambia och att hota med avbrytande av strömlieferanser från Karibadammen är ett exempel på dessa risker. Just med hänvisning till de händelserna har vi från mittenpartierna föreslagit att vårt bistånd till Zambia mångdubblas under de närmaste åren. Det är därför med intresse jag ser att regeringen i anledning av den senaste utvecklingen i deklarationen säger att den beslutat öka biståndet till Zambia. Låt mig slå fast att den omdirigering av utrikeshandeln, som Kenneth Kaundas regering nu beslutat med anledning av Smithregimens åtgärder, kommer att innebära ett väsentligt ekonomiskt avbräck för Zambia i form av ökade transportkostnader. Att utnyttja de nya transportvägarna förutsätter ny transportmateriel, t. ex. högklassiga, effektiva lastbilar, liksom också nya möjligheter till lagring av varor.

Det finns många angelägna områden som svenskt bistånd kunde inriktas på. Man kan i det nya läget tänka sig olika former av importstöd, eftersom omdirigeringen just drabbar importen hårt och fördyrar den. Jag vet också att president Kaunda och Zambias regering gärna skulle önska få svensk hjälp till att bygga ut vägen från hamnstaden Mtwara i södra Tanzania, så att den anknytes till vägen mot Zambia. Ett av de stora problemen med den nya vägen mellan Zambias copperbelt och Dar es Salaam är ju att hamnen i Dar es Salaam i stort sett inte har någon reservkapacitet alls för de nya transportbehoven. Den kan inte ta emot mer gods. Vi skulle alltså kunna göra en mycket betydande insats genom att på sikt möjliggöra för Zambia att leda en väsentlig del av sin handel via djuphamnen i Mtwara i södra Tanzania.

Jag hoppas att regeringen inte kommer att väja för rejäla insatser av den här typen. Om utrikesministern hade varit närvarande, skulle jag ha velat fråga honom vilken typ av bistånd regeringen nu har för avsikt att ge i den nya situationen.

Herr talman! Jag skall sluta med några reflexioner kring Sverige och EG. Det svenska avtalet med den europeiska gemenskapen har nu varit i kraft i mer än två månader, och den första ömsesidiga tullsänkningen äger rum om ett par veckor. De "omfattande, nära och varaktiga förbindelser" som den svenska regeringen gjorde till sin förhandlingsmålsättning uppnådde Sverige inte. Avtalet är i stort sett begränsat till tullavvecklingen och omfattar alltså inte de många områden vid sidan av handeln som påverkar företagets konkurrensvillkor.

I regeringsdeklarationen i dag understryks att avtalet ger oss en möjlighet att diskutera en utvidgning av samarbetet, och man anger som nya önskvärda områden statlig upphandling, avskaffande av icke-tariffära handelshinder, miljövård, energipolitik och sjöfartspolitik. Ja, det är verkligen hög tid att nu angripa de här problemen och från svensk sida söka ange hur vårt samarbete med EG skall kunna breddas. Från folkpartiets sida föreslog vi i höstas att Sverige skulle lägga speciell vikt vid att i direktkontakt med EEC söka finna praktiska former för en

svensk medverkan i samarbetet på områden som nu ligger utanför avtalet. Jag antar att det är de i regeringsdeklarationen uppräknade områdena som den svenska regeringen tänker ta upp till diskussion i den blandade kommittén med utgångspunkt från den s. k. utvecklingsklausulen. Jag vill då speciellt i det korta, näraliggande perspektivet betona hur angeläget det är att våra och EG-ländernas åtgärder för att undanröja icke-tariffära handelshinder samordnas – jag hoppas bl. a. att GATT-förhandlingarna kan underlätta detta – och att vi på ett tidigt stadium gör våra önskemål gällande när det gäller utformningen av regler för den offentliga upphandlingen inom EEC.

Inte minst på denna senare sektor kommer EG:s bestämmelser att bli av utomordentligt stor betydelse för svensk industri. På den offentliga upphandlingsområde har EG ännu inte helt utformat sin egen politik, men man har i etapper börjat utfärda bestämmelser. Den 26 juli 1971 antog ministerrådet två direktiv rörande upphandling av offentliga anläggningsarbeten. I dessa direktiv ingår även regler för anbudsförfarandet. Redan den 17 december 1969 utfärdade kommissionen med stöd av Romfördraget ett allmänt förbud mot diskriminering vid offentlig upphandling. I mars 1971 lade kommissionen fram ett förslag – ännu inte behandlat av ministerrådet – som innehöll närmare preciseringar: enhetligt publiceringsförfarande, förbud mot diskriminerande tekniska specifikationer, objektiva urvalskriterier. De redan antagna samt de föreslagna direktiven gäller endast medlemsstaterna och berör inte utomstående företags möjligheter att delta i upphandlingen. Enligt vissa uttalanden skall EG:s åtgärder inte diskriminera mot utomstående företag, men de lämnar möjligheter till en sådan diskriminering. Direktiven innehåller nämligen bestämmelser som gör det fullt möjligt för offentliga myndigheter att bestämma att företag som lämnar anbud skall vara registrerat i ett medlemslands handelsregister. Svenska företag kan alltså bli utsatta för en diskriminerande behandling.

Om det gemensamma anbudsförfarandet i EG i praktiken förverkligas, kommer medlemsländernas myndigheter uppenbarligen att favorisera företag i EG-länderna och mer eller mindre bortse från utomstående företags anbud. Detta betyder att svensk industri skulle bli utesluten från en växande och alltmer betydelsefull upphandlingsmarknad. Dessutom skulle svenska företag komma att förlora den position och de möjligheter de uppnått i anbudsgivningen i Danmark och Storbritannien. Detta deltagande, som är en följd av EFTA-samarbetet hittills, har medfört värdefulla resultat, inte minst beträffande den engelska offentliga upphandlingen. Det är därför mycket angeläget att Sverige kan få en uppgörelse med EG om detta innan en diskriminerande praxis växer fram, liksom också att försök görs att utforma gemensamma krav i denna riktning från de nuvarande EFTA-ländernas sida.

Slutligen rapporterar handelsministern att vissa övergångsproblem beträffande ursprungsreglernas tillämpning för tullfriheten mellan de gamla EFTA-länderna nu lösts. Detta är förvisso glädjande. Men, herr talman, jag vill erinra om att det nya ursprungsregelsystemet i sin helhet, enligt vad utrikesutskottet sade i sitt yttrande över avtalet, kan "leda till en inte önskvärd byråkratisering av handelsutbytet". Det är därför viktigt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

att regeringen uppmärksamt följer de svårigheter som här uppstår och tar alla tillfällen i akt till att söka uppnå en liberalisering.

Mot denna bakgrund är det angeläget att vi, när det nya regelsystemet väl börjat tillämpas, snarast möjligt presenterar våra erfarenheter för vår motpartner och upptar diskussioner i den blandade kommittén om en förenkling av reglerna.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Det har sagts att kriget i Vietnam förändrat världen. Och visst är det ostridigt att världen förändrats under detta krig. Något annat vore naturligtvis orimligt. Kriget har varat länge. Den världspolitiska situationen är i dag inte densamma som vid konfliktens början. Men den världsbild dagens människor ser framför sig är annorlunda också av andra skäl. Genom Vietnamkriget har kommunismen för många människor kommit att representera nationell frigörelse och ekonomisk och social utveckling. De flesta av oss i denna kammare vet att så inte alls är fallet. Erfarenheterna från oss mycket näraliggande länder i Europa har visat motsatsen. För många människor har Vietnamkriget också medfört en förändrad bild av Förenta staterna och demokratin.

Det är tragiskt att den ensidiga kritiken mot den amerikanska Vietnampolitiken delvis också kommit att riktas mot det amerikanska styrelseskicket – den västerländska demokratin. Däri ligger en del av Vietnamkrigets tragedi. Delvis har detta säkert varit oavsiktligt. Delvis är det kanske ett resultat av den känsla av vanmakt som griper den som länge kämpar för sin mening utan att nå resultat. Men för andra har Vietnamkriget givit ett tillfälle att med detta krig som förevändning attackera och misstänkliggöra allt i det amerikanska samhället. De har därmed också i större eller mindre grad dömt ut vårt eget demokratiska och ekonomiska system. Det kommer att ta lång tid att reparera den skadan.

Det utrikespolitiska handlandet kräver gott omdöme och balanserat lugn. Det gäller särskilt små staters agerande på det världspolitiska fältet – allt naturligtvis under förutsättning att man vill uppnå trygghet för det egna folket och förtroende hos omvärlden. För att nå dessa mål måste människorna i utrikesledningen dämpa sina personliga aggressioner och affekter, använda måttfulla uttrycksmedel, avstå från demonstrationspolitik.

Riksdagen har flera gånger diskuterat förslag om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska folkrepubliken Korea. Anledningen till att Sverige inte erkänt denna stat är som bekant dels det rent praktiska skälet att vår handel och våra övriga förbindelser med Nordkorea är av ringa omfattning, men dels också att ett erkännande har bedömts kunna få negativ inverkan på vår ställning i de neutrala nationernas övervakningskommission. Därigenom skulle kommissionens fortsatta arbete kunna försvåras. Valet av de fyra neutrala övervakningsnationerna ingick nämligen i själva stilleståndsavtalet. En verkligt komplicerad situation skulle därför kunna uppstå, om Sverige efter ett isolerat erkännande av Nordkorea diskvalificerades som medlem av övervakningskommissionen.

När frågan om erkännande av Nordkorea senast var uppe i riksdagen förra hösten kunde man konstatera att en glädjande utveckling inträffat i Korea så till vida som de båda koreanska staterna börjat förhandla om en eventuell återförening. Riksdagen konstaterade att den dialog som inletts mellan Nord- och Sydkorea kunde bli av stor betydelse även om tidpunkten för en sådan återförening var ytterst oviss. Den skulle kunna leda till ökad stabilitet i området. Frågan om omvärldens folkrättsliga förbindelser med de båda koreanska staterna skulle då också komma i ett annat läge.

Riksdagen framhöll att även den neutrala övervakningskommissionens verksamhet skulle kunna ses i ett nytt perspektiv om spänningen i Korea minskade. I ett avspänt läge skulle det argument som jag nyss berörde mot ett svenskt erkännande av Nordkorea bortfalla. I utrikesutskottets betänkande hänvisades också till ett uttalande av utrikesminister Wickman i FN:s generalförsamling, där denne sagt att ett mera allmänt internationellt erkännande av de två koreanska staterna sannolikt komme att bidra till avspänning och fred i denna del av världen. I utrikesutskottets betänkande i fjol höst uppmanades regeringen att "uppmärksamt följa utvecklingen och ta initiativ till ett svenskt erkännande av Demokratiska folkrepubliken Korea när tidpunkten därför befinnes lämplig". Skulle en återförening mellan Nord- och Sydkorea komma till stånd bör Sverige givetvis erkänna den återförenade staten, sades det avslutningsvis i utskottets betänkande.

Regeringen har nu meddelat att den ämnar erkänna Demokratiska folkrepubliken Korea inom kort. Mot bakgrund av riksdagens uttalande i frågan under höstriksdagen, vilket jag nyss refererade, innebärande ett svenskt erkännande "när tidpunkten därför befinnes lämplig" har man verkligen anledning att granska de skäl som regeringen nu åberopar för ett erkännande av Nordkorea. Regeringsdeklarationen är emellertid skäligen mager i det avseendet.

Man får väl då förutsätta att regeringen i sina studier av situationen har funnit att en återförening av de båda staterna inte kan väntas inom en nära framtid. Vidare får man förutsätta att regeringen funnit att en klimattförbättring har inträffat i Korea, som gör att de argument som hittills har funnits mot ett svenskt erkännande har bortfallit. Antingen kan det vara så att den neutrala övervakningskommissionen inte längre har någon funktion - och i så fall har regeringen väl bibringats den uppfattningen efter sonderingar hos vapenstilleståndets parter - eller också väntas den neutrala övervakningskommissionen fortsätta, och Sverige bedöms kunna delta i dess arbete trots sitt erkännande av Demokratiska folkrepubliken Korea. Om sakläget motsvarar något av dessa två alternativ, så kan efter höstens riksdagsbeslut i frågan rimligen inte någon invändning resas från riksdagens sida mot ett svenskt erkännande av Nordkorea.

Men läget skulle vara ett annat om det förhöll sig så att regeringen ämnar företa erkännandet av Nordkorea utan hänsyn till eventuella konsekvenser för den neutrala övervakningskommissionens del. I så fall skulle Sverige svika ett uppdrag som en gång accepterats i fredens intresse. En sådan åtgärd, som skulle försvåra övervakningskommissio-

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

nens fortsatta arbete, skulle säkert väcka negativ uppmärksamhet i omvärlden. Man har svårt att tänka sig att den svenska regeringen skulle ta en sådan risk. Givetvis bör vi ha korrekta förbindelser med alla stater. Men vi får inte bortse från att utrikespolitikens främsta mål är att gagna våra egna nationella intressen och att skapa förtroende i omvärlden för vår obundna neutralitetspolitik. Vår handel och samfärdsel med Demokratiska folkrepubliken Korea är ytterst obetydlig. Det finns heller inget annat nationellt svenskt intresse i detta fall, som kan motivera övergivandet av förpliktelser som vi åtagit oss i ett fredsbevarande organ.

I mina kommentarer till nyheten i regeringsdeklarationen att Sverige inom kort skall upprätta diplomatiska förbindelser med Nordkorea har jag verkligen allvarligt bemödat mig om att finna acceptabla förklaringar till och motiv för regeringens beslut. Men jag har inte funnit vad jag sökt. Frågorna hopar sig i stället. Varför denna brådska? Varför skall Sverige, som har en särskilt känslig ställning i egenskapen av garant för stilleståndsavtalets efterlevnad, rusa i väg och vara först i västerlandet? De 52 stater som hittills har erkänt Nordkorea tillhör alla östblocket och den tredje världen. Är några andra regeringar i västländerna i vår omvärld, t. ex. de nordiska, beredda att nu slå följe med Sverige? Vilken ståndpunkt har den andra neutrala övervakningsnationen, dvs. Schweiz, deklarerat vid de konsultationer som förekommit mellan de svenska och schweiziska regeringarna?

Regeringen får verkligen vara vänlig att ge besked på dessa frågor, om riksdagen skall kunna bedöma, huruvida regeringens avsikt att inom en nära framtid erkänna Nordkorea överensstämmer med riksdagens beslut i höstas att regeringen uppmärksamt bör följa utvecklingen och ta initiativ till ett svenskt erkännande av Demokratiska folkrepubliken Korea "när tidpunkten därför befinner sig lämplig".

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Det kan väl tänkas att en eventuell utomstående iakttagare skulle finna det en aning egocentriskt att en svensk utrikesdebatt i så hög grad ägnas åt frågan om Sveriges förhållande till Förenta staterna, när man ger så litet tid åt det långt större och mera långsiktiga problemet om Västeuropas förhållande till Förenta staterna. Herr Fällidin var inne på det kapitlet, i viss mån också herr Hellström, och dess vikt förtjänar verkligen att understrykas; det ger också en ram och en bakgrund till diskussionerna om den svenska utrikespolitiken.

Vad vi ser framför oss är att man överallt ute i Västeuropa på allvar börjar diskutera hur relationerna till USA skall gestalta sig. Man blir alltmera medveten om reella intressemotsättningar. Man upplever en växande fruktan för att få sitta emellan vid direktuppgörelser mellan USA och Sovjet. Jämsides med denna oro och fruktan framträder ett behov hos de västeuropeiska Natostaterna att fortsätta det militära samarbetet med Förenta staterna under överskådlig tid, samtidigt som man också ängsligt frågar sig hur långt man kan kosta på sig att gå i samförståndspolitik och samarbetsvilja gentemot Östeuropa.

I hela denna bild finns det naturligtvis en splittring inom Västeuropa mellan de olika staterna, olika grader av stelhet och djärvhet, men också

en påtaglig strävan att utforma en gemensam västeuropeisk linje. Dessa strävanden är knutna till vad vi hittills har kallat EEC och numera skall kalla EG.

Vi har bakom oss en debatt om huruvida Sverige skulle kunna tänkas bli medlem av EEC, av den niostatsgrupp som nu utkristalliserats. Det är egentligen rätt egendomligt att så många annars kloka och kunniga personer så länge kunde inbilla sig att det skulle bli möjligt med ett svenskt medlemskap i EEC med bevarande av den neutralitetspolitik som vi har utformat här i landet. Det har i själva verket under många år varit uppenbart att EEC var inriktat på att utvecklas till en grupp, ett block med en egen linje, egna ambitioner i den europeiska politiken och i världspolitiken. Inriktningen på ett mera förpliktande, mera systematiskt utrikespolitiskt samarbete mellan medlemsstaterna har också blivit alltmera markerad under de senaste åren. Detta har som bekant spelat en väsentlig roll i de svenska övervägandena och den svenska debatten om möjligheterna av ett medlemskap. Ivrarna för medlemskapet har försökt bagatellisera denna problematik, avfärdat dessa planer på utrikespolitisk samordning som något helt oskyldigt, ett helt oförpliktigande samråd av ungefär samma slag som Sverige redan i andra sammanhang deltar i. Och visst är det sant att dessa samråd hittills avsatt relativt blygsamma resultat. Men samtidigt är ambitionen för framtiden alldeles tydlig. Utrikesministern tangerade den här frågan, men jag skulle vilja ytterligare utveckla den.

Man har nu kommit fram till att De nios utrikesministrar – som alltså skulle ha varit tio om vi hade lyssnat till förslaget om svenskt medlemskap i EEC – regelbundet skall träffas en gång i kvartalet. De har en klar och bestämd målsättning att samordna sitt utrikespolitiska handlande över ett mycket brett fält. Vi har också fått uppleva det första framgångsrika exemplet på en sådan samordning, nämligen niostatsgruppens uppträdande i de förberedande samtalen i Helsingfors om en europeisk säkerhetskonferens. De gemensamma positionerna inom niostatsgruppen har förberetts dels inom NATO, dels inom den europeiska gemenskapen. Det har inom denna niostatsgrupp förekommit en veritabel exercis i fråga om strömlinjeformning av attityderna och om fördelningen av arbetsuppgifterna mellan de olika medlemsstaternas representanter, och då självfallet också en bevakning av att ingen skall falla ur ledet.

Samordningen har gällt centrala ting. Den har t. ex. gällt hur gruppen skall ställa sig till säkerhetsfrågornas behandling vid den stora konferensen, hur långt man skall gå. Det är alldeles självklart att de inbördes kompromisser man där kommit fram till i hög grad har präglats av att nästan samtliga medlemmar i gruppen samtidigt är medlemmar av NATO.

Under gångna år har vi gång på gång fått höra att EEC har ingenting som helst med säkerhetspolitiska frågor att göra. Nu har vi fått en klar illustration till att det har det i hög grad.

Herr Hellström har redan i ett utmärkt anförande betonat att Sverige som neutral alliansfri stat kan ha och bör ha egna ambitioner, egna intressen att bevaka i Helsingfors. Det har också kommit till uttryck i de anföranden som hittills har hållits där på Sveriges vägnar. Vi har klargjort att förutsättningen för framsteg är att det nuvarande säkerhetssystemet i

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Europa inte rubbas, att staterna respekterar varandras samhällsordning. Vi är också klara över — och det ligger i hög grad i linje med våra traditioner — att säkerhetsfrågor inte rimligen kan helt särskiljas från nedrustningsfrågor. Det är därför en naturlig svensk linje i Helsingfors att på något sätt söka se till att nedrustningsfrågorna kommer upp på säkerhetskonferensens dagordning. Det är långt ifrån säkert att vi lyckas med det.

Men om vi vid det här laget hade varit medlemmar i niostatsgruppen — som då skulle ha varit tiostatsgruppen — vart hade vi då kommit? Inom den gruppen har man ju hittills visat sig utomordentligt sval när det gäller möjligheterna att ta upp nedrustningsproblemen i det här sammanhanget.

Över huvud taget är det alldeles klart att niostatsgruppens ståndpunkter i vissa fall kan tänkas sammanfalla med svenska intressen, svenska bedömningar i andra fall icke. Men den handlingsfrihet som vi vill ha — både i Helsingfors nu och vid den framtida säkerhetskonferensen — skulle vi uppenbarligen i hög grad ha berövat oss själva om vi hade låtit oss insnärjas i det utrikespolitiska samarbete som nu håller på att utvecklas inom EEC.

Herr Hellström framhöll — med en viss rätt — att Sverige kan ha speciella intressen av att säkerhetskonferensen följs av upprättandet av något slags permanent organ för ett fortsatt alleuropeiskt samarbete. Jag får väl uttrycka mig försiktigare än han. Det är för tidigt att ta ställning till den frågan. Men givetvis är också detta ett problem, där svenska nationella intressen icke nödvändigtvis kommer att helt överensstämma med den linje som så småningom kan väntas utkristalliseras inom den europeiska gemenskapen. Handlingsfrihet är med andra ord en förutsättning för konstruktiva svenska insatser både i Helsingfors och i andra internationella sammanhang, och om vi nu hade varit en av tio inom ett utvidgat EEC, hade denna handlingsfrihet varit väsentligt inskränkt.

Då kan man också fråga: Hur hade det gått med vår trovärdighet? Vår naturliga ställning är ju mellan blocken och inte som ett bihang till ett av blocken. Ingen tvekan kan råda om att De nio har ambitionen att bli och uppträda som ett block. Detta kan inte vara svensk politik.

Vi har av de moderata talarna här i dag hört att den svenska utrikespolitiken numera sköts så eländigt att vi inte längre kan hoppas på några medlingsuppdrag eller uppdrag av den typ som förutsätter att vi har båda supermakternas fulla förtroende. Det kan väl hända i dagsläget att vi inte rimligen har anledning räkna med att av Förenta staterna utses att gå in i något av de organ som har att göra med fredsuppgörelsen i Indokina. Men hur hade det varit om moderaterna och tidigare högern fått bestämma svensk politik? Hur hade det varit om svenska folket lyssnat till er plädering för ett svenskt medlemskap i EEC och till de starka bindningar till västblocket som det obestriddligen hade fört med sig? En medlingsposition, en position mellan blocken och supermakterna förutsätter ju förtroende hos båda parter. Hur skulle det ha kunnat gå till, om vi fört er politik? I själva verket hade då våra utsikter att spela den roll som vi spelat under många år i olika sammanhang i dag varit väsentligt mycket mindre. Er plötsliga entusiasm för denna roll mellan blocken och de möjligheter den ger kommer en aning överraskande.

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Det är intressant att notera att de utrikespolitiska samordningssträvandena inom niostatsgruppen inte endast gäller säkerhetsproblemen i Europa. Vid det senaste utrikesministermötet i förra veckan behandlade man också exempelvis sådana frågor som en gemensam hållning till diplomatiska förbindelser med Nordvietnam, återigen ett problem där Sverige som medlem uppenbarligen hade blivit av med ett stycke av den handlingsfrihet som vi väl ändå gärna vill ha när det gäller vår erkännandepolitik.

Likaså var man inne på frågan om ett EEC-bistånd till Nordvietnam, och där satte man sig att vänta. Det blir rimligtvis på det sättet i sådana sammanhang att de trögaste bestämmer takten. Man var också inne på mera vittsyftande ting som t. ex. förhållandet till Kina.

Ambitionerna är alltså klara, men när det gäller exempelvis erkännandet av Nordvietnam är man väl för sent ute. Där är EEC-fronten i rullning. När den danska regeringen nu signalerat sin avsikt att upprätta diplomatiska förbindelser med Nordkorea, är det väl möjligen också ett uttryck för att danskarna inte gärna i varje fall inte i denna fråga – vill binda sig alltför hårt till EG-samarbetet.

Herr Turesson har i denna aktuella fråga gett uttryck åt en andran över vad som egentligen har hänt och varför det är så förfärligt bråttom med att upprätta diplomatiska förbindelser med Nordkorea redan 20 år efter vapenstilleståndet. Ja, det är väl egentligen så, att vi nu har kommit in i en situation, där bevisbördan inte så mycket ligger hos dem som vill ha förbindelser, utan mera hos dem som allttjämt motsätter sig sådana förbindelser. Herr Turesson läste valda delar ur utrikesutskottets betänkande från i höstas. Detsamma hade herr förste vice talmannen Bengtson gjort dessförinnan, och herr Bengtson tycktes av dessa uttalanden dra slutsatsen, att det nu var ganska naturligt att ta upp förbindelser med Nordkorea – en slutsats som en annan av detta betänkandes undertecknare, nämligen herr Lange, för övrigt kommit till redan i höstas. Det var med andra ord ett välformulerat uttalande, som uppenbarligen kunde täcka en del olika bedömningar av sakfrågan.

Men när jag lyssnade till herr Turessons argumentering fick jag ett bestämt intryck av att han hade missförstått situationen på en punkt. Det är sant att vårt medlemskap i den neutrala övervakningskommissionen under gångna år varit ett väsentligt argument för varsamhet och återhållsamhet när det gäller förbindelser med Nordkorea. Men det argumentet har ju haft sin tyngd endast i det sammanhanget att det under denna tid bestått en avsevärd spänning mellan Nordkorea och Sydkorea, där parterna inte kunnat tala med varandra, där den neutrala övervakningskommissionen med andra ord haft en intressantare och mera betydelsefull funktion än vad den rimligen kan ha och kan väntas få i ett läge, där parterna har bestämt sig för att sätta sig ner och diskutera gemensamma problem med varandra. Sedan denna situation inträffat har alltså det gamla övervakningskommissionsargumentet försvagats.

Jag fick vidare ett intryck av att herr Turesson missförstod situationen när han trodde att vi i samband med vårt åtagande att ingå i denna kommission år 1953 hade tagit på oss några alldeles speciella förpliktelser när det gällde våra förbindelser med Nordkorea och Sydkorea. I själva

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

verket hade vi den gången – 1953 – inte diplomatiska förbindelser med vare sig Sydkorea eller Nordkorea. Sedermera har vi fått sådana förbindelser med Sydkorea. Om vi i framtiden får förbindelser med båda staterna, förefaller det ju inte som om situationen – jämförd med utgångsläget – på något radikalt sätt skulle ha förändrats.

Herr Turesson anförde också vissa hypoteser om vad som kan hända med övervakningskommissionen vid ett upptagande av svenska diplomatiska förbindelser med Nordkorea. Detta är väl mera en fråga för undertecknarna av vapenstilleståndsavtalet än för Sverige – Sverige har inte tiggat om detta uppdrag, och skulle det mot förmodan vara så, att man vill och kan byta ut Sverige mot någon annan stat, skulle vi väl få ta en sådan utgång med jämnmot. Jag vill emellertid inte ge mig in på några som helst spekulationer om vad som kan tänkas hända.

Det kan väl inte heller vara alldeles oklart för herr Turesson att vi för en politik som i princip går ut på att ha diplomatiska förbindelser med främmande stater, oberoende av styrelseskick och oberoende av politik, i all den utsträckning som det kan finnas något rimligt intresse för det. Det är möjligt att våra ekonomiska förbindelser med Nordkorea inte blir särdeles betydelsefulla; ett visst intresse på den kanten – och kanske också inom svensk industri – tycks det dock finnas. Det förhåller sig också så, att vi inom Förenta nationerna tvingas intressera oss för Koreafrågan. Vi har där under senare tid kommit över till den bedömningen att man nu – så långt efter Koreakriget – borde kunna kosta på sig en debatt, där både Nordkorea och Sydkorea kunde ha tillfälle att delta. Även mot den bakgrunden är det kanske rimligt att vi funderar på om vår traditionella isolering gentemot Nordkorea längre kan vara motiverad.

Detta leder mig över till något annat; det är de nästan obehärskade hyllningar som Östen Undén blivit utsatt för dels i moderatpress, dels i den moderata partiledarens anförande här i dag. Undéns politik och Undéns bedömningar kontrasteras mot de bedömningar som präglar svensk utrikespolitik i dag.

För att nu ta Koreafallet är det obestridligt att Östen Undén på sin tid betraktade Nordkorea som angripare, en bedömning som det inte finns någon anledning att revidera och där senare historieforskning knappast heller gett underlag för något väsentligt omtänkande. Däremot glömmar våra moderater att Östen Undén i andra avseenden var utomordentligt kritisk och reserverad mot den amerikanska Koreapolitiken under åren 1950 – 1953 och att hans kritiska hållning och hans fasta motstånd mot vissa amerikanska framstötter renderade honom en våldsam utskällning från den tidens högerpress. Det var väl knappast någon medlem av den svenska regeringen i början av 1950-talet som så ofta och så häftigt angreps av herr Turessons och herr Bohmans partivänner som just Östen Undén.

Om man ser på dessa kampanjer i perspektiv, kan man inte komma till någon annan slutsats än att när Undén exempelvis motsatte sig de amerikanska försöken att utnyttja FN för en sanktionspolitik mot Kina, var hans hållning utomordentligt framsynt och högerens kritik mot denna hållning alldeles otroligt kortsynt. Vi vet att mycket har hänt sedan dess.

Förenta staternas inställning till FN har blivit avsevärt mera negativ sedan man inte längre har möjlighet att kontrollera någon röstmajoritet i generalförsamlingen.

Jag hade anledning att alldeles speciellt följa och intressera mig dels för Undéns kritik mot viktiga drag i amerikansk politik, dels för högeropinionen på hemmaplan. I början av 1950-talet blev jag redaktör för tidskriften Tiden, och i det sammanhanget fick jag allt emellanåt ta emot små skrivna bidrag av Östen Undén, där han gav uttryck åt sitt hjärtas mening om grundläggande drag i den utrikespolitiska filosofi som John Foster Dulles företrädde och som fick ett så ödesdigert inflytande på den framtida amerikanska Vietnampolitiken. Det är klart att allt i dag inte är som det var på Undéns tid. Man kunde resa invändningar mot att han inte mera öppet och frimodigt trädde fram i sådana frågor som Algerietkriget eller apartheidpolitiken i Sydafrika. Men situationen var ju också en annan; opinionstrycket och det svenska folkets vilja att engagera sig i sådana problem var avsevärt mycket svagare än den mycket starka och breda Vietnamopinion som vi har haft under senare år.

Men vi har verkligen en tradition att knyta tillbaka till, när vi ser på Undéns roll i svensk utrikespolitik och när vi ser på hur han behandlades och hur han bedömdes av sina politiska motståndare. Undén var försiktig och tveksam redan när det gällde vårt medlemskap i Europarådet och mot Europarådets benägenhet att i vissa sammanhang ta upp militära frågor till diskussion. Han uttryckte bekymmer när stater som Grekland och Turkiet med deras bräckliga demokratiska institutioner upptogs som medlemmar i Europarådet, och han var alldeles utomordentligt klar, när vi fick vår första stora EEC-debatt på sommaren 1961 och högerens och folkpartiets press gick ut i stor stil och försökte övertyga svenska folket om att det nu verkligen var nödvändigt att ompröva den svenska politiken, nu var det nödvändigt att med full fart undersöka möjligheterna till ett svenskt medlemskap i EEC. Undéns mycket klara och rediga analys av EEC:s politiska inriktning och målsättningar rensade i hög grad luften och innebar en stimulans för dem bland oss, som den gången satte oss på bakhasorna och inriktade oss på att slå tillbaka högerens och folkpartiets attacker mot grundläggande drag i svensk utrikespolitik.

Jag har volat göra dessa påminnelser med hänsyn till de mycket ogenerade försöken att nu använda Östen Undén som slagträ i moderaternas attacker mot svensk utrikespolitik av i dag.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte första gången vi i den här kammaren upplever att herr Björk i Göteborg har livlig fantasi, eller berodde hans tolkning av vad jag sade på att han inte lyssnade. Han tolkade in mycket i mina enkla funderingar kring anledningarna till regeringens beslut att erkänna Nordkorea, saker som jag varken hade sagt eller avsett.

Det kanske mest fantastiska var det uttalande som herr Björk gjorde rörande Sveriges ställning som medlem i övervakningskommissionen. Han sade att Sverige inte hade tiggat om uppdraget. Det är verkligen ett sällsamt uttalande av en tjänsteman i utrikesdepartementet. "Tiggat om uppdraget" - det är ju ett hedersuppdrag som vi har anförtrotts i fredens

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

intresse. Vi kan inte, om vi skall bevara vår trovärdighet, säga att om Sverige inte längre godkänns som medlem så får man utse en annan nation. Det är ett alltför nonchalant handlande i en allvarlig fråga. Dessutom är det inte så lätt att utse en annan nation, eftersom de fyra neutrala övervakningsnationerna är utsedda i samband med stilleståndsavtalet och alltså står antecknade i detta avtal. Det är ett led i avtalet som man inte utan vidare kan ändra på.

Avsikten med mitt anförande i den här debatten var att få veta vilka reella skäl regeringen har för sitt ståndpunktstagande. Har regeringen försäkrat sig om att inte de risker med ett erkännande föreligger som utrikesutskottet i höstas talade om? Kan vi bevara vår ställning som övervakningsnation även efter ett erkännande av Nordkorea? Har samförståndssträvandena mellan Nord- och Sydkorea, som det talats om men som vi inte sett så mycket resultat av, lett till en sådan avspänning att några risker inte föreligger? Eller är regeringens beslut bara ett effektuerande av den socialdemokratiska partikongressens beslut?

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är faktiskt så, herr Turesson, att vi inte har bett om detta uppdrag. Det förhåller sig också så att vi på ett relativt tidigt stadium gjorde ett försök att slippa ifrån uppdraget, därför att det ganska snart upptäcktes att övervakningskommissionens arbete inte kunde bli särdeles effektivt.

Jag kan instämma med herr Turesson i att det inte skulle bli så lätt att ersätta Sverige med en annan nation, men jag tror att frågeställningen i det väsentliga är hypotetisk.

När herr Turesson på nytt frågar om de risker som han påstår att utrikesutskottets betänkande pekade på, så har han inte kunnat konkretisera dessa. Det finns ingenting i vårt uppdrag inom övervakningskommissionen som förpliktar oss att utforma våra diplomatiska förbindelser med parterna i Korea på något speciellt sätt. I den mån det uppstår missnöje med vårt handlande ankommer det inte på oss att agera. Det finns formellt inga hinder för Sverige att fortsätta i sina nuvarande funktioner, och det finns väl ingen anledning att tro annat än att vi även i fortsättningen kommer att sända hederliga och hyggliga svenska militärer för att sköta de uppgifter i Panmunjom som det hittills har varit fråga om.

När det gäller samförståndssträvandena i Korea kan det väl på nytt rent allmänt hänvisas till att parterna numera ändå är beredda att tala med varandra, att spänningen enligt alla rimliga bedömningar har minskat och att Koreafrågan samtidigt kommit in i ett större perspektiv genom att hela den internationella miljön har förändrats och genom att Förenta staterna och Kina i sin tur har kommit på talefot med varandra på ett helt annat sätt än som var fallet för några år sedan.

Om man väger samman alla de faktorer som kommit till under de senaste åren, då faller bevisbördan verkligen inte längre på dem som säger att vi skall upprätta förbindelser med Nordkorea utan den faller på dem som menar att det alltför skulle finnas några avgörande hinder för att vidtaga en sådan åtgärd.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk i Göteborg upprepar att Sverige inte tigt om att få uppdraget. Jag skulle vilja fråga herr Björk: Hur ofta förekommer det att en nation ber om att få sådana uppdrag? Det är ett förtroendeuppdrag som man tilldelats. Det ger den som har fått uppdraget vissa skyldigheter att fullfölja det på ett hedersamt sätt. Det måste vara ett svenskt intresse att inte försöka slinka ifrån det, och framför allt bör man inte uttrycka sig på det sättet som herr Björk gjorde.

Hur långt samförståndssträvandena har kommit vet jag inte mycket om. Jag har frågat utrikesministern vad regeringen har inhämtat beträffande realiteterna i det avseendet men jag har inte fått något annat svar än herr Björks förmodan att det har skett en avspänning.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag säger verkligen inget nytt och sensationellt när jag konstaterar att vi inte har bett om detta uppdrag. Det är ett faktum att det var med tvekan som Sverige åtog sig uppdraget. Det är också ett faktum att vi offentligt i flera sammanhang uttryckt missnöje med kommissionens roll och markerat vår önskan att komma ifrån den här sitsen. Det är alltså inte med någon glädje och entusiasm som Sverige uppfyllt denna roll.

Det är fullständigt felaktigt att påstå att denna uppgift skulle vara förbunden med formella skyldigheter när det gäller våra diplomatiska relationer till de två koreanska staterna. När vi tidigare har tagit hänsyn till vår roll i kommissionen så har det haft samband med att spänningsläget alldeles påtagligt har varit starkare än det är i dag och att det då fanns speciella skäl att sitta i båt. Men sådan är icke situationen i dag.

Herr ÄSLING (c):

Herr talman! Efter det här replikskiftet mellan herrar Björk i Göteborg och Turesson om de "stora" linjerna i den svenska utrikespolitiken skulle jag vilja återknyta debatten till de i dubbel bemärkelse mera jordnära realiteterna.

Händelserna på den internationella valutamarknaden fortsätter att dramatisera det ekonomiska samarbetet i världen. Det steg som den svenska regeringen tagit och som handelsministern här tidigare i dag redovisat i regeringsdeklarationen om handels- och valutapolitiken utgör en anpassning till vårt lands reella och aktuella handelspolitiska situation. Mot den bakgrunden kan den handlingslinje regeringen valt accepteras. Den utgör emellertid en ny påminnelse om vårt växande internationella beroende. Den iakttagelsen kan också göras i detta sammanhang att det föreligger en eftersläpning i vår nationella konjunkturpolitik sett mot denna bakgrund och i detta perspektiv. Det föreligger alltså en betydande skillnad i ambitionsnivå mellan vår handelspolitik och vår konjunkturpolitik. På kort sikt koncentreras nu intresset till valutamarknadens fortsatta utveckling och försöken att konstruera ett fungerande internationellt valutasystem. Det är en angelägen och central uppgift i det internationella samarbetet.

Sett i ett längre perspektiv är det emellertid av särskilt intresse att analysera bakgrunden till valutaoron. Vad är den egentliga orsaken till att det betalningssystem vars huvudlinjer drogs upp i Bretton Woods inte längre fungerar? Ja, naturligtvis kan det sägas att Bretton Woods-uppgörelsen fungerat alltför länge och att en anpassning till en förändrad handelspolitisk situation i världen egentligen borde ha skett tidigare. Nu har det emellertid uppenbart inte funnits politiska möjligheter för detta. Därmed får man också acceptera den dramatiska anpassningen av betalningssystemen till en sedan lång tid pågående handelspolitisk utveckling.

Det bör emellertid vara tillåtet att dra den slutsatsen av dessa händelser, att utvecklingen i vår värld ställer allt större krav på enskilda nationers handelspolitiska beredskap. Handelspolitiken är med andra ord avgörande för ambitionsnivån, inte bara i valutapolitiken utan över huvud taget för det internationella samarbetet på alla nivåer. Detta faktum kommer naturligtvis att sätta sin prägel på arbetet vid den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen och bör i varje fall vara vägledande för de svenska insatserna vid konferensen.

För intressebalansen och harmonin i världsgemenskapen är handeln med livsmedel och råvaror av särskilt intresse. Utvecklingen på dessa områden uppvisar nu nya mönster, som måste bli föremål för ingående uppmärksamhet och analys. Den s. k. gröna revolutionen, som började så lovande i u-länderna, har knappast tålt de påfrestningar den under senare år varit utsatt för. Klimat och teknik är komplicerade faktorer i en biologisk process, och högt ställda förväntningar kan därför inte alltid infrias. Samtidigt fortsätter också världens befolkning att växa, och slutresultatet är därför en minskande tillgång på livsmedel per capita till två tredjedelar av världens befolkning, som redan är undernärld. Det är ett konstaterande som görs i FAO:s senaste årsrapport. Från FAO har man manat till höjd produktion och lageruppbyggnader mot bakgrund av denna nya internationella försörjningssituation.

De lärdomar vi kan dra av utvecklingen på dessa områden är, att nationellt oberoende förutsätter en betydande egen livsmedels- och råvaruproduktion. Små förändringar i totalproduktionen i världen får nämligen stora för att inte säga förödande verkningar på den internationella marknaden. Livsmedelsproduktionen liksom t. ex. produktionen av energiråvaror har med andra ord en strategisk position i vårt näringsliv, eftersom den är av avgörande betydelse för våra möjligheter att bedriva en oberoende utrikespolitik även i ekonomiskt avseende. Det är bl. a. av denna anledning angeläget att Sverige på nytt verkar för att åstadkomma internationella råvaruavtal. Sådana avtal bör emellertid omfatta samtliga de stora produktionsländerna och inte endast de mindre, som vid begränsade avtal kan tvingas till omotiverade eftergifter.

I regeringens deklaration erinras om GATT och de multinationella handelsförhandlingar som just nu förbereds där. Vissa medlemsländer i GATT kräver för att delta i förhandlingarna att dessa också skall omfatta jordbruksprodukter. Som kommentar till detta säger regeringen i sin deklaration att man uppenbarligen från svensk sida måste göra något på detta område. Regeringens konstaterande förefaller något förhastat.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Sverige har gjort mycket - alltför mycket kan det förefalla i jämförelse med vad andra länder gjort. Jag tänker närmast på fastställandet av produktionsmål i jordbrukspolitiken som innebär en successiv produktionsminskning. Jag tänker också på de åtaganden som vi gjort i internationella avtal, t. ex. sockeravtalet.

Sockeravtalet ingicks bl. a. som en eftergift till u-ländernas berättigade intressen. Med den senaste tidens prisutveckling har de sockerexporterande ländernas intressen blivit väl tillgodosedda, medan däremot de sockerimporterande u-länderna - och de är inte så få - fått betala ett högt pris. Det är därför ingalunda självklart att Sverige skall bibehålla produktionsbegränsningar i sin sockerproduktion även i framtiden. Den frågan kommer snart upp, eftersom det nuvarande avtalet utlöper nästa år. Detta är en central fråga för hela det svenska lantbruket, som vill differentiera sin produktion och söker alternativ till en ensidig spannmålsodling. Det bör också tilläggas i det här sammanhanget att sockerkonsumtionen ökar snabbt, även i de fattiga u-länderna, där sockret visat sig vara ett viktigt livsmedel.

Jag har uppehållit mig vid problemet med sockerproduktionen, eftersom det illustrerar att internationella handelsöverenskommelser, bl. a. sådana som kan bli resultatet av GATT-förhandlingarna, måste omfatta ett stort antal länder och att vi inte ensidigt bör påta oss bördor som kan få negativa konsekvenser för både oss själva och andra.

Herr Antonsson har tidigare under dagens debatt uppehållit sig vid utvecklingen inom den europeiska gemenskapen och därvid betonat att det är angeläget att det kommer till stånd en realdiskussion om lantbrukets problem vid nästa sammanträde i den blandade kommittén. Jag vill understryka vad herr Antonsson här har framhållit. Utvecklingen på världsmarknaden gör det angeläget att konsekvenserna av EG-avtalet snarast kommer upp till diskussion. Eftersom svenskt lantbruk deltar i ett handelsutbyte sida vid sida med andra näringar är exporten av jordbruksprodukter ingalunda betydelselös. Sverige exporterar ungefär 20 procent av vad lantbruket producerar, och 70 procent av vår jordbruksexport går till EG-området. Detta illustrerar förhållandet att lantbruket deltar i inte oväsentlig utsträckning i det handelsutbyte som är grunden för vår välståndsutveckling. Mot denna bakgrund är det angeläget att också vår livsmedellexport ägnas all tillbörlig uppmärksamhet i den blandade kommittén. Det skulle självfallet framstå som uppseendeväckande, om inte allt görs som kan göras för att rätta till de olägenheter som kan uppkomma för den näringsgren som till skillnad från de flesta andra verkligen drabbas också negativt av EG-avtalet.

Som jag tidigare nämnde, företer världsmarknaden för energialstrande råvaror, i första hand olja, vissa likheter med världsmarknaden för livsmedel. Det är också klart att försörjningen med olja, som för närvarande svarar för mellan 70 och 80 procent av vårt lands energibehov, kräver en ökad handelspolitisk beredskap.

Jag vill därför betona det angelägna i att vi genom ett vidgat nordiskt samarbete, då i första hand med Norge, kan bidra till att garantier skapas för att den energiproduktion i form av olja och gas som i framtiden kommer att ske i Nordsjön och Nordatlanten ger ett väsentligt bidrag till

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

energiförsörjningen i Norden. Industriministern har i ett interpellations-svar i går aviserat ett ökat svenskt engagemang i oljeprospekteringen i Nordsjön, och det beskedet finns det med hänsyn till situationen på världsmarknaden anledning att hälsa med tillfredsställelse.

Herr talman! Det finns anledning att betona att konkreta svenska initiativ av denna karaktär sannolikt blir angelägna och väsentliga inslag i vår framtida handelspolitik.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag hade ingen ambition att polemisera eller delta i den föregående debatten annat än i ett par sammanhang. Men jag vill gärna säga att det anförande som herr Wirmark här höll – och som i icke ringa utsträckning berörde de svenska företagens möjligheter när det gällde statliga upphandlingar i EG-länderna, de tidigare och de tillkommande – syntes mig vara ett mycket väsentligt anförande, som jag hoppas att handelsministern lägger på minnet. Vi har redan haft en del svårigheter på olika håll, och vi kommer att få fler.

Det är litet frestande att säga ett par ord till herr Björk i Göteborg, men det blir verkligen bara ett par. Det som jag för min del inför andra fora än det här har understrukit i samband med frågan om Nordkorea har varit att jag tror att det vore klokt om vårt land, då vi tillsammans med Schweiz inträtt som en part i övervakningskommissionen, också försökte uppnå en någorlunda samstämmighet med detta andra land, när det gällde behandlingen av Nordkoreaproblemet. En sådan samstämmighet, herr talman, behöver inte vara alldeles avgörande, men den är ändå en omständighet av betydelse – inte därför att både Sverige och Schweiz är neutrala stater utan därför att bägge ingår i kommissionen.

Sedan skulle jag med några ord till vilja beröra herr Björks anförande, nämligen den del där han talade om hur EG-samarbetet hade utvecklats i mer utrikespolitiskt avseende. Jag skulle vilja erinra honom om att den tidigare danske statsministern så sent som för betydligt mindre än en månad sedan sade här i Stockholm att de utrikespolitiska funktionerna är av oförpliktande konsultativ karaktär och kommer att fortsätta.

Nu skall jag gärna samtidigt säga, herr talman, att min personliga åsikt är att utsikterna att verkligen driva en förhandling med FEC med utgångspunkt från medlemskap och neutralitetsförbehåll var i det närmaste obefintliga. Jag har alltså därvidlag på sätt och vis ingen avvikande mening från herr Björk. Men vad herr Björk kanske glömde bort var ett vidare – lät mig kalla det visionärt – perspektiv som jag tror att t. o. m. herr Palme har utvecklat någon gång i denna kammare eller kanske det var i en tidningsartikel. Det är klart att en samverkan på EG-linjen i det långa loppet kanske leder till att man får så att säga en tredje faktor etablerad i Europa med en fristående ställning gentemot båda de nuvarande supermakterna, och i så fall kommer naturligtvis det svenska problemet i ett annat läge. Men det är, – det vill jag understryka – såsom jag ser det ett avlägset perspektiv, som man kanske skall hänföra till visionerna men därför inte alldeles stryka ur minnet.

Den här utrikespolitiska debatten, som vi sedan länge haft här i landet och som vi också har i dag, kanske inte utmärkts av några särskilt ivriga

ansträngningar till längre eller djupare perspektiv över förutsättningarna för den svenska utrikespolitiken, vars kärn- och standardtes – alliansfrihet i fred med sikte på neutralitet i krig – det ju råder en långtgående enighet om. Jag är förvisso inte heller förmätnen nog att tro att jag i det här avseendet kan ge något väsentligt nytt bidrag i förhållande till vad jag tidigare har sagt. När jag ändå har begärt ordet och besvärar kammaren en stund – det är inte så ofta jag gör det nu för tiden – är det för att jag sedan ett antal år tillbaka har känt en stigande oro för att några faktorer som är av betydelse för förutsättningarna för och tilltron i omvärlden till vår utrikespolitik har tenderat att bli försummade.

Jag skall tillåta mig att först göra en mycket skissartad tillbakablick.

Vi möttes under den första efterkrigstiden av en viss antitetnad inställning till den svenska alliansfria neutralitetspolitiken från de stora nationers sida som hade gjort väldiga uppoffringar för att befria världen från det hot mot något så när rimliga och värdiga levnadsförhållanden som det nazistiska Tyskland utgjorde på vårt klot. Den perioden avlöstes mycket snart av uppkomsten av öst- och västblocken och deras militära gestaltning. Vi är fortfarande inne i den perioden, ehuru den långsamt – mycket långsamt skulle jag vilja säga – håller på att få nya inslag. Dess inledning karaktäriserades av Sovjetunionens framgång i strävandena att skapa vad som ur den stormaktens synvinkel kunde benämnas en säkerhetszon av hårt kontrollerade rand- och lydstaterna mellan Östersjön och Svarta havet. De mer eller mindre intensiva demokratiska icke-kommunistiska strävanden som fanns i de staterna slogs ner och gick under bakom den av sovjetrysk militärmakt nedfälda järnridån. I några av de staterna var de demokratiska strävandena förvisso mycket intensiva. Namn som numera är nästan bortglömda, t. ex. Masaryk den yngre i Tjeckoslovakien och Mikolajczyk i Polen, kan ändå förtjäna att minnas som företrädare för sådana strävanden.

Förverkligandet av Marshallplanen och tillkomsten av NATO blev motsvarande åtgärder på västsidan. De senare åtgärderna krävde, väl att märka, inte något tvång för att genomföras, utan dikterades för det första av Förenta staternas genositet och egenintresse av att stödja de europeiska demokratierna och för det andra av de demokratiernas starkt upplevda behov av ett sådant stöd.

Man var emellertid – det är väl inget tvivel om det, och det kan nog åtskilliga av oss minnas – i början på sina håll inom NATO-sfären benägen att tro att vi inte skulle våga satsa på att försvara vårt oberoende åt alla håll och följaktligen även österut. Det skedet blev emellertid kort. Det avlöstes av tilltagande tecken, som så småningom blev dominerande inom båda stormaktsblocken, på uppskattning och erkännande av den svenska alliansfria neutralitetspolitiken som en positiv och – som det ofta och med rätta sagts – stabiliserande faktor i det nordiska området.

Jag tror att vi för vår del har anledning att erinra oss två komponenter i samband med denna utveckling, även om de i dag tyvärr inte uppmärksammas så mycket eller just därför att de tenderar att försummas i vår utrikespolitiska debatt nu. Den första var att omkring 1950 uppstod en maktbalans på den europeiska scenen – kalla den gärna med Olof Palme ett supermaktsduopol mellan Förenta staterna och

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Sovjetunionen. Men en sådan maktbalans är en grundläggande förutsättning för att ett land som Sverige över huvud taget med framgång skall kunna driva en oberoende, alliansfri neutralitetspolitik. En andra komponent – det är jag övertygad om – var att våra ansträngningar att stärka vårt eget försvar bidrog till att övervinna misstroendet på olika håll mot att vår avsikt verkligen var att motstå politiska och militära hot mot detta vårt oberoende.

1950-talet och en stor del av 1960-talet var, kan man säga, guldåldern för framgången med denna svenska upplägning. Sedan har det kanske inte gått så bra. Jag tror inte att det tjänade någonting till, utan tvärtom vore felaktigt och farligt, om vi i dag sökte intala oss att vår alliansfria neutralitetspolitik nu har samma anseende och mötes med samma tilltro och förståelse som för låt mig säga 10 eller 12 eller 15 år sedan. De risker som en sådan här utveckling till det sämre kan komma att medföra för oss tror jag också hör till de försummade aspekterna i vår utrikespolitiska debatt nu.

Jag menar inte heller att vi skall begå misstaget att tro att denna försämring inträffat uteslutande i förhållande i Förenta staterna, även om den i det fallet tagit sig de mest ostentativa och dramatiska uttrycken. Jag behöver inte gå in på någon närmare illustration av detta efter den tidigare debatten. Jag tror att försämringen gäller en vidare krets av för oss betydelsefulla stater – även stater med socialdemokratiska partier i ledningen. Och den gäller enligt min mening också, fast på ett annat sätt, ett land som Sovjetunionen. Det är min uppfattning, herr talman, att det måste betraktas som en försämring ur svensk synvinkel, om man i Moskva skulle få det intrycket att den svenska utrikespolitiken på något sätt är på glid, så att vår motståndskraft gentemot synpunkter och önskemål från den sidan har försvagats i jämförelse med krav som vi själva ställer på ett strikt fasthållande vid alliansfriheten med sikte på neutralitet i krig.

En naturlig fråga är väl då vad man kan göra för att förbättra läget. Det har med rätta sagts – jag anser det i varje fall – att den praktiska utformningen av vår utrikespolitik bör ske under en avvägning från tre utgångspunkter: legalitetens, idealismens och realismens. Jag talar naturligtvis här om officiella ställningstaganden, inte om den fria pressens.

En väsentlig fråga, som jag ser det, är: Hur skall vi och hur har vi transformerat kanske framför allt den unga idealitetens moraliska krafter till praktiska uttryck för svensk utrikespolitik? Det finns en rad sådana krafter i verksamhet i vårt land. Vi bör kanske ändå vara överens om – och det tror jag att vi kan vara – att det svenska folket inte är något Guds utvalda folk som kan göra anspråk på att rymma en högre grad av idealism och moral än andra länders folk. Det är bara det att de banor i vilka dessa krafter i andra länder glider fram har styrts av erfarenheter som säkerligen är annorlunda än de erfarenheter vi har.

Jag vill emellertid nämna några exempel på sådana krafter hos oss, som jag har urskilt dem. Jag går vid detta tillfälle förbi hela den stora frågan om u-hjälpen som vi återkommer till. En sådan kraft av blygsam omfattning men som jag – det skall jag gärna bekänna, herr talman – har

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

sympatier för är den förvisso mycket utopiska världsfederalistiska rörelsen. Dess något mer konkret utformade tanke är väl ett FN, utrustat med verkliga maktbefogenheter för att kunna hävda en mer avancerad folkrätt än den som i dag existerar och även de små ländernas rätt gentemot de stora. Sverige och andra stater måste naturligtvis se strävanden av detta slag som mycket tilltalande. Det är bara det att målet är så avlägset. FN:s auktoritet framför allt mot stormakterna ter sig nu snarast mindre, som jag ser det, än den var för 15, 20 år sedan. Men detta bör inte få oss att blunda för ett mål av det slaget i fjärran.

En annan och ännu äldre kraft är idealiteten bakom ansträngningar från Sverige och andra länder att driva fram en nedrustning. Trots alla läpparnas bekännelser även från stormakters och supermaktens sida i denna riktning är de resultat som hittills har uppnåtts små. De har möjligen bestått i en viss uppbromsning av kapprustningen men inte medfört, för att använda några ord av Alva Myrdal vid ett tillfälle, ett enskilt verkligt nedrustning. Jag tror därför att det är en viktig observation, en försummad observation, att stormakterna och framför allt supermakterna i det läge vi nu befinner oss i och som kommer att vara ganska länge fortsätter att bevaka sina intressesfärer utifrån positioner av styrka, där den militära styrkan alltså utgör den viktigaste komponenten.

I det sammanhanget vill jag gärna nämna ett par saker som också de belyser enligt min mening försummade aspekter, i varje fall i den vanliga offentliga svenska utrikesdebatten.

Den ena är, som jag nyss antydde, den alltmer utpräglade redan etablerade eller under etablering varande uppdelningen av världen i intressesfärer - man kan säga i och för sig av 1800-talstyp. Skillnaden mot 1800-talet är att antalet makter med verklig förmåga att hävda sina intressen i nuläget och sannolikt för lång tid framåt inskränkts till två supermakter. Det är visserligen sant - som herr Fäldin sade under förmiddagens debatt - att det här supermaktsduopolet håller på att naggas i kanten och att vi är på väg mot en mer multipolär situation. Men den hittills tillryggalagda vägen är kort, och det kommer att ta mycket lång tid innan vi vandrat färdigt på den.

Naturligtvis är det som jag nu nämner ur realistisk synvinkel - en sådan synvinkel som jag nyss sade att även svensk utrikespolitik enligt en av sina grundsatser bör beakta - i strid med strävandena att åstadkomma en internationell rättsordning som kan lägga även stormakterna under sin domvärjo. Men likafullt är ju dessa förhållanden fortfarande en realitet.

Den andra omständigheten som försummas av oss i detta sammanhang är ungefär denna: Man kan sannolikt säga att risken för globala krig och även för regionala krig av större omfattning, där stormakterna genom ett upptrappningsförlopp kan involveras, möjligen har blivit mindre. Men det betyder inte, som jag ser det, att de militära resursernas betydelse därmed automatiskt också har blivit mindre. Det innebär i stället att tyngdpunkten flyttats från de militära resursernas eventuella betydelse i krig till deras betydelse för att stödja politiska ageranden av olika slag - diplomatiska framstötter, påtryckningar, subversiva metoder t. ex. - men också, ty det förekommer ju även ljusa inslag, för att stödja folkrättsliga, demokratiska och sociala anspråk.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr talman! Denna tankegång kan kanske förefalla litet inkrånglad. Jag tror att den bäst konkretiseras genom den gamla brittiska satsen om betydelsen av "a fleet in being", en flotta som fanns för att trygga de brittiska öarnas försörjning genom förbindelser över haven. (Det här är dock inget ställningstagande i en eventuell försvarsgrensstrid.) Just därför att den fanns i stor styrka skulle den inte behöva komma till användning. Denna säkerhetspolitiska filosofi fick ju något av ett grundskott när den tyske kejsaren proklamerade – också i seklets början – att hans lands framtid låg på haven. Men ändå tillämpar väl, herr talman, både supermakter och andra stormakter och även Sverige i dag inte så litet av samma filosofi. För stormakternas del gäller att deras kolossala arsenaler är styrkor "i varande", inte i första hand avsedda för direkt användning utan för att, som jag nyss nämnde, stödja en intressesfärsinriktad politik. Man kan möjligen tala om en uppochnedvänd tillämpning av Clausewitz' gamla tes om kriget som en fortsättning av politiken med andra medel. Nu synes mera gälla en tes som kunde formuleras så, att politiken är krigets fortsättning med andra medel, vilka likväl behöver den militära styrkan i bakgrunden. Vi använder ju såvitt jag förstår en variation av samma resonemang här i Sverige, när vi säger att vårt militära försvar bör vara så starkt – det har sagts många gånger från regeringsbänken – att en angripare för att behärska vårt territorium måste göra sådana uppoffringar att de inte står i någon rimlig proportion till detta territoriums betydelse i en konfliktsituation. Vårt försvar måste också vara i stånd att bemästra neutralitetskränkningar eller hot om sådana och därigenom avvärja lusten för sådana kränkningar. Men till dessa problem på försvarsområdet får vi tillfälle att återkomma senare under denna riksdag. Vad jag nu har velat framhålla är att även på försvarsområdet måste idealiteten förenas med realismens och legalitetens krav. Jag tror att också detta är en försummad aspekt i vår diskussion.

Sedan vill jag ta upp ett par synpunkter på Vietnamdebatten, utan att dock blanda mig i det tidigare relativt heta meningsutbytet. Jag tänker då inte på intensiteten i idealiteten för och medlidandet med ett folk som drabbats av stora hemsökelse. De känslorna är naturliga. Jag tänker inte heller på kritiken mot sociala strukturer och politiska system i Vietnams olika delar, strukturer som för oss ter sig främmande och motbjudande oavsett om de leds av en junta i Saigon eller av en faktisk diktatur i Hanoi. En sådan kritik är också naturlig, ehuru jag anser att den har en ganska tydlig slagsida i vår debatt. Jag tänker mera på hätskheten i behandlingen av eller ihjältigandet av nästan alla försök till en mer allvarlig analys av frågan hur det kunde bli så eländigt som det blev. Jag tänker på hur de berättigade kraven på självbestämmanderätt och social rättvisa åt Vietnams folk under debattens gång, som jag ser det, av de mest högröstade har förvandlats till ett tämligen oartikulerat skri med krav på att Nordvietnams regering och FNL-rörelsen i Sydvietnam ensamma skall bestämma vad som är riktigt och rättvist. Försök att hävda att det väl är möjligt att en stor minoritet i Sydvietnam, eller rent av en majoritet, vill ordna upp förhållandena där på ett avvikande sätt från vad de ledande i Hanoi eller inom FNL anser böra ske möts med misstänkliggörande eller nedtystande. Och framför allt tänker jag på att

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

den svenska regeringen, låt mig gärna säga med statsministern i spetsen, inte har sökt använda sitt opinionsskapande inflytande för att föra debatten in i något lugnare banor, in i något som mera liknat en analytisk penetration — och som jag för övrigt tror skulle ge statsministern rätt i långa stycken, dock inte i alla.

Jag tänker på att den svenska regeringens företrädare i sina framträdanden inte bara sökt rida på en stark opinionsvåg — den är obestridlig — utan att de genom sitt agerande och sina uttryckssätt ställt sig i spetsen för de våldsamt oartikulerade elementen inom denna opinionsvåg. Jämför t. ex. Willy Brandt i Tyskland just i dessa dagar. Och om man inte vill göra den jämförelsen med hänvisning till att Tyskland är ett Natoland, så kan man ju ta Bruno Kreisky.

Jag vill inte betvivla — men jag skall gärna bekänna att det ibland varit frestande — att dessa regeringsledamöter drivits av egna idealistiska föreställningar. Jag gör inte det. Men den fråga jag vill resa är om de inte samtidigt har uppoffrat en del krav på sans och realism — jag tror att herr Fälldin i förmiddags sade att det är bra med måttfullhet — och inte tänkt tillräckligt på den svenska demokratis intressen, som för oss sannerligen inte är oväsentliga. Jag skall gärna, herr talman, säga att jag ibland bibringats föreställningen att man över hövan frestats att vara den hjältemodige David i en liten stat som vill visa att han inte räds en supermakts-Goliat. Och har det inte med den uppriktiga upprördheten över vad som skett i Vietnam vävts samman diffusa föreställningar hos ganska små men också högljudda vänsterextremistgrupper om att vad som skett i Vietnam egentligen varit ett utflöde av ett ekonomiskt system, som dessa grupper ogillar? Jag undrar om utrikesministern kan ansluta sig till uppfattningar av den typ som jag senast nämnde.

Till sist, herr talman, kan det vara berättigat att också fråga om inte den svenska demokratis utsikter att utvecklas efter våra egna önskningsar i en osäker värld också för oss måste vara en ideell strävan och att fråga om inte uttrycken för vår idealitet — som jag tidigare sade, med stor säkerhet inte överlägsen andra folks — därför måste bli en mer realistisk idealitet och om det inte därför är framför allt en svensk regerings ansvar att ge den former som överensstämmer med detta.

När jag förut — som jag anser, på goda grunder — hävdade att vår utrikespolitik i dag inte åtnjuter samma uppskattning, respekt och tilltro inom en betydelsefull grupp av stater som för tio tolv år sedan, så beror det framför allt på att jag fått det bestämda intrycket att man i många inflytelserika kretsar i andra länder — visst inte bara i Förenta staterna och visst inte bara inom konservativa partier i olika länder utan även inom liberala och socialdemokratiska partier — mer och mer fått uppfattningen att vi söker driva en politik som lämnat den mera karga verklighetens mark, sådan som den kommer att förbli under många år framåt, att vi svävar omkring i ett visst töcken av överklighet, där möjligheterna att tjäna våra egna ideal blivit mindre därför att dessa ideal drivs på ett orealistiskt sätt. Därmed avser jag verkligen inte, herr talman, att markera någon ironisk inställning eller ännu mindre någon ovilja mot de idealistiska krafter inom det svenska folket som jag tidigare gett några exempel på. De avlägsna målen i en, som vi hoppas, kommande solbelyst

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

fredens värld skall vi inte lämna ur sikte.

Det finns i själva verket -- frånsett ett fåtal passager, som jag inte skall uppehålla mig vid eftersom de i det väsentliga påtalats under den tidigare debatten -- inte många invändningar att rikta mot regeringsdeklarationen sådan den utformats. Det som givit mig anledning till det här inlägget är framför allt det som inte står där. Det som inte står där är en belysning av att förhoppningarna -- utopierna, om man vill kalla dem så -- ännu är just förhoppningar och utopier och att det inte står i vår förmåga att ändra på den maktpolitikens, maktduopolets, värld som vi fortfarande lever i med aldrig så övertygelsestyrda idealistiska manifestationer. Vad som inte står i deklarationen är att regeringens -- jag talar fortfarande inte om pressens -- redovisning av ståndpunkter, också när det gäller småstaternas berättigade krav och respekten för mänskliga rättigheter, bör få en måttfull, för att ännu en gång använda det ordet, och realistisk analytisk utformning som verkligen -- på ett bättre sätt än vad enligt min uppfattning det senaste händelseförloppet gör -- tjänar de berättigade, ideellt grundade önskemål som vi har. Till detta hör också den svenska demokratins framtida säkerhet.

Det är inte bra -- om jag får ta till ett tillspetsat uttryck -- att regeringen använder den utrikespolitiska vokabulär som förekommer i Aftonbladet och Dagens Nyheter.

Utan att dra någon tillnärmelsevis fullständig parallell mellan våra förhållanden och det väldiga Kinas -- det vore felaktigt att göra det -- skulle jag kanske kunna tillåtas att erinra om en i mitt tycke viktig observation som rektor Starråker i Utrikespolitiska institutet nyligen gjorde i en diskussion i Expressen med författaren Lars Forssell. Forssell hade karakteriserat president Nixons och Kissingers besök i Kina och det vänliga mottagandet där som ett inslag "i det vanliga politiska snusket". I regeringsdeklarationen sägs nu i sammanhang med det här förloppet att det framför allt är fråga om en radikal omprövning av föreställningar som bestämde Förenta staternas politik i Fjärran Östern under 1950- och 1960-talen. Däri kan man i stort sett instämma. Men i deklarationen sägs ingenting om vad det är fråga om för Kinas del -- där är det också fråga om en radikal omprövning. Starråker ger svaret -- enligt min mening ett riktigt svar. Han pekar på den väldiga sovjetiska militära uppladdningen i Sibirien och Centralasien. Han pekar på många andra förhållanden inklusive att Sovjetunionen är Asiens, liksom fortfarande Europas -- det sista är mitt eget tillägg -- största militärmakt. Han konstaterar att allt detta måste ha väckt oro i Kina och att statsledningens främsta uppgift är att ta till vara det egna folkets primära intressen, till vilka onekligen hör att skydda dess oberoende. Det är väl ganska naturligt att den kinesiska statsledningen då har funnit sig ha ett intresse av att främja en bättre maktbalans. Det kan, säger Starråker, te sig snuskigt för oss i Sverige, som vant oss vid att ständigt betrakta världen från åskådarpplats.

Låt mig för att avvärja misstolkningar och alla möjliga misstänklighöranden från början säga, att jag inte har den uppfattningen, herr utrikesminister, att detta är något lämpligt ögonblick att inbjuda president Nixon eller herr Kissinger till Sverige. Det tror jag inte. Men så långt kan vi väl i alla fall våga oss in på en liten parallell, att det inte

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

heller bör vara snuskigt för oss att här i landet erkänna det enkla faktum, att det för en framgångsrik svensk alliansfri politik med sikte på neutralitet i krig i den värld som vi lever i krävs en maktbalans mellan stor- och i synnerhet supermakter. Vi bör lämna de små bidrag vi kan till att markera detta. Det behövs för tilltron till vår politik, som det talats mycket om tidigare i dag.

Jag vill därför, herr talman, uttrycka den förhoppningen att varje svensk regering, både för vår egen skull och med hänsyn till de bidrag vi kan lämna för att främja de ideal vi i andra avseenden vill främja, skall bättre än hittills bejaka detta, som jag anser, fundamentala förhållande, ett förhållande som enligt min uppfattning också tillhör de försummade aspekterna i den svenska utrikesdebatten.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det är inte min avsikt att i denna debattens i dubbel mening elfte timma söka blåsa eld i redan slocknade brasor från tidigare under dagen. Med andra ord är det inte min avsikt att ta upp de svensk-amerikanska förbindelserna eller valutaproblemen. Jag skall i stället nöja mig med några små reflexioner i anledning av två statsrådsinlägg i dag som förlöpt under kulbanan men som i alla fall förtjänar en viss uppmärksamhet.

Den ena reflexionen gäller statsrådet Myrdals inlägg om nedrustningsarbetet. På en fråga av Gösta Bohman om framstegen i det nu pågående arbetet i Genève – det har pågått i elva år – bekräftade hon hans förmodan att det på senare tid inte uppnåtts något som helst resultat. Det är förvisso ett riktigt konstaterande. Ändå har denna kommission i Genève två beställningar från Förenta nationernas generalförsamling att effektuera. Den ena gäller ett förbud mot kärnvapenprov under jord och den andra en konvention med förbud mot användande och lagring av kemiska stridsmedel.

I båda fallen förklarar de två supermakterna sig vara intresserade, men det är en läpparnas bekännelse. I fråga om kärnvapen anser Förenta staterna att kontrollmetoderna inte är effektiva, och Sovjetunionen hänvisar för sin del till att inte alla kärnvapenstater är med om detta arbete, till att Frankrikes stol står tom i Genève och framför allt till att Kina inte visar något som helst tecken till medverkan.

I fråga om de kemiska stridsmedlen har ryssarna framlagt ett förslag till konvention som är en kopia av konventionen mot biologiska vapen, men denna anser amerikanerna icke tjänlig – också det av kontrollskäl – och man förlitar sig inte på att den förstörelse av kemiska vapen som skulle bli en följd av konventionen skulle komma att iakttagas på alla håll. Förenta staterna pekar i det sammanhanget på att de sedan B-konventionen antogs för något år sedan noga har förstört sina förråd av biologiska vapen. Så har det blivit ett stillastående. Intet händer för ögonblicket, och missnöjet är stort bland de 22 stater som icke tillhör supermaktens krets.

Nå, men beträffande konventionella stridsmedel då; har det inte tagits

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

några krafttag på den punkten? Där möter man en annan spänning. Varje försök att resa den frågan stöter på motstånd från u-länderna, som anser att detta är i-ländernas försök att få sin hegemoni vidgad på u-ländernas bekostnad.

I fråga om de biologiska stridsmedlen har vi för övrigt den märkliga iakttagelsen att rapportera till kammaren, att en av de stater som icke skriver under denna konvention är Sverige. 100 stater har nu gjort det, men icke Sverige. Motiveringen är oklanderlig: Sverige vill icke acceptera att säkerhetsrådet är kontrollstation, vilket anses gynna supermakterna. Å andra sidan blir denna negativism naturligtvis besvärande i längden, och den har också redan renderat oss en del tillvitelser och förebråelser från sovjetiskt håll i Genève. Det hade varit intressant — om statsrådet Myrdal hade varit kvar här — att få höra hur hon ser på ett framtida svenskt undertecknande av denna konvention. Det hade också varit intressant att av henne få höra, om hon vid sitt besök i Kina tyckte sig ha förspott något som helst tecken på islossning i den kinesiska rent negativa attityden till Genèvearbetet. Något sådant tecken har i varje fall icke förmärkts där nere.

Av statsrådet Myrdals inlägg att döma verkar det som om pessimismen var överhängande, som om hon inte hyste stora förhoppningar om att något skulle ske inom kort — och knappast heller på lång sikt. I det läget finns det naturligtvis en sak att göra: det är för de övriga makterna att anmäla sitt missnöje, att ständigt kritisera och angripa supermakterna för deras passivitet. Den metoden har nu också begagnats. I inlägg efter inlägg har man kritiserat dessa supermakter, och nu senast har åtta oberoende stater, däribland Sverige, antagit ett gemensamt uttalande, starkt kritiskt.

Man kan fortsätta med det. Ändå tror jag inte att den vägen i längden är framkomlig. Man vinner ingen öppning därmed, utan man riskerar snarare en tillfrysning. Hur pessimistisk situationen än med rätta kan bedömas, måste väl arbetet i alla fall gå vidare — tålmodigt, som det alltid måste bli fråga om när det gäller nedrustning.

Jag vill beträffande en annan sektor, det sovjetiska förslaget om en allmän världsnedrustningskonferens, erinra om att FN beslutat om tillsättande av en kommitté på 35 personer för att förbereda en sådan konferens. Denna kommitté är utsedd men kommer inte i gång därför att tre kärnvapenstater icke vill vara med, och då vill icke heller en av de andra två deltaga i kommitténs arbete.

Man förstår att otåligheten över detta dröjsmål växer på rysk sida. Man förstår det inte minst när man tänker på att 1932 års allmänna nedrustningskonferens krävde sju år av förarbeten. Om denna konferens skall kräva lika många år är det naturligtvis hög tid att förarbetena sätter i gång.

Men som sagt: Arbetet måste gå vidare — det tålmodiga, långsamma arbetet. Det måste gå vidare av många skäl, som jag inte närmare behöver utveckla för denna kammare. Det måste gå vidare till följd av de gigantiska kostnaderna för rustningar i dag, 220 miljarder dollar per år. Det måste gå vidare till följd av att det makabra rysk-amerikanska kärnvapenrullettspelet inte gärna kan fortsätta i all oändlighet, för att

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

citera en mexikan nyligen. Det måste också gå vidare därför att riskerna med nuvarande maktbalans i fråga om kärnvapen är enorma. Redan Churchill erinrade 1955 om att ingen kan skydda världen mot ett sådant maktinnehav, mot en galnings åtgärder i desperation eller icke desperation. Nyligen har en utförlig analys i Foreign Affairs angivit vilka risker som normalt föreligger med denna kärnvapenbalans, risker till följd av missuppfattningar, underlåtna eller icke framkomna meddelanden, risker till följd av andra ting, som kan utlösa vad som kan få den mest förödande inverkan. Kan vi leva med denna kärnvapenbalans till århundradets slut, frågar författaren. Den frågan har han rätt att ställa, och den borde vara en stimulerande faktor i allt nedrustningsarbete såväl i Genève som annorstädes.

Jag skall nu, herr talman, gå över till ett annat inlägg i dag, nämligen statsrådet Lidboms i samband med en replikväxling med herr Helén. Den gällde det nordiska samarbetet, närmare bestämt det nordiska lagsamarbetet.

Det förefaller vara en god regel att svenska representanter för regering och riksdagen eller eljest inte i inlägg eller i uttalanden eller genom åtgärder i internationella sammanhang ger intryck av att företräda en speciell storsvenskhet eller ger uttryck för nonchalans gentemot andra.

Tyvärr har i Nordiska rådet talesmän för Sverige uppträtt så. Tyvärr har de därmed också framkallat en reaktion, som inte varit smickrande för vårt land och som icke stärkt vår ställning inom det nordiska samarbetet. Den lagstiftning som i detta sammanhang särskilt stått i förgrunden, den svenska äktenskapslagstiftningen, kan man vad beträffar det sakliga innehållet lämna därhän. De svenska inläggen i denna del har varit mera av principiell karaktär. De har gått ut på att försvara att ett nordiskt land "går före och visar vägen". I andra sammanhang har det hetat, att ett nordiskt land "går i spetsen".

Det land som går före och visar vägen, går i spetsen, är enligt statsrådet Lidboms olika inlägg givetvis Sverige. En deklaration av denna typ förekom i Köpenhamn 1971 och väckte då reaktion och genmälen från flertalet andra nordiska länder. I år har deklarationen upprepats ehuru i något mildare form av statsrådet Lidbom vid rådssammanträdet i Oslo. Det är som herr Lidbom antydde i dag faktiskt icke fråga om en reaktion från vad han kallade konservativa kretsar, utan en reaktion som kommit från skilda nordiska håll, bland dem t. ex. folksocialister i Danmark. En av dem ironiserade sålunda i Oslo över herr Lidboms årliga kåseri "om hur man driver samnordism genom att icke eftersträva nordisk rättshet".

Juridiska utskottets ordförande, f. danske utrikesministern Thestrup, gick ännu längre i sitt slutinlägg: "Hr præsident! Jeg skal ikke forlænge diskussionen ret meget, men vil bare sige at jeg ikke af hr. Lidboms indlæg kunne undgå at få den opfattelse, at man fra den svenske regerings side ikke regner med, at der er andre meninger, der har nogen betydning end de meninger, de selv har og ikke kan tænke sig, at der på noget som helst område kan være berettigede anskuelser også andetsteds.

Og så vil jeg også gerne sige, at efter min opfattelse har den svenske regering intet alvorligt forsøg gjort på, at vi kunne nå frem til en ordning.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Der har intet alvorligt forsøg været gjort på en virkelig drøftelse her i Nordisk Råd af dette vigtige spørgsmål.”

Det är sällan man hör så hårda ord i det nordiska samarbetet och i internationellt sammanhang över huvud taget.

Sverige har förvisso behov av sina vänner. Det är svårt att inse klokheten i den statskonst som innebär en direkt utmaning mot andra, som framkallar beskyllningar för avvikelser mot den nordiska Helsingforskonventionen, som irriterar i stället för att samla. Naturligtvis kan man säga att det finns situationer då sådant är ofrånkomligt, men ingen kan påstå att en sådan situation förelegat i samband med äktenskapslagstiftningen. I onödan har vi dragit på oss kritik, i onödan har vi kommit att få rykte om oss att hellre tillgodose egna intressen än att medverka i ett mål som vi själva varit med om att uppställa, nämligen i samband med antagandet av den nordiska lagstiftningskonventionen.

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag icke hade tagit upp denna fråga om inte statsrådet Lidbom gjort sitt inlägg i den form som han gjorde som svar på her Heléns fråga.

Herr Björk uttryckte förvåning över som han uttryckte det: eljest kloka och vettiga människor så länge de kunde arbeta för svenskt medlemskap i EG. Den kritiken får han adressera till sin egen regering som, om jag minns rätt, fram till mars 1970 höll frågan om medlemskap öppen.

Jag finner knappast tidpunkten lämplig, herr Björk, att här diskutera Östen Undéns politiska gärning och insatser – det kommer historieskrivningen att göra. Men det är väl ingen som bestrider att det oftast stod strid kring Östen Undén och hans politik. Det var ofta heta diskussioner. När det nu sägs att han möttes med allmän aktning så var det väl icke minst och bl. a. för den respektingivande politiska integritet som han utstrålade. Hans knappa framställningskonst och hans logiska sinne i förening med denna integritet skapade åt honom en särställning i hans arbete i det svenska parlamentet.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare annat än med att möjligen i all vördsamhet få hemställa att statsministern måtte undvika att råka ut för övermodets faror. Jag kunde inte finna det vara annat än ett tecken på övermod när han förklarade att hans uttalande den 23 december 1972 – låt vara att det såvitt jag förstår var tillkommet efter inspiration av en viss dikt i tidningen Expressen – var en tolkning av vad miljoner människor tyckte och tänkte.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

nr 45 och 48 till socialförsäkringsutskottet,

nr 50 till inrikesutskottet,

nr 51 till skatteutskottet,

nr 61 till utbildningsutskottet och

nr 63 till socialförsäkringsutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1612 till civilutskottet,
nr 1613 till justitieutskottet,
nr 1614–1616 till jordbruksutskottet,
nr 1617–1619 till inrikesutskottet,
nr 1620–1622 till näringsutskottet och
nr 1623 till försvarsutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 11, kulturutskottets betänkande nr 10, jordbruksutskottets betänkanden nr 1, 2, 8 och 9, näringsutskottets betänkanden nr 16–20 samt inrikesutskottets betänkanden nr 11 och 12.

§ 5 Officiell flaggning på dag för riksdags- och kommunalval

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 10 med anledning av motion om officiell flaggning på dag för riksdags- och kommunalval.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Efter en flera timmar lång utrikespolitisk debatt är det nu dags att hissa den svenska flaggan. Det kan tyckas vara en fråga av mindre betydelse, men en allmän flaggning ger onekligen ett intryck av högtid och fest. Allt fler enskilda får också möjlighet att flagga genom det växande antalet egna hem. Nu saknar vi i vårt land en enhetlig ordning för den officiella flaggningen trots att sådan begärdes av riksdagen redan 1949. En förnyad framställning 1961 resulterade så småningom i en utredning om rikets vapen och flagga. Den avlämnades 1966 och innehöll förslag till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning. Det innebar bl. a. att dagen för andrakammarvalet skulle bli allmän flaggdag. Kungl. Maj:t har dock ännu inte tagit ställning till utredningsmannens förslag.

Vi skriver nu 1973, och i den föreliggande motionen hemställs om att göra valdagen till allmän flaggdag. Den är som vi framhåller i motionen en sådan symbol för vår frihet och värt oberoende att den bör ingå i de allmänna flaggdagarna. Enligt min mening är valdagen mera betydelsefull för vårt land och mer värd att högtidlighålla än vissa kungliga bemarkelsedagar. Kronprinsens namnsdag och födelsedag kunde ju gott utgå, men av viss anledning kom inte vår motion att omfatta detta.

Trots att motionen avstyrkts betraktar jag den som biträdd av konstitutionsutskottet då utskottet instämmer i dess syfte. Jag ser den t. o. m. som en beställning till Kungl. Maj:t, och jag vill bara, herr talman, uttala den bestämda förhoppningen att Kungl. Maj:t inte bara uppmärksammar frågan utan också vidtar erforderliga åtgärder.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Då motionären tycks vara i stort sett nöjd med vad utskottet har skrivit så ber jag helt kort att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess betänkande nr 10.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Förbud mot politisk
reklam i offentliga
lokaler*

§ 6 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 12 med anledning av framställning i propositionen 1973:1 om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1973/74 till vissa kostnader i anledning av allmänna val

Nr 13 med anledning av proposition med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620) jämte motioner

Nr 14 med anledning av motioner angående en vetenskaplig undersökning av 1973 års valrörelse

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Förbud mot politisk reklam i offentliga lokaler

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 15 med anledning av motion om förbud mot politisk reklam i offentliga lokaler.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:186 av herr Levin (fp).

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:186.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Boo (c), Pettersson i Örebro (c), Fiskejö (c), Schött (m), Molin (fp) och Wijkman (m) vilka ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Vi svenska riksdagsmän har förmånen att emellanåt få företaga studieresor utomlands, både som utskottsledamöter och enskilt. En del av våra resor har varit till öststaterna. Våra allmänna intryck från dessa resor har väl som regel varit både positiva och negativa. Till det senare slaget torde nästan alla räkna den påträngande politiska reklam för rådande regim som man stött på nästan överallt, inte minst i offentliga lokaler, där bilder av de politiska ledarna tycks vara närmast obligatoriska.

Det har faktiskt känts skönt att återkomma hem till Sverige där sådan propaganda i varje fall hittills inte ansetts böra förekomma.

Det är därför med beklagande som man nu nödgas konstatera att vi i år på våra postkontor fått in reklam för en politisk tidskrift, en reklam så utformad, att den av många uppfattas som politisk reklam. Reklamen utgöres nämligen av stora affischer för den socialdemokratiska tidskriften *Aktuellt* i politiken, upptagande stora bilder av statsråden Olof Palme, Gunnar Sträng och Alva Myrdal.

Det passerade har väckt stort uppseende och bl. a. föranlett den motion som behandlas i KU:s betänkande nr 15.

Av utredning i ärendet framgår att av postanstalternas affischplatser en del disponeras för postverkets egen räkning, medan andra är utarrenderade till en entreprenör och avsedda för kommersiell affische-

ring. Mellan postverket och entreprenören finns ett avtal, enligt vilket bl. a. politisk propaganda ej är tillåten.

KU konstaterar i sitt betänkande rådande förhållanden och uttalar som sin mening bl. a. att det är uppenbart, att särskild varsamhet bör iakttagas i fråga om kommersiell affischering inom offentlig lokal och vidare att det brukar föreskrivas att politisk propaganda i den meningen, att ett politiskt parti får föra fram sitt budskap, inte får förekomma samt att utskottet finner det angeläget att en sådan ordning tillämpas.

Detta utskottets uttalande är i och för sig värdefullt.

I den till betänkandet fogade reservationen har emellertid klart uttalats, att det är angeläget att gällande bestämmelser tillämpas på ett sådant sätt att inte vad som i realiteten är politisk propaganda döljer sig bakom vad som i avtalet karakteriseras som kommersiell reklam.

Då vad som förekommit inte bör få upprepas finns det all anledning att riksdagen här i dag uttalar sig i ärendet så klart som möjligt. Då reservationen obestriddligen innebär den större klarheten är den att föredraga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen som är undertecknad av samtliga representanter i utskottet för de tre demokratiska oppositionspartierna.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! När man i detta ärende gör jämförelser med öststaterna tycker jag verkligen att man skjuter ett gott stycke över målet. Jag skall inte gå så långt in på denna debatt, eftersom motionären inte ens är närvarande vid frågans behandling. Jag har inte så mycket att säga om oppositionens hantering av ärendet i utskottet, men det skulle finnas anledning att säga motionären en och annan sanning. Eftersom denne inte är närvarande, bryr jag mig emellertid inte om att göra detta. Men nog för motionen i viss mån tankarna till August Palms tid, så som man i den ser spöken på ljusa dagen.

Inte heller jag skall ytterligare uppta ledamöternas tid med detta ärende. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föranleddes av bifall till reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Schött begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föranleddes av bifall till reservationen av herr Nelander m. fl.

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Förbud mot politisk
reklam i offentliga
lokaler*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Schött begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 162

Nej — 145

§ 8 Den allmänna energiskatten m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 12 i anledning av motioner rörande den allmänna energiskatten m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:572 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen beslutade att omedelbart upphäva

1. förordningen (1971:928) om tillfällig nedsättning av den allmänna energiskatten,
2. förordningen (1971:50) om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt samt
3. förordningen (1972:718) om särskilt investeringsavdrag för vissa byggnadsarbeten,

1973:1013 av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl. (m).

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:572,
2. motionen 1973:1013.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m).

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Den svenska ekonomin har under de senaste åren utmärkts av stagnationstendenser, ökad utslagning av arbetskraft, strukturell förändring, kapitalkoncentration och sned regionalfördelning. Orsaken till detta står att finna i det ekonomiska system som är rådande i vårt land. En produktion där de enskilda företagens profitjakt är det avgörande leder till att beslutsenheterna verkar oberoende av och i motsättning till varandra. Kapitalismen som system börjar visa sig alltmera historiskt utlevad. De problem som uppstår i en modern ekonomi kan endast lösas inom ramen för en socialistisk planhushållning.

Varje åtgärd som får till effekt att den samtidigt stärker enskilda kapitalister kan bara bli till kortsiktig nytta. När åtgärder vidtas som stärker enskilda kapitalägare, så stärks de krafter vilkas handlande och beslut lett till den stora och omfattande arbetslöshet vi har i vårt land, till ökad utslagning och förslitning av de arbetande, till vandalisering av miljön och till den regionala obalansen. Endast sådana åtgärder som kringskär kapitalets makt och som stärker de arbetandes ställning är

Onsdagen den
21 mars 1973*Den allmänna energiskatten m. m.*

lösningen. Kapitalismens kristendenser kan inte avskaffas förrän kapitalismen själv är ur världen. Under de senaste årens ekonomiska stagnation har regeringens politik i alla avgörande delar varit den direkt motsatta. I stället för att beskära kapitalets makt och i stället för att stärka de arbetandes kontroll över den ekonomiska situation de själva skapar har regeringen mött kapitalismens ekonomiska kris med kortsiktiga åtgärder och direkta gåvor och subventioner. Förmånlig skatteutveckling, skattefria investeringsfonder och generösa avskrivningsbestämmelser har gällt under många år. Men under senare år har direkta gåvor pumpats in i kapitalisternas företag. Storkapitalet har fått direkta lindringar för att kunna slå ihop företag. Staten har i ökad omfattning svarat för näringslivets forsknings- och utvecklingskostnader. Ett system med statliga garantier för investeringar i u-länderna har genomförts. Staten har även gått in som delägare, tillsammans med storkapitalet, i en rad företag i branscher med stora investeringskostnader och med vissa risker. Statligt riskvilligt kapital ställs till kapitalägarnas förfogande genom Investeringsbanken.

I vår motion 572 har vi granskat de statens gåvor och subventioner som har funnits under senare år. Där finns en lång lista med stöd till lageruppbyggnad, det särskilda investeringsavdraget - som höjts ända till 30 procent -, nedsatt energiskatt osv. Totalt rör det sig om miljardbe-
lopp.

Vad är nu effektiviteten och effekten av dessa gåvor? Stimulerar t. ex. de särskilda bidragen den ekonomiska tillväxten på litet sikt? Spelar de en sysselsättningskapande roll på sikt? Nej, erfarenheterna visar att så inte är fallet. Kapitalisterna investerar för att investeringarna skall ge de största möjliga profiterna, den saken torde vara självklar. Profitutsikterna bestämmer med andra ord hur mycket som skall investeras. Av betydelse för profitutsikterna är avsättningsmöjligheterna, konkurrensläget osv.

Investeringarna sker spekulativt, men å andra sidan: kapitalägarna måste investera för att fortleva som kapitalister. Den saken är också självklar. Utan investeringar blir det nämligen inga profiler. Men investeringarna sker inte godtyckligt och inte hur som helst, utan endast i sådana mängder som kapitalisterna anser ger de största, bästa och tryggaste profiterna.

Om nu staten genom investeringsavdrag stimulerar till ett tidigare-
läggande av vissa investeringar ökar detta inte totalmängden investeringar under en något längre tidsperiod. På litet längre sikt spelar således dessa tider av lättnader för bolagen ingen som helst sysselsättningskapande roll. Den nuvarande ekonomiska krisen i Sverige med den stora arbetslösheten är ingen kortvarig kris. Därför spelar dessa gåvor ingen som helst roll. Det enda som stärks är kapitalisternas kassor, det enda som ökar är utdelningarna till aktieägarna.

Skatteutskottet går i sitt betänkande inte in i någon sakdebatt om dessa frågor. Utskottet hävdar bara att vår motion är en logisk följd av vår inställning. Denna vår inställning skildras så att vpk skulle vara motståndare till alla bidrag till näringslivet, oavsett deras syfte. Den skildring som utskottet gör föranleder två anmärkningar.

Vi är inom vänsterpartiet kommunisterna inte emot bidrag till

näringslivet. Vi kräver i stället ett ökat statligt företagande. Vad vi är motståndare till är bidrag till och lättnader för de privata kapitalägarna. Kapitalister och näringsliv är tydligen för utskottet identiska begrepp. Så är inte fallet för oss. Näringsliv och ekonomi klarar sig enligt vår mening bra utan storkapitalet.

Vad beträffar vår åsikt oavsett syftet är vi motståndare till att så omfattande bidrag som det här är fråga om ges. De innebär större utdelning till aktieägarna genom att pengar tas från medborgarna, bl. a. i form av moms på livsmedel. Men det handlar inte bara om syftet; gåvorna är enligt vår mening helt omotiverade också utifrån sina verkningar.

Regionalpolitiska bidrag har inte hävt den regionala krisen i Sverige eller ens mildrat den. Miljöbidrag till den privata industrin har inte hävt miljökrisen. Nödvändiga miljöinvesteringar hade man kunnat och kan man ålägga storkapitalet att göra. Det har också visat sig att bidragen inte heller har konjunkturpolitiska verkningar att tala om, och främst saknar de långsiktig positiv betydelse.

Utskottets skrivning om vår motion är korthuggen. Den visar helt och öppet den avoga inställning som även den socialdemokratiska majoriteten i utskottet är behäftad med.

Däremot är utskottet så gott som helt överens med de moderata motionärer som kräver att energiskatten helt skall avvecklas. Där har den socialdemokratiska majoriteten och moderaterna funnit varandra — i varje fall är man så tillmötesgående att moderaterna i utskottet inte ansett sig behöva avge en reservation.

Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag bifall till motionen 572 av herr Hermansson m. fl.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! Herr Magnusson i Borås och jag har fogat ett särskilt yttrande till detta betänkande. Detta särskilda yttrande har föranletts av en motion som väckts av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl. från moderata samlingspartiet. I den motionen yrkas att energiskatten avvecklas i vad gäller näringslivet.

Det bör kanske nämnas att energiskatten av konjunkturpolitiska skäl har nedsatts med ca 80 procent, men detta gäller endast året ut. Utskottet har enhälligt avstyrkt motionen, bl. a. med hänsyn till denna nedsättning och till att det konjunkturpolitiska läget inte är sådant att energiskatten nu kan avvecklas.

Vi har i vårt särskilda yttrande framhållit att vi förutsätter att Kungl. Maj:t lägger fram en proposition till höstriksdagen om att den gällande nedsättningen skall bestå även efter 1973 och till dess ekonomiskt utrymme finns för att vi skall kunna avveckla energiskatten i dess helhet för näringslivet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Herr Lorentzon tycker att utskottets yttrande över den kommunistiska motionen är korthugget, och det är väl riktigt. Men vi gör ett riktigt konstaterande. Kommunister har det ju väldigt bekvämt i

den här frågan. De yrkar avslag på praktiskt taget alla åtgärder för att stimulera det näringsliv vi har i dag. De må gälla – som vi säger – stöd i form av direkta bidrag eller lättnader i beskattningen och stödet må ha konjunkturpolitiskt, miljövårdspolitiskt eller regionalpolitiskt syfte – det spelar ingen roll. Avslag och rent bord! Det är i alla fall, säger herr Lorentzon, frågan om en gåva till näringslivet och förmögenhetsägarna.

Felet är bara det att herr Lorentzon lever i ett annat samhälle än vi andra. Han lever i ett socialistiskt samhälle, tycks det, medan vi lever i ett samhälle med en blandekonomi, där den övervägande produktionen ligger i det privata näringslivets händer.

Kommunisterna resonerar precis som om vi kunde tvinga företagen att investera och producera. Men det är inget socialistiskt näringsliv vi har, utan det är en privatkapitalistisk blandekonomi.

Herr Lorentzon lever följaktligen i en helt annan värld. Det är bara att säga till företagen: "Här skall ni investera, här skall ni producera, här skall ni sätta i gång arbeten!" Tyvärr är det inte så för oss andra, utan vi är beroende av det näringsliv vi har. Vi kräver full sysselsättning, och vi har försökt upprätthålla den dels genom att stimulera detta näringsliv, dels genom att vidta statliga åtgärder i andra avseenden. Vi är alltså intresserade av att näringslivet investerar och producerar för att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Vi har inte i dagens läge kunnat hitta på någon annan metod, och det kan inte herr Lorentzon heller. Han säger: "Vi vill visst satsa på näringslivet, men vi vill ha statliga företag." Men det finns ju inga statliga företag som har någon större betydelse i dag, och då har vad kommunisterna föreslår inte någon som helst verkan när det gäller att skapa en ökad produktion och en ökad sysselsättning.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottet hemställan.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Enligt herr Brandts uppfattning finns det inga statliga företag här i landet av betydelse, och därför måste man satsa på storkapitalismen. Men linjen är ju den att då måste vi skapa de företag som erfordras, eftersom det privata näringslivet haft varken förmågan eller viljan att klara den fulla sysselsättning som ni från socialdemokratiskt håll nu har talat om i 40 år men som blir mindre varje år som går därför att det är storfinsans som får styra det ekonomiska livet i det land vi lever i.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna, har en angenäm sits säger herr Brandt eftersom vi helt enkelt kan yrka avslag, men det kan man från socialdemokratiskt håll inte göra. Där måste man ge storfinsans allt det stöd som är möjligt att ge för att klara den fulla sysselsättningen. Men – herr Brandt – trots alla dessa miljardbelopp som har getts storfinsans har det inte blivit något större antal sysselsatta.

I nr 2 av tidskriften Ekonomisk Debatt finns en artikel av Åke E. Andersson, docent i nationalekonomi vid Göteborgs universitet med regionalekonomi som specialitet, som jag i detta sammanhang gärna vill citera. På s. 93 säger han följande: "Kapitalsubsidierna har dessutom ofta medverkat till arbetslösheten genom att stimulera företagen att använda alltför kapitalintensiva tekniska lösningar." Det är detta vi jämt och

ständigt har framhållit: det skapas inga fler arbeten på längre sikt genom dessa kapitalinjektioner som man ger storföretagen, utan pengarna hamnar i stället hos aktieägarna. Aftonbladet kunde förra veckan berätta om rekordvinster för storföretagen och aktieägarna. Det var ju bolagen man hade gett dessa subventioner och gåvor.

Låt mig fortsätta och citera vad denne docent skriver. Han säger så här: "Ett exempel är den norrländska skogsindustrin som i dag utnyttjar kalhuggnig med närmast automatiserade metoder och därefter helt mekaniserad materialhantering fram till de färdiga trä- och pappersprodukterna, samtidigt som samma område brottas med omfattande arbetslöshet bland skogs- och industriarbetare."

Norrland är ju ett typiskt exempel på vilka resultat de ekonomiska injektioner som har beslutats här i riksdagen i verkligheten har gett. Det har inte skapats nya arbetstillfällen i Norrland; i stället omfattande arbetslöshet och avfolkning av Norrland. Hur mycket pengar har inte skogsbolagen fått! Jag har här citerat vad som sagts i Ekonomisk Debatt. Jag skulle tro att den som skrivit detta närmast är att hänföra till det socialdemokratiska partiet. Jag vill inte påstå att han har samma uppfattning som herr Fagerlund hade häromdagen i en debatt i denna kammare då han hävdade den meningen att vi kanske borde slippa blandekonomin eftersom den inte gett oss särskilt mycket på vägen. Vi måste kanske ta till andra metoder, och det är ju detta socialistiska perspektiv som jag har talat om men som herr Brandt, efter vad jag förstår, inte är någon anhängare av.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det är ju här fråga om energiskattens vara eller inte vara, och det var detta som jag yttrade mig om. Men när herr Lorentzon här säger att det som gjorts inte har haft någon betydelse, kan vi väl ändå konstatera att svenskt näringsliv -- och det har jag kunnat konstatera många gånger -- står på toppen av modernitet och kan mäta sig väl i jämförelsen när det gäller att ha en rationellt uppbyggd produktionsapparat med omvärlden. Vi skulle ju annars inte klara oss i konkurrensen, eftersom vi säljer 50 procent av allt som vi producerar.

Det må nu komma nationalekonomer från vilket håll som helst och ge uttryck åt sina uppfattningar, men jag tror för min del inte på att vi skulle kunna klara oss utan att ha ett effektivt rationellt näringsliv som är väl utbyggt. Jag tror inte att det räcker med att bara betala de arbetslösa och ge dem arbete. Vi måste samtidigt se till att det finns en väl utvecklad produktionsapparat. Vi får nog fortsätta med det även i framtiden. När det här sägs att det skapas privat förmögenhet så vill jag nämna att det är ett problem som vi inte står främmande för utan också sysslar med.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Herr Brandt säger att han talar om energiskatten. Jag har däremot talat om vår motion nr 572, i vilken frågan om energiskatten ingår som en del i det hela. Men det må vara hur som helst med den saken.

Onsdagen den
21 mars 1973*Den allmänna energiskatten m. m.*

Herr Brandt säger att Sverige har en modern industri. Ja, visst har den varit modern och mycket utvecklad under tidigare år. Sverige hade ett mycket bra utgångsläge efter kriget. Länderna ute i Europa hade fått sina industrier helt förstörda under kriget. Industrin hade alla möjligheter att utvecklas under de år som gått, men nu dyker det upp konkurrenter ute i världen med en betydligt mera modern och utvecklad industri. Hur ser det nu ut med svenskt näringsliv och svensk industri? Jag tycker att det hela verkar ganska betänkligt, om vi jämför med länder som nu har kommit i kapp Sverige och som numera ligger långt före Sverige. Jag skall inte nämna några exempel på svenska industrier som fått bita i gräset i konkurrensen med andra länders industrier. Statliga gåvor har hjälpt föga.

Hur är det med den statliga och den privata industrin? Tag t. ex. elindustrin. Den statliga industrin inom denna bransch sysselsätter betydligt mindre antal människor än den gjort tidigare, under det att den av storkapitalet ägda industrin inom samma bransch utvecklats i allt snabbare takt och med allt fler anställda. Hur skulle det vara, herr Brandt, om man visade samma intresse för det statliga industrierna som man visar för det privata storkapitalet? De som äger kapitalet här i landet är ju, när det verkligen gäller, mest intresserade av att exportera sina pengar och även sina industrier till utlandet. Har man skickat dem dit, vad har vi då kvar?

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 572 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition.

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkanudet nr 12 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 572.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 15

Fru Fränkel (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Resultatutjämning
vid beskattningen*

§ 9 Resultatutjämning vid beskattningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner angående resultatutjämning vid beskattningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:9 av herr Henmark (fp) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t till 8 § förordningen (1960:63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst fogade ett tillägg så lydande: "Har någon eller några fysiska personer förvärvat företag som nu sagts och företaget under det beskattningsår varunder förvärvet skett men före förvärvet ej drivit någon verksamhet må dock förlustavdrag åtnjutas för förlust i verksamhet som påbörjas efter det företaget sålunda överlåtits."

1973:130 av herr Johansson Skärstad m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om skattemässig inkomstutjämning för konstnärer,

1973:136 av herr Sjönell m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning beträffande rätt för företag att avsätta medel till utbildningsfonder i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:254 av herr Nilsson i Trobro m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen i anledning av vad i motionen anförts hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning i syfte att genomföra en öppen resultatutjämning genom en kontometod,

1973:260 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställdt att riksdagen skulle ompröva ett tidigare ställningstagande i frågan och hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till regler, som gjorde det möjligt för ett företag med små kapitalresurser att skattefritt avsätta vinstmedel till fond för täckande av kundförluster,

1973:388 av herr Josefson i Arrie m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tilläggsdirektiv till den pågående utredningen om företagsbeskattningen beträffande införande av rätt till öppen resultatutjämning i beskattningen genom kontometod, i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:394 av herr Nordgren m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till innevarande års riksdag om rätt för rörelseidkare, som drev enskild firma, och jordbrukare att i samband med inkomsttaxeringen erhålla avdrag för avsättning till självfinansieringsfond i enlighet med i motionen uppdragna riktlinjer,

1973:555 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att skattefri avsättning fick ske till investeringsfond för marknadsföringsändamål,

1973:588 av herr Schött m. fl. (m) vari hemställda att riksdagen skulle anhålla om att Kungl. Maj:t snarast förelade riksdagen förslag om avsättning till utbildnings- och omställningsfond för företagen i syfte att öka de anställdas ekonomiska trygghet i händelse av företagsnedläggelser, omlokalisering av verksamheten eller andra omställningar,

1973:595 av herrar Wirtén (fp) och Börjesson i Glömminge (c) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tilläggsdirektiv till företagsskatteberedningen (Fi 1970:77) angående införande av ett generellt investeringskontosystem med konjunktur- och regionalpolitiskt syfte och möjlighet till resultatutjämning för företag utan diskriminering i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:1005 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, c, m) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om särskilda skatteregler för vidareutveckling av företag i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:1006 av herrar Annerås (fp) och Levin (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till inrättande av investeringsfonder för att främja avsättningen,

1973:1023 av herrar Helén (fp) och Fälldin (c) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde rätt för företagen att skattefritt göra avsättningar till utbildningsfonder samt

1973:1047 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m, c, fp) vari hemställda att riksdagen skulle

dels anta av motionärerna framlagda förslag till

1. lag om ändring i förordningen (1960:63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst,

2. förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning, innebärande bl. a. att fåmansbolags rätt till förlustavdrag skulle kvarstå även om ny ägare i sin tur överlät aktierna till någon som redan tidigare ägt aktier i bolaget samt att förlustavdrag skulle kunna medges inte endast om deklareringskyldighet förelagat för förluståret utan även om sådan skyldighet förelagat för något av de två närmast föregående beskattningsåren,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att skyndsamt utredning företogs angående möjligheten till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand skulle prövas frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast förelades riksdagen.

Utskottet hemställde

A. beträffande förlustutjämningsförordningen
att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:9,

2. motionen 1973:1047 i denna del,

B. beträffande utjämning av statlig inkomstskatt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Resultatutjämning
vid beskattningen*

- att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1047 i denna del,
C. beträffande resultatutjämning i övrigt
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1973:130,
  2. motionen 1973:136,
  3. motionen 1973:254,
  4. motionen 1973:260,
  5. motionen 1973:388,
  6. motionen 1973:394,
  7. motionen 1973:555,
  8. motionen 1973:588,
  9. motionen 1973:595,
  10. motionen 1973:1005,
  11. motionen 1973:1006,
  12. motionen 1973:1047 i denna del.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Nilsson i Trobro (m), Olof Johansson i Stockholm (c), Hörberg (fp) och Björk i Gävle (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:388 och utredningsyrkandet i motionen 1973:1047 samt med anledning av motionerna 1973:9, 1973:130, 1973:136, 1973:254, 1973:260, 1973:394, 1973:555, 1973:588, 1973:595, 1973:1005, 1973:1006, 1973:1023 och 1973:1047 begärde att Kungl. Maj:t överlämnade motionerna till företagsskatteberedningen (Fi 1970:77) för beaktande och skyndsamt utredning i syfte att förbättra möjligheterna till resultatutjämning vid beskattningen och genomföra en allmän öppen resultatutjämning genom kontometod.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Detta utskottsbetänkande behandlar ett flertal motioner, som alla har det gemensamt att motionärerna begär att småföretagare och andra skall få företa resultatutjämning för att inte drabbas av orimliga skatter.

Sedan ett flertal år har vi, de icke-socialistiska partierna, krävt en ändring av förlustutjämningsförordningen. Dessa krav har bl. a. inneburit rätt för kompanjons efterlevande att överlåta sina aktier till den andre meddelägaren utan att bolaget förlorar rätten till förlustutjämning. Vi föreslår också införande av en allmän resultatutjämning mellan olika år. De nuvarande mycket höga marginalskatterna medför vid varierande inkomster från ett år till ett annat mycket hårda beskattningar i jämförelse med om en jämn inkomst föreligger mellan de olika åren.

Vidare finns det en motion från moderat håll, i vilken vi återkommer med krav på en självfinansieringsfond för den mindre företagsamheten och för jordbrukarna. Där skulle 10 procent av årsvinsten få avsättas till en fond. Maximeringen för fonden föreslås till 10 000 kronor för årliga avsättningar, och fondens storlek skulle få bli 100 000 kronor. Detta är

Onsdagen den
21 mars 1973*Resultatutjämning
vid beskattningen*

sålunda en fråga som rör den allra minsta företagsamheten. Behovet av en förbättring i självfinansieringen är mycket stort inom den mindre företagsamheten, och därför är motiven starka för ett bifall till den motionen.

Från moderat håll har vi också föreslagit att företagen skall få göra avsättningar till utbildnings- och avsättningsfonder i syfte att öka de anställdas trygghet. Strukturförändringarna går fort, och ofta kan det också blir fråga om omlokaliseringar som kan betyda mycket stora påfrestningar på företagen. Därför är behovet av avsättningar stort. Övriga motioner innehåller också många bra uppslag i liknande riktning.

Vi har nu inte fullföljt de ställda kraven, utan vi har i en reservation begärt att samtliga dessa motioner skall överlämnas till den sittande företagsskatteberedningen för beaktande. Om detta yrkande har centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet enat sig för att ge mera kraft åt yrkandet. Vi hoppas att man genom att överlämna motionerna till företagsskatteberedningen skall uppnå en bättre effekt än om vi nu vid denna sena timme skulle besvära kammaren med en votering om alla de olika förslagen i respektive motioner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som finns fogad till utskottets betänkande.

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Efter herr Magnussons i Borås anförande kan jag fatta mig mycket kort. Som herr Magnusson inledningsvis nämnde behandlas 14 motioner i detta paket, och alla handlar om resultatutjämning mellan olika år, främst givetvis för företag.

Som vi ser det är detta en mycket viktig fråga, och den omständigheten att den har varit uppe till behandling i riksdagen flera år men blivit avslagen av majoriteten gör den inte mindre viktig. Jag vill understryka att detta inte är något som ger företagen eller företagarna möjligheter till legal eller illegal skatteflykt, utan här är det fråga om att kunna göra resultatutjämning mellan olika år.

Motionerna omspannar ett mycket vitt fält. De berör många olika områden. Jag betraktar motionen 388 av herr Josefson i Arrie som en av de tunga och viktiga motionerna. Den gäller införandet av en öppen resultatutjämning genom kontometoden. Det är en fråga som varit aktualiserad tidigare, men när direktiven till företagsskatteberedningen skrevs blev den bortglömd. Motionären visar på ett utmärkt sätt vad en sådan här kontometod skulle ha för betydelse: den skulle vara värdefull framför allt för jordbruket och för mindre och medelstora företag, och det är just inom dessa branscher som man tidigare mest har saknat möjligheter till resultatutjämning. Detta skulle kunna bli en ersättning för att den mindre företagsamheten inte har möjlighet att använda investeringsfondssystemet. Det måste vara riktigt att företagsskatteutredningen tar upp denna fråga och verkligen utreder den. Men det är lika riktigt att utredningen sysslar med utbildningsfonder och omställningsfonder, som vi begärt i en partimotion. Det måste vara riktigt att den vägen ger företagsamheten möjligheter att ge sina anställda en ökad trygghet, en ökad möjlighet till utbildning, i det samhället som vi lever i med dess

Onsdagen den
21 mars 1973

*Resultatutjämning
vid beskattningen*

kraftiga strukturrationaliseringar och ombildningar på än det ena, än det andra sättet.

Vi har bedömt det som viktigt att företagsskatteberedningen får och verkligen går igenom alla dessa frågor, även om de spänner över ett vitt fält. Därför yrkar vi vid reservationen på att motionerna skall överlämnas till företagsskatteberedningen. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det här har vi diskuterat i så många år att jag inte kan förstå hur herr Sundkvist kan ta på sig en så allvarlig min och tala som om det aldrig hade diskuterats tidigare. Vi har behandlat det i många årtionden, höll jag på att säga.

Men det är inte det avgörande, utan det avgörande är att företagskatteberedningen kommer att ta upp alla dessa problem. I den sitter herr Magnusson i Borås med, så han kan ju bevaka att de verkligen tas upp i företagsskatteberedningen. Det är därför fullkomligt onödigt att riksdagen överlämnar frågorna till företagsskatteberedningen; den kan helt enkelt inte undvika att ta upp dessa problem, eftersom de ligger inom ramen för beredningens uppdrag. För att man skall kunna fullgöra det måste alla dessa frågor omprövas, och det kommer också att ske.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag hade en något för allvarlig min när jag talade. Jag tycker att detta är så allvarliga frågor att man inte skall raljera bort dem, som vår värderade ordförande i skatteutskottet gör.

Jag vill också påpeka att frågan om öppen resultatutjämning via kontometoden ingalunda har varit med i företagsskatteberedningens uppdrag, åtminstone inte från början. Det är möjligt att man tar upp den nu efter det att den diskuterats på detta sätt i riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 160
Nej -- 147

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

§ 10 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 7 i anledning av motioner om rätt till företagsinteckning för dels minkuppfödare, dels fiskare.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Deltids- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tillläggspensioneringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 i anledning av motioner angående deltid- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tillläggspensioneringen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:157 av fru Nordlander m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde översyn och förslag som jämställde deltidarbete med heltidsarbete beträffande i motionen 1973:164 angivna lagstadgade sociala förmåner,

1973:645 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde skyndsamt prövning och förslag rörande en sådan reformering av reglerna inom tillläggspensioneringen att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltid- och korttidsanställda samt låginkomsttagare avlägsnades i enlighet med vad i motionen anförts,

1973:1147 av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde sådan reformering av ATP-reglerna att deltid- och korttidsanställda ej som nu missgynnades samt

1973:1155 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning i syfte att åstadkomma en sådan ändring av reglerna för allmän tilläggspension att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltid- och korttidsanställda undanröjdes.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:157,
2. motionen 1973:645,
3. motionen 1973:1147,
4. motionen 1973:1155.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c), Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) samt herrar Andersson i Knäred (c) och Ångström (fp) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av

1. motionen 1973:157,
2. motionen 1973:645,
3. motionen 1973:1147,
4. motionen 1973:1155

i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning av frågan om deltids- och korttidsanställdas ställning inom tilläggspensioneringen i syfte att undanröja de negativa effekterna av nuvarande system,

2. av herr Olsson i Stockholm (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:157, med anledning av motionen 1973:1147 samt med avslag på motionerna 1973:645 och 1973:1155, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde prövning av frågan om formerna för att åstadkomma en förbättring av tilläggspensionen för deltidssarbetande i enlighet med vad i motionen anförts.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Debatten om att inom ATP-systemet skapa större rättvisa åt deltids- och korttidsanställda i pensionshänseende är inte ny här i kammaren. Tvärtom har riksdagen under många år behandlat motioner, bl. a. från centern, med krav på utredning i syfte att ernå en rättvisare tilläggspension för dessa grupper. Tyvärr måste vi konstatera att riksdagsmajoriteten avvisat dessa rättvisekrav. Därför återkommer vi i år – i motion nr 645 – med samma yrkande i förhoppning att riksdagen nu skall visa större hänsyn till dessa människors berättigade krav på en pension som motsvarar de inbetalda avgifterna.

Redan när reformen genomfördes 1959 var man osäker om reformen i denna del hade fått bästa möjliga utformning. På något annat sätt kan man inte gärna tolka föredragande departementschefens yttrande vid detta tillfälle – det gällde de konsekvenser som avräkningsregeln kunde få för dem som under ett år uppbar inkomst av såväl anställning som annat förvärvsarbete – att det synes böra övervägas att efter vidare utredning jämka avräkningsregeln med tanke på exempelvis skogskörare, som vid sidan av sin företagarinkomst regelbundet har löneinkomst i mindre omfattning. Enligt vår uppfattning bör departementschefens uttalande rimligen kunna vara tillämpligt på alla försäkringstagare med inkomst både av anställning och av annat förvärvsarbete.

Man kan i dag med ganska stor säkerhet konstatera att ett ökat antal människor av olika anledningar har deltids- eller korttidsarbete. Det kan vara den mindre jordbrukaren, som har anställning en kortare tid med skogsarbete eller, som i mina hembygder, med fabriksarbete vissa tider av året. Det har också blivit allt vanligare att hemmafruar och andra har

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

deltidsarbete. Det är mycket vanligt att två hemmafruar delar på en heltidstjänst.

Det kan också finnas andra orsaker till att man inte har heltidsarbete. Just nu saknas på många platser möjligheter till heltidsarbete. Det finns också hemmafruar som av familjeskäl inte kan ta ett heltidsarbete och som fördenskull är hänvisade till deltidstjänst. Vi måste tillse att dessa människor, som trots allt gör en för samhället värdefull insats, inte straffas med en orättvist utformad tilläggspension, som inte ens motsvarar de inbetalda avgifterna.

Inom centern anser vi således att deltid- och korttidsanställdas ställning inom tilläggspensioneringen bör bli föremål för utredning och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1, som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! I motionen 157 år 1973 har vi tagit upp de deltidanställdas problem, detta med anledning av att de deltidarbetandenas antal ökat kraftigt under senare år och att allt fler anställs med kortare arbetstid än halvtid.

Enligt 1970 års långtidsutredning uppskattas den framtida ökningen när det gäller personer med kortare arbetstid än 20 timmar i veckan att öka från att ha varit 448 000 år 1970 till 504 000 år 1975 och till 552 000 år 1980. När det gäller besluten om sociala förmåner, såväl lagstadgade som avtalsbundna, tycks man ha utgått från att begreppet deltidanställning är liktydigt med arbete på halvtid, eftersom en halvtidsanställning är gränsen för de flesta sociala förmånernas tillämpning. Detta innebär att allt fler förvärvsarbetande ställs utanför denna form av social trygghet. Det ger också arbetsgivarna ytterligare möjlighet till utsugning av arbetskraft.

De sociala förmåner som behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 är tilläggspensioneringen och arbetslöshetsförsäkring. I betänkandet ges en lång redovisning med exempel över konstruktionen av försäkringsformen, som jag inte närmare skall gå in på, utan jag vill i stället tala om de deltidanställdas uppfattning av den här frågan.

I de gällande bestämmelserna står: "Rätt till tilläggspension grundas på inkomst av det förvärvsarbete som den försäkrade utför under sin aktiva tid. Pensionen är avvägd i förhållande till denna inkomst." Detta uppfattas av den anställde så, att även om man har en liten årsinkomst skall tilläggspension utgå i förhållande till inkomsten. Vid anställandet framhålls ofta att sociala förmåner följer med anställningen, men den som anställs informeras inte om vilka krav som ställs för att tillämpningen av dessa sociala förmåner skall gälla.

Jag tillhör själv ett förbund, Kommunalarbetsförbundet, som har en stor andel deltidanställda bland sina medlemmar, och jag kommer ofta i kontakt med dessa problem. Det är mycket svårt, ja omöjligt att förklara för exempelvis en städerska som går i pension efter 15–20 års tjänstgöring, att hennes inkomst har varit för låg för att hon skall komma i åtnjutande av tilläggspension. Det är svårt att förklara sammankopplingen med ålderspensionen, som de deltidanställda ofta anser vara

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

någoting helt annat, eftersom den utgår till alla medborgare efter en viss ålder.

Ingen kan ju heller i dag leva enbart på folkpensionen, utan man måste förlita sig på bidrag av olika slag. De deltidсанställda menar att det är förnedrande för samhället att de som under många år stått till arbetsmarknadens förfogande och fyllt en uppgift efter pensionsåldern måste vara beroende av olika bidrag för att kunna leva.

Oftast har de deltidсарbetande av olika orsaker inte heller någon valfrihet när de söker sig ut på arbetsmarknaden — exempelvis tvingas de att arbeta på heltid på grund av bristen på barntillsyn eller annan samhällsservice. Bristande utbildning kan också vara en orsak till att de hamnar inom de arbetsområden där det endast erbjuds dem arbete på deltid, med en så anpassad arbetstid att de ställs utanför tillämpningen av sociala förmåner.

Inom den landstingskommunala sektorn anställs i ökat antal folk på deltid, bl. a. inom vårdområdet, skolmåltids- och städområdet. Det är svårt att förklara för dessa anställda att 845 arbetade årsarbetstimmar inte är pensionsgrundande för kommunal pension men att man om man arbetar 855 timmar är pensionsberättigad.

Lika svårt är det att förklara att om deras lön höjs, så höjs basbeloppet för ATP i samma takt, vilket innebär ett fortsatt utestängande från tilläggs-pensionen.

När vi i förra veckan behandlade frågan om affärstidslagens återinförande ingick problemen för de korttidсанställda inom handeln i debatten. Det idkades högläsning ur tidningen Handelsnytt — ett referat från en ordförandekonferens, arrangerad av Handelanställdas förbund. Jag vill nu fortsätta den högläsningen i ett avsnitt som berör just den fråga vi i dag behandlar: "Beträffande deltidsp Problemen kritiserades företagen för att laborera med arbetstiderna och tillgripa nedskärning av arbetstiderna som innebär negativa effekter för många medlemmar. De hamnar ofta under minimigränsen för att få rätt till sociala förmåner, sjukersättning, arbetslöshetsförsäkring och ATP-poäng. Vi måste sätta stopp för deltid-raseriet och se till att kvinnorna får samma chans att kunna välja deltidjobb som männen."

Det här problemet har alltså uppmärksammats på flera håll, och att det är kvinnor som i första hand drabbas är ingen överraskning — de är ju i alla sammanhang en arbetskraftsreserv som kan utnyttjas.

Av vpk:s reservation framgår att de grupper som ställs utanför förmånen av tilläggs-pension oftast inte själva råder över den situation de hamnat i. Vi kan inte heller godta sammankoppligen med ålderspensionen utan kräver en reell jämställdhet mellan deltid- och heltidсарbetande när det gäller rätten till ATP. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen 2 av herr Olsson i Stockholm vid utskottets betänkande nr 9.

Till frågan om deltidсанställdas rätt till ersättning från arbetslöshetskassa kan jag bara säga att vi avvaktar den aviserade propositionen med förslag om minimiarbetstid om 3 timmar per dag eller 17 timmar i genomsnitt per vecka såsom underlag för medlemskap i arbetslöshetskassa. Enligt min mening skulle detta lösa problemet. Jag tycker inte att

deltidsarbete med kortare arbetstid än 20 timmar per vecka bör få förekomma annat än i vissa undantagsfall. Då kunde företagen inte heller utnyttja de deltidssarbetande kvinnorna så som görs i dag.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 behandlas också folktopartimotionen 1147, i vilken begärs en sådan reformering av ATP-reglerna att deltidss- och korttidsanställda ej som nu missgynnas.

Efterfrågan på deltidssarbete av varierande längd har under senare år ökat. Detta har redan framhållits av tidigare talare, och det har varit ett naturligt önskemål från bl. a. många kvinnor att jämtes med sitt hemarbete kunna ha ett förvärvsarbete som ger dem en extra inkomst. I viss utsträckning efterfrågas deltidssarbete även av män, och det kan kanske i detta sammanhang vara riktigt att man kommer bort från de fördomar, som kanske finns om att det inte skulle vara önskvärt och lämpligt för män att också ha ett deltidssarbete. Det vore därför önskvärt med ökade möjligheter att erhålla deltidssarbete. Detta gäller inom den enskilda sektorn, men även inom den offentliga sektorn bör samhället göra en insats och gå före med att tillskapa deltidssarbete.

I detta sammanhang är det emellertid viktigt att anpassa de sociala förmånerna så, att de inte missgynnar de många människor som dels är hänvisade till att enbart ha ett deltidssarbete men dels också av egen vilja önskar ett deltidssarbete och därför tar en korttidsanställning.

Missgynnandet av de deltidssarbetande sker i viss utsträckning redan i dag. ATP-systemet är ju så uppbyggt att de deltidssanställda i vissa fall inte får pensionsrätt i förhållande till den avgift som erlagts av arbetsgivaren. Ibland ger arbetet ingen pensionsrätt alls, trots att avgifter inbetalats. Förhållandet är likartat då en person har en blandad inkomst, bestående av inkomst av deltidssanställning och inkomst av arbete i eget företag. Detta belyses i ett par exempel som återfinns i utskottets betänkande. I det ena fallet erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift på ett lönebelopp, men någon pensionsgrundande inkomst beräknas likväl inte, eftersom arbetsinkomsten inte överstiger basbeloppet. I det andra fallet betalar företagaren egenavgift för inkomst av egen rörelse och arbetsgivaren avgift för den inkomst vederbörande har genom sin anställning. Den pensionsavgift som sålunda erläggs för den försäkrade får inte som helhet motsvarighet i pensionspoäng.

Som framhålles i reservationen 1, som fogats till utskottets betänkande, är konsekvenserna av de nuvarande finansieringsreglerna att betydande avgifter erläggs av arbetsgivare för korttids- och deltidssanställda utan att dessa erhåller någon pensionspoäng alls eller så stor pensionsrätt som avgiften egentligen borde motivera. Det vore då önskvärt att man kunde nå en bättre överensstämmelse mellan den lön på vilken avgifterna beräknas och den pensionsgrundande inkomsten. Det är desto mer motiverat eftersom det ofta gäller personer som på grund av låga inkomster kanske inte har kunnat skaffa sig någon annan ekonomisk trygghet för framtiden.

Nu kommer det väl här liksom i utskottet att anföras, att det innebär administrativa svårigheter att kunna göra en beräkning i enlighet med

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

reservationens yrkande och att reformera ATP-systemet så att det medför en större individuell rättvisa. Men enligt reservanternas uppfattning, som den framförs i reservationen 1, finns det skäl med hänsyn till att den här frågan varit aktuell så länge att ändå utreda den och försöka åstadkomma bestämmelser som ger större rättvisa i enlighet med vad som yrkas i de olika motionerna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Fru HÄVIK (s):

Herr talman! Denna fråga har varit uppe till behandling vid ett flertal tillfällen. De två föregående åren har jag fört ett kanske något invecklat tekniskt resonemang om hur hela systemet är uppbyggt. Jag skall vid denna sena timme inte trötta kammarens ledamöter med det utan mera direkt bemöta vad reservanterna har sagt.

Herr Magnusson i Nennesholm ville att man skulle skapa större rättvisa och tillgodose de korttids- och deltidanställdas berättigade krav. Den frågan hade varit mycket enkel om vår välfärd inte varit utbyggd som den är, dvs. att stora grupper människor i vårt land har en grundpension utan att över huvud taget ha förvärvsarbetat. Det första basbeloppet är på 7 600 kronor, och man är berättigad till 90 procent av den summan i grundpension. Den som har korttids- eller deltidarbete och tjänar mer än dessa 7 600 kronor och således har en inkomst över basbeloppet är berättigad till ATP-pension. För varje krona man tjänar över basbeloppet får man alltså ATP-pension, även om det inte råder fullständig överensstämmelse när det gäller avgiftsinbetalningen. Det är egentligen det frågan gäller.

Herr Magnusson kom sedan in på pensionsförhållandena för de personer som har blandad inkomst, dvs. inkomst av såväl anställning som inkomst av annat förvärvsarbete. Här äger man rätt att först dra ett basbelopp från anställningsinkomsten. Har man korttidsanställning äger arbetsgivaren rätt att från inkomsten dra av ett basbelopp i relation till hur lång tid man har arbetat under året, en fjärdedel av året, halva året eller vilken tid det kan vara fråga om. Vad som är viktigt och som herr Magnusson inte nämner i sammanhanget är att varje människa har rätt till pension efter den inkomst man haft.

Herr Magnusson är ute efter en tilläggspension som bättre svarar mot de inbetalda avgifterna. Jag hoppas att herr Magnusson inte riktigt menar vad han säger, inte minst med tanke på alla de människor som på grund av trafikolyckor eller arbetsoförmåga på annat sätt går i pension mycket tidigt. Skulle de få pension baserad på de inbetalda avgifterna, då skulle de inte ha mycket att leva på. Det är just därför vi har det kollektiva systemet, just därför som ATP-systemet är uppbyggt på fördelningsprincipen.

Jag lovade att inte bli alltför teknisk i min utläggning, och därför skall jag inte mer gå in på fördelningsprincipen.

Fru Nordlander talade för reservationen 2, och den har såvitt jag kan se ett helt annat syfte. Här är man ute efter att ge alla människor, även de som har låga inkomster, en större andel när de går i pension. Så långt kan jag hålla med henne, men det är inte den frågan vi skall diskutera i dag.

När det sedan gäller de kommunalanställda, som fru Nordlander talade om, så skulle alltså dessa om de arbetade 845 timmar -- med viss reservation för att jag inte uppfattade det riktigt -- inte vara berättigade till landstings- eller kommunalpension. Men ett snabbt överslag säger mig att man är berättigad till ATP-pension, för på den inkomsten bör man komma över basbeloppet och får därigenom tilläggspension.

Beträffande reservationen i övrigt är det något som jag inte riktigt förstår, men vi kanske inte skall gå in på det närmare. Man skriver här: "Den omständigheten att sjukpenningen genom beslut av årets riksdag kan väntas bli skattepliktig motsäger inte det berättigade i att man söker komma till rätta med detta problem." Man menar pensionsproblemet. Det är någonting som kanske fru Nordlander kan förklara, men det betyder kanske inte så mycket för frågan i detta sammanhang.

När det sedan gäller yrkandet om rätt till inträde i arbetslöshetskassa är fru Nordlander enig med utskottets skrivning.

Herr Jonsson i Mora talar också om att de deltid- och korttidsanställda är missgynnade i förhållande till avgiftsinbetalningen.

Jag skall kort avsluta med vad jag tror att man är ute efter. Det är helt enkelt så, att arbetsgivaren önskar att dra ett helt basbelopp från inkomsten, antingen man är korttidsanställd eller heltidsanställd. Då får man ju ett lägre underlag att betala avgifter till ATP-pensionen på. Jag tycker att det vore ärligare om man deklarerade detta. Då visste vi bättre var vi stod när vi diskuterar frågan. Nu har man från de två borgerliga talarna här fört fram de korttidsanställda och deltidanställda som missgynnade och bortglömda grupper -- när det i stället är andra syften man är ute efter.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Jag kan försäkra fru Håvik att i varje fall jag inte är ute efter att få en lägre premiebetalning från arbetsgivarsidan. Det har vi inte diskuterat i detta betänkande. Här diskuterar vi ju de deltidanställdas och korttidsanställdas problem och inte situationen för dem som skall betala in premierna. Vi menar att premierna bör stå i ett riktigt förhållande till den pension man får ut.

Fill slut kan jag bara säga till fru Håvik -- fru Håvik får tro vad hon vill -- att vi är ute efter rättvisa åt dessa grupper -- ingenting annat.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Hur systemet uppbyggt det känner vi ju väl till. Det är inte nödvändigt för fru Håvik att här redogöra för detta.

Jag vill som herr Magnusson i Nennesholm understryka att vi inte är ute efter att skapa några extra förmåner för arbetsgivarna. Det är fråga om att få en större samstämmighet. Nu betalas avgifter in utan att det ger någon som helst rätt till ATP-pension eller pensionspoäng. Det är detta som frågan gäller, och det är även det reservationen går ut på. Genom att avgift erläggs kollektivt kommer det in avgifter som i många fall inte ger någon som helst rätt till pensionspoäng och därmed inte någon grundad rätt till ATP-pension.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
läginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill till fru Håvik säga att välfärdssamhället i dag är sådant, att olika bidrag är nödvändiga för att komplettera folkpensionen. Det är riktigt att 845 timmar inte berättigar till kommunal pension, även om det kanske ger ATP, men hur är det med alla dem som har en kortare arbetstid? År 1972 fanns det mer än 800 000 deltidsanställda i Sverige, med en genomsnittlig arbetstid på 16,2 timmar. Det innebär att många måste befinna sig under basbeloppsgränsen. Att utestängning från sociala förmåner förekommer kan inte heller förnekas. Ett av syftena med motionen är just att hindra detta utnyttjande, som i första hand riktar sig mot kvinnorna på arbetsmarknaden.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag vill först säga till herr Magnusson i Nennesholm och även till herr Jonsson i Mora, att vi inte har ett premiesystem. ATP är inte uppbyggd på det sättet. Tilläggspensioneringen bygger på ett fördelningssystem med kollektivt inbetalda avgifter, och jag kan inte se att ifrågavarande grupper är mer orättvist behandlade än andra. Låt även mig ta ett exempel utöver dem som förut är anförda från talarstolen.

För en heltidsanställd med 20 000 kronors inkomst – det finns sådana inkomsttagare – avgår vid pensionsberäkningen ett basbelopp på 7 600 kronor. Vederbörande kanske arbetar i 35, 40 eller 45 år men kan inte bygga upp ett pensionskydd som ger mer än vad som grundas på de 30 bästa åren.

Det har inte sagts något från fackligt håll i dessa sammanhang, och vad är anledningen härtill? Jo, man begriper där fördelningsprincipen och förstår att ATP-systemet inte är uppbyggt på sådant sätt att man kan få en fullständig överensstämmelse eller, som herr Jonsson sade, en något bättre överensstämmelse mellan inbetalda avgifter och utgående pension.

Vad fru Nordlander vidare tog upp kan jag i vissa avseenden hålla med om, nämligen svårigheterna för kvinnor att få heltidsarbete. De får deltidsarbete trots att de många gånger i stället hade behövt arbeta på heltid. Men hur detta skulle kunna ligga till grund för en ändrad uppbyggnad av ATP-systemet har jag svårt att förstå, när vi icke skall ändra pensionssystemet för de heltidsanställda.

Vi har ju ett system som ger rättvisa beroende på vilka inkomster man har. Hela pensionen är ju baserad på de inkomster som ligger ovanför basbeloppet. En korttidsanställd kan ju arbeta 15 år som korttidsanställd och bara ha 1/100 pensionspoäng och sedan genom att arbeta 15 år som heltidsanställd få lika stor pension som en som arbetat 30 år på heltid.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Låt mig bara konstatera att fru Håvik ändå inte kunnat övertyga oss om att det inte skulle föreligga en orättvisa i ATP-systemet. Det är riktigt att det är fråga om ett fördelningssystem, och vi vet mycket väl att det är uppbyggt på det sättet. Men vad vi har sagt här är att det ju ändå betalas in avgifter som inte ger någon som helst tillgång till pensionspoäng och därmed inte någon möjlighet att få ATP-pension.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Så långt kan jag hålla med herr Jonsson i Mora att det betalas in avgifter för vilka det inte utgår pension, men det betalas också ut pensioner för vilka det inte betalas in några avgifter. Även om arbetsgivarna inte skulle ha betalt in avgifterna, som de skall göra enligt gällande lag, blir aldrig den som har rätt till pensionen lidande på det.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Ringaby m. fl. samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Magnusson i Nennesholm begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Nordlander begärt votering beträffade kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 antår reservationen nr 1 av herr Ringaby m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	158
Nej	—	21
Avstår	—	128

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	164
Nej	—	144

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom till-
läggspensioneringen*

Onsdagen den
21 mars 1973

Ökade pensionsförmåner åt handikappade m. m.

§ 12 Ökade pensionsförmåner åt handikappade m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 10 i anledning av motioner om ökade pensionsförmåner åt handikappade m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:153 av herr Clarkson (m),

motionen 1973:420 av herr Helén m. fl. (fp) i vilken hemställts att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära en översyn av pensionsreglerna för handikappade i syfte att

1. möjliggöra för personer med partiell förtidspension att tillgodoräkna sig ATP-poäng för inkomst av förvärvsarbete för att höja dels ålderspensionen, dels den utgående förtidspensionen,

2. personer som uppbar förtidspension under del av år skulle kunna tillgodoräkna sig pensionspoäng för inkomst under den återstående delen av året samt

motionen 1973:1139 av herrar Johansson i Holmgården (c) och Stridsman (c) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn av lagen om allmän försäkring, syftande till att den som hade halv förtidspension skulle kunna tillgodoräkna sig pensionspoäng för inkomst av förvärvsarbete.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:153,
2. motionen 1973:420,
3. motionen 1973:1139.

Reservation hade avgivits av fröken Bergström (fp) och herr Ångström (fp) vilka ansett att utskottet under 2 och 3 bort hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att motionerna 1973:420 och 1973:1139 överlämnades till pensionsålderskommittén för beaktande.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! För att vara säker på att jag vid denna sena timme inte glömmer det viktigaste i sammanhanget skall jag be att omedelbart få yrka bifall till den reservation som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 10.

Reservationen knyter an till en partimotion från folkpartiet, nr 420, där motionärerna för fram två förslag, som syftar till att förbättra de partiellt arbetsföras ekonomiska situation. Enligt ett av de två förslagen anser vi att personer med partiell förtidspension skall kunna tillgodoräkna sig ATP-poäng för inkomst av förvärvsarbete dels för att höja ålderspensionen, dels för att kunna förbättra den utgående förtidspensionen. Det andra förslaget innebär att personer som uppbar förtidspension under del av år skall kunna tillgodoräkna sig pensionspoäng för

inkomst under återstående delen av året.

Bakgrunden till motionsyrkandena är alltså att personer med partiell förtidspension som har inkomst av förvärvsarbete för den inkomsten inte kan tillgodoräkna sig ATP-poäng, och likaså att personer som har förtidspension under del av år inte heller kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för den del av året då de har inkomst av förvärvsarbete. Huvuddragen i de här bestämmelserna finns redovisade i utskottsbetänkandet, och jag går inte in på dem. Jag vill bara konstatera att det är bestämmelser som särskilt hårt drabbar handikappade, som aldrig har kommit in i ATP-systemet. Även personer som har låga s. k. antagandepoäng missgynnas av bestämmelserna.

Vi menar att det här är orättvisor som bör rättas till och att det även för partiellt arbetsföra, som utför förvärvsarbete, skall löna sig att arbeta på det sättet att de skall kunna få möjlighet att förbättra sina pensionsförmåner. Man bör också observera att i de här fallen erlaggs arbetsgivaravgift som motsvarar den inkomst vederbörande har.

Jag vill illustrera förhållandena med ett exempel som jag händelsevis hörde talas om nyligen. Det gällde en person som uppbär halv förtidspension och ändå har ett arbete. Vederbörande har en inkomst av 1 200 kronor i månaden, dvs. 14 400 kronor per år. Med nu gällande basbelopp, 7 600 kronor, skulle den här personen ha en pensionspoäng på ungefär 0,9. Om han då inte har förtidspension från ATP skulle alltså den här pensionspoängen kunna innebära en förbättring av hans ekonomiska situation. Om vederbörande arbetar under en följd av år på det här sättet skulle han kunna samla på sig pensionspoäng för vilka han skulle kunna få ut pension.

Det kan också tänkas att personen i fråga har en s. k. antagandepoäng som ligger under den som den här inkomsten skulle berättiga till. Denna poäng skulle innebära en förbättring av både den utgående pensionen och ålderspensionen, om det förslag kunde genomföras som folkpartiet föreslår.

Den här frågan är inte ny; den har behandlats i riksdagen upprepade gånger under de senaste åren. I betänkandet redovisas också den tidigare riksdagsbehandlingen. I det sammanhanget hänvisar utskottet till pensionsförsäkringskommitténs betänkande 1968. Jag vill bara göra en liten kommentar beträffande det betänkandet.

I detta sägs att problemet har kvantitativt sett liten betydelse. Om man drar ut det uttalandet till dess yttersta konsekvenser skulle det kunna innebära att en orättvisa kan behållas om den rör en mindre grupp.

Sedan kan man också fråga sig vad pensionsförsäkringskommittén menar med att problemet kvantitativt har liten betydelse. I det sammanhanget redovisas några siffror beträffande förtidspensioner när det gäller partiellt arbetsföra. I december 1967 hade drygt 4 000 personer en tredjedels förtidspension från folkpensioneringen, och drygt 1 600 personer hade en tredjedels förtidspension från ATP. Om de som har en tredjedels förtidspension från enbart folkpensioneringen — det rör sig alltså om 2 500—3 000 personer — förvärvsarbetar på deltid bord de kunna tillgodoräkna sig ATP-poäng för den inkomst de har och på det sättet förbättra sin pensionsförmån. Men det får de inte göra enligt

Onsdagen den
21 mars 1973

Ökade pensionsförmåner åt handikappade m. m.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Ökade pensionsför-
måner åt handikap-
pade m. m.*

nuvarande regler.

Pensionsförsäkringskommittén framhåller att ett system sådant som det jag här har talat om skulle kunna medföra nya tröskelproblem och nya orättvisor, men man förklarar inte på vilket sätt detta skulle ske. Det är litet svårt att förstå vad kommittén menar med det.

För personer som har förtidspension under en del av året men arbetar resten av tiden är problemet något annorlunda. För dem kan det också innebära en sänkning av pensionen om ett år kanske måste räknas bort -- det kan ha stor betydelse för om de skall få full pension eller inte. Det är inte lätt att förstå varför denna regel måste bibehållas. Det borde vara ganska enkelt att avskaffa den.

Vi har i vår reservation pekat på ett förslag som framfördes av pensionsutredningen i dess slutbetänkande som kom redan 1955. Det innebar ett system med dels fripoäng, dels möjlighet för personer med partiell förtidspension att förvärva pensionspoäng genom inkomst av förvärvsarbete. Det är just den senare delen av förslaget som vi är intresserade av och som vi menar att det är beklagligt att senare utredningar helt har avvisat. I samband med att utskottsmajoriteten yrkar avslag på motionen framhåller man att pensionsålderskommittén har i uppdrag att ägna speciell uppmärksamhet åt de unga invalidernas pensionsförhållanden. Man räknar med, säger man, att kommittén kommer att vara färdig med sitt arbete 1973, och man utgår också ifrån att kommitténs förslag kommer att tillgodose syftet med motionen. Skulle så bli fallet är det naturligtvis bra, men vi menar att det hade varit större förutsättningar för att motionens syfte hade blivit tillgodosett, om man på något sätt hade delgivit kommittén de tankegångar som finns i motionen. Det hade varit ett riktigare sätt att behandla motionen än att bara avstyrka den.

Herr talman! Jag har redan yrkat bifall till reservationen.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Med tanke på att fröken Bergström så utförligt redogjort för vad reservanterna anser i detta ärende vill jag bara, om kammaren inte misstycker, hänvisa till protokollen över riksdagsbehandlingen av denna fråga under en följd av år, den utförliga reciten och utskottets betänkande.

Jag yrkar bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkande nr 10.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Bergström och herr Ångström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkterna 2 och 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Bergström och herr Ångström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	258
Nej	—	48
Avstår	-	1

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 13 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle civilutskottets betänkanden nr 5–9, finansutskottets betänkanden nr 11 och 12 samt skatteutskottets betänkande nr 11 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt jordbruksutskottets betänkanden nr 1, 2, 8 och 9 sättas sist.

§ 14 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr NORDSTRANDH (m), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:54 angående vuxenutbildning måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter lördagen den 31 mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 15 Meddelade ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 150 Herr *Eriksson* i Arvika (fp) till herr kommunikationsministern angående principerna för indragning av poststationer:

Anser statsrådet, att de regionalpolitiska principer, som uttalats av riksdagen under hösten 1972 och som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts cirkulär den 13 februari 1973, har iakttagits vid därefter beslutade indragningar av poststationer, t. ex. beträffande Fagerås och Sillerud i Värmland?

Nr 49

Onsdagen den
21 mars 1973

*Ökade pensionsför-
måner åt handikap-
pade m. m.*

Nr 49

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 1.02.

Onsdagen den
21 mars 1973

In fidem
BENGT LAMBE

/Solveig Gemert